

SIOŁO.

Pismo zbiorowe,

poświęcone rzeczom

ludowym ukraińsko-ruskim.

Zeszyt drugi.

Lwów 1867

Poezyji T. Szewczenka.

Topòla.

Po dibròwi wìter wýje,
Hulàje po pòlu,
Kraj doròhy hne topòlu
Do samòho dòlu.
Stan wysòkyj, łyst szyròkyj —
Na szczo zełenije?
Kruhòm pòle, jak te mòre
Szyròke, synije.
Czumàk idè, podýwytcia,
Ta j hòlowu schýłt';
Czabàn w rànici z sopilkoju
Siàde na mohýli,
Podýwytcia — sèrce nýje :
Kruhòm ni byłyny!
Odnà, odnà, jak sýrota
Na czużyni, hýne!

Chtoż wýkochaw tonkù, hnuczku
W stepù pohybàty?
Postriwàjcie, wse roskàżu.
Słùchajtez diwczàta.
Polubýła czornobriwa
Kozakà diwczýna,

Polubýła — ne spynýła,
 Piszòw, ta j zahýnuw.
 Jak-by znála, szczo pokýne —
 Bułab ne pustýła;
 Jak-by znála, ne chodýłab
 Pizno za wodòju,
 Ne stojálab do piwnòczy
 Z myłym pid werbòju;
 Jak-by znála!...

I to lycho —

Poperèdu znáty,
 Szczo nam w switi zostrinetcia...
 Ne znájte, diwczáta!
 Ne pytájte swojù dòlu...
 Samò sèrce znáje,
 Kohò lúbyt'... Necháj wiáne,
 Poký zakopájut'!
 Bo ne dowho, czornobrìwi,
 Kári oczeniáta;
 Bile lýczko czerwonije
 Ne dowho, diwczáta!
 Do południa, ta j zawjáne,
 Bròwy połyniájut'...
 Kochájtesiaż, lubítesia,
 Jak serdeńko znáje.

Zaszczebècze sołowéjko
 W łuzi na kałýni, —
 Zaspiváje kozaczéńko,
 Chòdia po dolýni.
 Wyspiwuje, pòky wýjde
 Czornobrìwa s cháty;

A win jiji zapytaje :
 „Czy ne była mąty ?“
 Stanut' sobi, objmutcia, —
 Spiwà sołowějko :
 Posłuchajut', rozijdùtcia, —
 Oboje radènki.
 Nichtò tohò ne pobàczyt',
 Nichtò ne spytaje :
 „Dè ty buła, szczo robyla ?“
 Samà sobi znaje.
 Lubylasia, kochalasia ,
 A serdènko mliło :
 Wonò czuło nedòleńku,
 A skazàt' ne wmiło.
 Ne skazało — ostałosia,
 Deń i nicz workùje.
 Jak hołubka bez hòluba,
 A nichtò ne czuje.

Ne szcebècze sołowějko
 W lùzi nad wodòju,
 Ne spiwaje czornobriwa,
 Stojà pid werbòju ;
 Ne spiwaje, — jak sýrota,
 Biłym switom nùdyt'.
 Bez myłòho bāt'ko, mąty —
 Jak czużyji lùde ;
 Bez myłòho sònce swityt' —
 Jak wòroh smijètcia ;
 Bez myłòho skriz mohyla...
 A serdènko bjètcia...
 Mynùw i rik, mynùw drùhyj —
 Kozakà nemaje :

Sòchne wonà, jak kwitoczka, -
Nichtò ne pytàje.

„Czohò wjànesz, mojà dònium?“

Màty ne spytàła,

Za staròho, bahàtoho

Nyszczeczkom jednàła.

„Idy, dònium,“ kàże màty :

„Ne wik diwowàty.

Win bahàtyj, odynòkyj —

Budesz panowàty.“

— „Ne chòczu ja panowàty,

Ne pidu ja, màmo!

Rusnykàmy, szczo prydbàła,

Spusty mené w jàmu.

Nechàj popy zaspiwàjut’,

A družkỳ poplèczut’:

Lèhsze myni w truni lèzàt’,

Niż johò pobàczyt’.“

Ne slùchàła starà màty,

Robyła, szczo znàła;

Wse bàczyła czornobriwa,

Sochlà i mowczàła.

Piszlà w noczi do woròzky,

Szczob poworòzỳty:

Czy dowhò jìj na sim switi

Bez mylòho żyty?

„Babùseńko, hołùbońko,

Sèrce mojé, nènko!

Skaży myni szczyru prawdu,

De mylyj serdénko?

Czy żyw, zdoròw, czy win lùbyt’,

Czy zabùw-pokynuw?

Skażyż myni, de mij myłyj?
 Kraj swiła połynu!
 Babuseńko, hołubońko,
 Skaży, koły znajesz!
 Bo wydajè menè màty
 Za staròho zamiż.
 Lubyt' johò moja sýza.
 Sèrce ne nawczyty.
 Piszlab że ja utopyłaś —
 Żal dúszy zhubýty.
 Koły ne żyw czornobriwyj,
 Zrobý, moja ptászko,
 Szczob dodòmu ne wernúłaś...
 Tiážko myni, tiážko!
 Tam starýj źde z starostamy...
 Skażyż mojù dòlu.
 — „Dòbre, dòniu; spoczýn tròszky...
 Czynýż mojù wòlu.
 Samà kołýs diwowàła.
 Tojè lýcho znaju;
 Mynúlosia — nawczyłasia,
 Ludiàm pomahaju.
 Twojù dòlu, mojà dòniu,
 Pozatorik znàła,
 Pozatorik i zillaczka
 Dla tòho prydbàła.“
 Piszła starà, mow kałamàr
 Dostàła s połýci.
 „Oś na tobi siòho dywa!
 Pidý do krynyci;
 Dòky piwni ne spiwàły,
 Umýjsia wodòju,

Wypyj tròszky siòho zilla —
 Wse lýchò zahòjit'.
 Wypjesz — biży, jàko mòha ;
 Szczob tam ne kryczàło,
 Ne ohlànisia, pòky stàniesz.
 Aż tàm, de proszczàłaś.
 Odpoczyniesz ; a jak stìne
 Misiac serèd nèba,
 Wypyj szczè raz ; ne pryjide —
 W trètie wòpyt' trèba.
 Za pèrszyj raz, jak za toj rik,
 Bùdziesz ty takòju ;
 A za drùhyj — serèd stepù
 Tùpne kiń nohòju.
 Koły żywỳj kozaczèńko,
 To zàraz prybùde.
 A za trètyj... mojà dòniju,
 Ne pytàj, szczo bùde.
 Ta szcze, czùjesz, ne chrystýsia,
 Bo wsè pide w wòdu.
 Tepèr że jdy, podywýsia
 Na toriszniu wròdu."
 Wziàła zille, poklònýłaś :
 „Spasybi babùsiu !“
 Wýjszła s chàty : „Czy jty, czy ni ?
 Ni, wże ne wernùsia !“
 Piszła, wmyłaś, napýlasià,
 Mow ne swojà stàła,
 W drùhe, w trètie ; ta mow sònna,
 W stepù zaspìwàła :
 „Pławaj, pławaj, łebèdońko,
 Po syniomu mòriu,

Rosty, rosty, topoleńko,
 Wse w hòru, ta w hòru!
 Rosty tònka ta wysòka
 Do samòji chmàry,
 Spytaj Bòha, czy diždu ja
 Czy ne diždu pàry?
 Rosty, rosty, podywysia
 Za synieje mòre:
 Po tim bòci — moja dòla,
 Po sim bocì — hòre.
 Tam deś mýlyj czornobriwyj
 Po pòlu hulàje,
 A ja płaczu, lita traczu,
 Johò wyhladaju.
 Skaży jomù, szczo zahynu,
 Koły ne prybùde.
 Samà chòcze mène màty
 W zèmlu zachowàty...
 A chtoż jiji hołòwońku
 Bùde dohladàty?
 Chto dohlàne, pospytàje,
 Na stàrist' pomòže?
 Màmo moja, dòle moja!
 Bòže mýlyj, Bòže!
 Podywysia, topoleńko,
 Jak nemà — zapłaczesz
 Do schid sòncia ranisińko,
 Szczob nichtò ne bàczyw.
 Rostyż, sèrce topoleńko,
 Wse w hòru ta w hòru;
 Pławaj, pławaj, łebedońko.
 Po syniomu mòriu!“

Takù pisniu czornobriwa
 W stepù zaspiwàła.
 Zille dýwa narobyło —
 Topòleju stàła.
 Ne wernùlasia dodòmu.
 Ne diždàła pàry:
 Tònka-tònka ta wysòka —
 Do samòji chmàry.

Po dibròwi witer wýje,
 Hulàje po pòlu;
 Kraj doròhy hne topòlu
 Do samòho dòlu.

K a ł y n a.

„Czohò ty chòdysz na mohýlu?“
 Na-sýlu màty howoryła.
 „Czoho ty płaczesz iduczý,
 Czohò workùjesz u noczý,
 Mojà hołúbko syzokryła?“
 — Tak, màmò, tak! —

I znòw chodyła,
 A màty płàkała žduczý.
 Ne son-trawà na mohýli
 W noczi procwitàje;
 To diwczyna zaruczèna
 Kałynu sażàje,
 I slozìmy polywàje,
 I hòspoda pròsyt':

„Poszły, Bòże, doszczi w noczi
 I dribnyji ròsy,
 Szczob kałyna pryjniłasia,
 Rospustyla wity :
 Mòże ptaszkoju prylyne
 Mylyj s toho swita.
 Zowjù jomù kubèleczo
 I samà prylynu,
 I bùdemo szczebetaty
 W kùpci na kałyni.
 Bùdem płakat', szczebetaty,
 Bohà wychwalaty,
 Bùdem w kùpońci u ranci
 Na toj swit litaty.“

I kałyna pryjniłasia,
 Wity rospustyla,
 I diwczyna na mohyłu
 Try lita chodyła.
 Na czetwèrte — ne son trawà
 W noczy procwitaje :
 To diwczyna s kałynoju
 Płacze - rozmowlaje :

„Szyròkaja-wysòkaja
 Kałyno moja !
 Ne wodòju do schid sòncia
 Polywanaja !
 Szyròkyji slòzy-riky
 Tebè poliły.
 Jich sławoju lukawoju
 Lùde ponesły.
 Osmijały podrùżeńky
 Podrùhu swojù,

Osmijały czerwónuju
 Kałynu mojù.
 Pryjmýž mojù hołòwońku,
 Rosòju umýj,
 I witamy szyròkymy
 Od sòncia zakrýj.
 Mené zn'ajdut' — pochowàjut',
 Mené osmijut'
 Szyròkyji twoji wity
 Dity obirwùt'.“
 Ne son-trawa perèd switom
 Odewiła-ziwjàła :
 To diwczyna na mohýli
 Płakat' perestàła, —
 Perestàła slòzy lity
 I tiàżko lubýty ;
 Na wik-wiky na mohýli
 Slozàmy umýta,
 Wtomýlasia, taj zadrimalà...
 Z za hàju sòneczko wstawìło ;
 Radily lude wstajuczý ;
 A màty j spàty ne lahàła,
 Weczèriat dòniu dożydàła
 I tiàżko płakała žduczý.

P u s t k a.

Ràno w rànci nowobrànici
 Wychòdyly iz seła,
 A za nýmy mołodýmý
 Odnà diwczyna pizła.

Podybała starà maty
 Doczkù z mýłym rozluczàty.

Rozluczyla ta wmwowlàła,

Pòky w zemlu zakopàła,

A samà w starci piszła.

Stojit' selò — ne wyrosło,

Ne pereminyłos,

Tilko pùstka na kraj sèła

Na bik pochylyłas.

Kołò pùstky na mylyci

Moskàl *) szkandybàje,

Na sadòczok pozyràje.

W wiknò zahladàje.

Zahladàje — ne wyhlane

Czornobriwa s chàty,

Ne poklycze starà maty

W chàtu weczeryàty.

A win kołys buw klykanyj,

Rusznykỳ wże tkàłys

I chustyna mereżyłas,

Szòwkom wyszywàłas.

Dumàw żyty, lubýtysia,

Weś wik wesylýtys,

A dowelòs mij hòłube,

Složàmy unýtys!

Sydýt' moskàl pid chàtoju

Na dwori smerkàje,

A w wiknò, nenàcze bàba,

Sowà wyhladàje.

---

*) Na Ukrainie, moskalami zwą żołnierzy.

Try szlachy.

Oj try szlachy szyròkyji
 Do-kùpy zijszłysia ;
 Na czużynu z Ukrajiny
 Bratý rozijszłysia ;
 Pokýnuły starà mâtir ;
 Toj žínku pòkýnuw,
 A toj sestrù, a najmènszyj
 Mołodù diwczynu.

Posadyła starà mâtý
 Try jasény w pòli,
 A newistka posadyła
 Wysòku topòlu ;
 Try jaworý posadyła
 Sestrà pry dołyni,
 A diwczyna zaruczèna —
 Czerwònu kałynu.

Ne prynialýs try jasény,
 Topòla wsychàła ;
 Powsychàły try jaworý,
 Kałyna ziwjàła ;
 Ne wertajutcia try bratý,
 Płàcze starà mâtý,
 Płàcze žínka z ditoczkamy
 W netòplenij chàti.

Sestrà płàcze — jde szukàty
 Bratiw na czużynu.
 A diwczynu zaruczènu
 Kładut' w domowýnu...
 Ne wertajutcia try bratý, —
 Po switu blukajut',
 A try szlachy szyròkyji
 Ternòm zarostajut'.

DOBUSZ.

J. FEDKOWYCZA.

Hej cy czùły lùde døbri,
Pered kim to zwiry stynut,
A za kim to mołodyci,
A za kim diwczàta hynut?
To nasz Dòbusz, nàsza slàwa,
To kapÿtan na Pidhirji,
Kràsnyj, kràsnyj jak carèwycz,
Dwadciat ròkiw i czotyry.

Chlòpciw tÿsiacz jomù slùzyt,
Poklonÿsia pred nym kràle.
Na toj tòpir joho jàsnyj
Kłàły Nimeci mnòho stàły.
A na tiji porosznÿci
Były Uhry zlòta mnòho;
A toj rèmeń bilsze wartyj,
Jak u dwòje cårstwa twòho.

Jàsna niczka w czornohòri,
Misiać swityt, misiać mrije,
A kapÿtan chòdyt sùmno,
Czoś mu sèrce w hrudèch mlije,

Ni topirczyk wże ne pěstyt;
 Ni kresák ne obzeráje,
 Chòdyt, chòdyt po dołyni,
 Klònyt hołów taj dumáje.

„Hej kapýtan, ty nasz pàne,
 Ne jáło ty sumowaty,
 Ja spiwák je na Pidhirju,
 Ne roskażesz zaspiwaty?
 Ja umiju pisnej mnòho,
 Aj potráfju zatużyty;
 Kapytàne, cy ne każesz?
 Może chlòpciw pobudyty?“

Onde chlòpciw tysiacz dwisti
 Polahà'y po ubòdzi.
 Hej jakyż bo bújni, źwawi,
 A jaky w nych býstri óczy!
 Bo wodý szcze wný ne pýly,
 Chybà krow ta bújni wýna,
 Chlib ich býlj ne hoduje.
 Łysz źubròwa solonýna.

A kapýtan staw nad nýmy,
 Rwe pystòla, zwòdyt skàły;
 Hrym!! a zbujiw tysiacz dwisti
 Na nohàch wże postawały:
 „Szczò roskażesz pan kapýtan,
 Cy pałyty, cy rubàty,
 Cy jakòmu korolèwy
 Każesz hòłow z wiàziw zniàty?“

„Wràża hòłow ne propàde,
 Zàky ruska ne zastýła,

Ale krásna, krásna Dzwynka
 Na weczirky zaprosyła,
 Wy pidete wraz zo mnòju.““
 „Jak roskàżesz, i do hràny,
 Ty kapytan w Czornohòri,
 A my twoi, kapytàne.“

Jàsna nieczka w Czornohòri,
 Swityt misiać z zwizdoczkàmy,
 S łehyniamy tysiacz dwìsti
 Kwàpyt Dòbusz obłazàmy;
 A sowa deś zatużyła,
 Szo aż sèrce w hrudèch mlije, —
 W Czornohòri nieczka jàsna,
 Misiać swityt, misiać mrije.

„Kapytàne, zawierńysia,
 Ptàcha nuždù nam woròzyt;“
 „„Chto to kàże?““ kryknuw Dòbusz,
 „„Holowòju naj nałòzyt!““
 Taj uchopÿw za pystòla. —
 „Ozde stòju pàne bràte,
 Szcze raz kàżu, zawernÿsia, —
 Ozde hrùdy, — moż strilàty “

Tak kazàw Iwànczyk lùbczyk, —
 Wy ne czùły o Iwàni?
 Ej łehÿn to buw choròsziej,
 Perszij win po kapytànì,
 A kapytàn jehò lùbyt,
 Lìpsze maj niź tòpir z stàły,
 Jak pohlànuw na Iwàna,
 Aż mu rùky bili wwiàły.

„Tobi sòrom sławnij Dòbusz?
 Mąjesz w zèmlu szo dywýty.
 Za-dli Dzwýnky chabałyci
 Swòho bràta chòczesz wbyty?
 Jak ty dumasz dòbra dúsze,
 Szo ta sùka tebè lùbyt?
 Bazarynky twoi lùbyt,
 Zawernýsia, bo tia zhùbyt.“

„Abys daw my tilko złòta,
 Szo napòwniu siu dolýnu,
 Abys daw my w dwòje bilsze,
 To ja Dzwýnky ne pokýnu,
 A ne chòczesz ty zo mnòju
 Jty do Dzwýnky, — w twojij wòly,
 Zawernýsia s łehyniàmy,
 Ale Dòbusz — ni, nykòly!“

„Ja tebè bych maw łyszýty? —
 Ja twij brat, tebè samòho?
 Tòho lùde ne diždàły,
 Taj ne diždut lùde tòho; —
 Haj, ne pèred hajdamàchy,
 De kapýtan, tam i lùde,
 Daj my rùku, pàne bràte,
 Czej hniwù wże w nas ne bùde.“

* * *

„Dòbryj wèczer krasna Dzwýnko,
 Otwory, puskij do chàty,
 Sim sot chlòpciw je zo mnòju,
 A wże czas by wèczeràty.“

My prynėsły, sribła, złóta,
 My prynėsły mėdu mnòho,
 Bùdem jisty, bùdem pỳty,
 Otworỳ nam łysz nebòho.“

„Cy to wy tam sławnyj Dòbusz!
 (Ty sia chòczesz napywàty?
 Ja ty pỳwa nawaryła,
 Bùde swit sia dywuwàty) —
 Ej darujte lùbku lùbyj,
 Szo ne mòżu was pustỳty,
 Stėfana sia ot nadiju,
 Jak uznàw by, mih by byty!“

„Szo ty s twojim czołowikom! —
 Stėfanowy ja ne rażu
 Tebė j palcem dokynuty,
 Otworỳ my, ja ty kàżu.“ —

„Ja bo kàżu, sławnyj Dòbusz,
 Szo sehòdne ne otwòriu.““

„A ja pidu na pidsinie,
 Taj s dwermỳ sia sam pobòriu.“

„W mėne dwėry tisowỳji,
 Ne złodijam do rozłòmu!““

„Szo ty kàżesz hej hadiùko?!“
 Kłyknùw Dòbusz hirsze hròmu,
 Taj uchopỳw za odwirky,
 Jak solòma wse sia krùszyt,
 Dwėry brỳmły serėd chàty, —
 Aż nabij tut w ùcha hlùszyt.

Ej nabòjuż ty zradłỳwyj,
 Ej, nabòju hołosnėnkij,

Z kapytana krow sia lije,
 Wpaw kapytan mołodėnkij,
 Wpaw, konaje na murawi,
 Krow kypiacza trawy rōsyty,
 A kapytan kljczy chlōpciw,
 Taj konaje, taj ich prōsyty :

„Jak ja bratija wze zahynu,
 To zložit mnia na topory,
 Zanesit mnia, de najkrassze,
 Zanesit mnia w syni hory,
 Tam de lude ne zachodia,
 Tam de ptaszky ne spiwajut,
 Tam mene wy pochowajte,
 Naj lachy mij hrib ne znajut.

„A mij topir zołoczėnyj
 W Dnistėr-Dunaj zatopite,
 Nechaj znajut rŭski lude,
 Nechaj znajut rŭski dity,
 Szo chto žinci w switi wiryt,
 Musyt mārne zahybaty,
 Jak wasz Dōbusz, wasz kapytan, —
 Joj — pro-sty-mnia — Bōza — Māty!“

W czornohōri sōnce schōdyt,
 Czornohōra w switli tōne,
 A w skali tam deś hlybōko,
 Tam sowa deś płacze, stōne,
 Ale Dōbusz jiy ne czuje,
 Bo w mohyli wze ne czuty
 Ani pisniu Dobuszōwu,
 Ni floyary slōzni nuty.

MARUSIA

powist'

Hryhorja Kwitky.

(Osnowianenka).

(Ciąg dalszy).

Ne pijszláz i Marusia do tánciw, a siła sobì sumùjuczy na prÿspi koło cháty, ta ti oriszky, szczo wziala w Wasylà, usè w źmèni pereminiàje, ta nàzycem za Wasylòm pohladàje. Szczò-ż u nèji na dùmci, tohò j samà ne rozberè. To czàsom stàne jìj wèseło, tak szczo zàraz bihła-b do mätery, ta j pryholùbyłaś by do nèji, to znow zasumùje j slizonkÿ chùstoczkoju obitre, i bažàje bâteńka, szczob rozwiw jìji tùhu; to wsmichnètcia, to zasoròmytcia; i dùmaje, szczob-to j dodòmu jty (tak bułò popèredu wse robyla: czy posÿdyt', czy ne posÿdyt' na wesilli z drùzkamy, ta merszczij i dodòmu), ta jak rozhlèdyt', szczo trèba pouz Wasylà jty, ta j peredùmaje. A siohò wonà j samà, ne znała, szczo w nèji na dùmci bułò: •Kòlyb ottòj pàrobok pryjszòw ta pohoworÿw by zo mnòju, to nenàczeb mynì na duszi lèhsze stàło. • Jak

że tylko podumała pro se, ta jak zasoromytca! Poczzerwoniła jak kałyna, zakryłaś ręceńkami i hłowu pochyliła.

Ottò j pryjszła do nàji Olèna Kubrakìwna, peretanciovawszy, ta j siła koło nàji oddychaty. „Czohò ty, Marùsiu, tak sydysz? Czy płaczesz, czy szczò? „

•Ni, ne płaczu,• káže Marùsia, i howorytyb to, i zamiszalaś, szczò j ne znaje, szczò j kazaty: •Otcò jin,• káže, •móczeni kysłyeci, ta buła wdawylaś. A ty czohò tak zasapałaś? „

•Ta peretanciovalaś sobi na łycho!• káže Olèna. •Jak popaw men` on toj bojaryn, tak usè krutýw krutýw, poworòczuwaw menè poworòczuwaw, — a tut szczò na łycho muzyka ne perestaj` ; tak ne tylko szczò nòhy, ta j rúky bolat', i hłowà krútytca. Ta wże i tanciúra! u nas takcho i na wsij słobodi nemà. Ja kazała swoim chłòpciam, szczòb prywòdyły johò do nas na ulyciu. „

Ot Marùsia tròszky i zradowałaś, szczò, mèche, Olèna znaje tohò pàrobka, szczò jìj tak u dúszu zapaw; bo j wonà, na swij paj, dumała, szczò wże krászcze jìjì pàrobka j na switi nemà, i szczò se johò wonà tak wychwalaje. Ot i dawaj pro johò wy-pytowat': •A jakýj że bojaryn, czy ne stárszyj? „

•I wże stárszyj!• załepetala Olèna: •sydyt' sobi jak ponùra, ni na kòho j ne dýwytca, i diwezat' ni kotòroji ne zaje. Nechaj łyszeń siadut' za stid, užè ne ja bùdu, szczòb ne pryspiwala jomù: „

Stàrszyj bojàryn , jak bolwàn,
 Wýtreszczyw òczy, jak baràn:
 Obruczàmy hołowà zbyta,
 Moczuòju swytkà sszyta,
 Łyczkom pidperezàwsia,
 U bojàre prybràwsia.

Ot jak jomù pryspiwàju? Nechàj znàje j nàszych diwezàt. Win, mòże, dùmaje, szczo selàne ne wmijut' tanciowàty? Nu, nu! Szcze johò bàt'ka nawezàt'.

•A mòże, win i ne wmije?• spytała Marùsia, a samà zakryłaś rukòju, szczob ne bàczyła Olèna, jak wonà od sioho soròmytcia.

•Chto? Wasyl ne wmije?• aż skryknuła Olèna.

•Ta ja j ne znàju, czy win chto, i czy win umije tanciowàty, czy ne wmije, ja ne znàju, ta j johò zowsim ne znàju.

Skazàwszy sòje, Marùsia j schamenùłaś, szczob ne zamowczàła Olèna pro johò roskàzowaty; bo jìj dùże chotiloś znàty, chto win i widkila; i tilko szczo chotila wypytowaty, aż tut Olènu roznosyło z swojun bojàrynom: dawaj iznòw żàłowatcia, jak win jìj rùky powykrùczuwaw, jak jìjì wtomylw, i se, i te, i dòwho wse pro johò howoryła.

Dòwho słuchała Marùsia i ne znàła, jak Olènu spynlyty, bo ta radòseńka buła choť do wèczera towkty pro swòho bojàryna. Dàli, bùcim-to ne wtòròpała, pro kòho wonà roskàzuje, ta j kàże: •Pryspiwaj że jomù wże dòbre ta dòbre.

•Ta se ne jomù: chyba ne czùjesz?• krÿknuła na nêji Olèna: •se ja Wasylowi chòczu prÿspiwàty. •

•Ta szczò tam za Wasyl tobi dàwsia?• kàże Marùsia (a se wże w diwczàt takà natùra, szczò kòtòra jakòho pàrobka polùbyt', to znaròszne stàne koryty, szczòb drùhi johò pochwalàły). •Ot ne wydàła twohò Wasylà!• kàże. •I widkilà win tut uziàwś! i z jakòji słòbòdÿ zabriw siudÿ!•

•Ehè! màbut' czy ne z słòbòdÿ! Win z hòroda, win swÿtnyk, kołÿ czùła. Ta szczò wże za zawziàtyj! Użè de pojàwytcia, to wsi diwczàta kòło johò. I tanciowàty, i żartowàty, ne wziaw johò bis! Ta j choròszyj że! Bacz, jak wychylàjetcia, za tyn derżaczÿś! Spÿna tak i hnètcia, nenàcze mòłodÿj jàsenok; a z wÿdu jak namalòwanyj: òczy jomù jak ziroczkÿ, a kùczery tak i motàjutcia: bacz, po-kupècześkomu... •

•Màbut', ty johò lùbysz, tak tym i chwàłysz,• lèdwe promòwyła Marùsia, chowàjuczy òczy w rùkàw, a samà jak na ohni od Olènynych riczèj.

•Poturàj, szczò lublù! Pożàluj by lubÿła, tak win na takÿch i ne podÿwytcia. Kàżut', szczò johò chaziàjin ta chòcze johò wprÿjmy wziàty, a doczkà choròsza ta j choròsza i dùże bahàta. Win i sam màje kopijczynu: adżè ty bàczyła, szczò j za szàpku ta wÿkynuw àż hrÿwennyka; ottàk i wsiudÿ win ròbyt'. Użè jàk by ne bułò... •

Tut pidbìh Denys, ta j potiah Olenu do tãnciu za rukaw. Užè wonà johò j łajala, i kułaczczem u spynu towkmãczyła; tak niczòho j ne zrobiła: potiah, ta j potiah. A jìj pýlno chotiloś iz Marùseju posydyty, ta pro parobkiw nahoworytyś.

Ostalaś Marùsia samà. Uziały jìji dùmky ta hadkỳ; a jak zhadala, szczo Olèna kazala, szczo johò chaziàjin ta berè johò wprýjny i szczo oddajè doczkù j choròszu, i bahatu, ta j zažuryłaś; schylyła holdwońku na biłuju rùczku, a slizońkỳ z oczýc tak i kapotiãt. Ot obtèrła jich chùstoczkoju, zakryłaś rùczeniukoju, ta j dùmaje: »Och, lychò myni tiãzke! Łuczczeh ja johò ne bãczyła!... Jãkto myni johò zabuwaty!... Tymto horodiãski diwezata: u jich i parobkỳ swoji, ne takì, jak u nas, szczo ni na szczo j dywýtyś... Pijdù szwýdcze dodcemu (a samà ni z mìscia), stãnu pòratyś, robýty; to, mèce j zabudu.... Tak to j zabudu! Och, dòleńko mojã lychaja!... Teper ot sich oriszkiw nihdè ne podiwaju, tak pry sobi j nosýtymu, bilsz ni na szczo, tilko na pãmiat'. Chot' bỳ na smich wonỳ myni skazały...« Ta sèje, dùmawszy, potriasła w žmèni oriszky, ta hòłosno j promòwyła: »Czy win menò lubyt'? Czit, czy lyszka?«

»Czit! i lubyt' tebè od szczyroho sèrcia!« obizwaws Wasyl, szczo wže dawnò stojaw koło nãji i dywýws na jìji smùtu, ta ne znãw, jak zaniaty.

»Och, myni lyszèńko!« skrzyknuła Marùsia i strepenùłaś, jak tãja rýbońka, uskòczywszy u jãter.

• Chto takŷj? Pro kòho wy howòryte? • pytàje j samà ne znàje, dla czòho j pro szczò.

• Toj tebà lùbyt'... pro kòho... ty dùmàła... • kàzaw Wasyl, zadychajuczyś od nesmiłosty i z laku, jak poczùw, szczo wonà màje kohòs na dùmci.

• Ta ja... ni pro kòho... ne dùmàła... ja tak... • skazàła bidna diwka, ta j zlakàłas hrichà, szczo z rèdu wpèrsze zbrechàła; a pòšli j kàže: • Chtob to menà j polubŷw!

• Marùsiu, Marùsiu! • kàže Wasyl, tiażko, od sèrcia zdychnúwszy; ta j iznòw na-sylu duch pere-wiw, i kàže: • Ja znàju takòho...

• Marùsiu! Marùsiu! a chodŷ lysz, siudŷ! • tak klŷknuda jiji taż Olèna. Marùsia ni żywà, ni mòrtwa! Zlakàłas tohò, szczo Wasyl staw z nèju howorŷty ta szezè tak hòłosno; a tut szezè j te, szczo Olèna baczŷt', szczo wonà s czużŷm pàrobkom rozmowlàje, a pòšli j smijàtymecia jij; a szczo najbilsz te jij bu-łò straszno j żàłko, i niby dosadno, szczo Wasyl kàže pro kohòs drùhoho, szczo jiji lùbyt'. Ot jak zlakàłas, skòczyła z mista, ta j ne mòže j stupŷty; a Olèna znaj jiji klŷcze: • Ta jdy siudŷ; ós-ós de ja! • A Wasyl toż staw jak wkòpanyj i ne znàje bilsz, szczo j kazàty. Na dùmci to j bahàto dè-czoho je, tak jazŷk ne slùchaje, i ne powòrnesz johò; a tut szezè na bidù pidslùchaw, szczo Marùsia pro kohòs uzà dùmaje, i szczo jomù niczoho tut ubywatŷs; a tut iszczè Olèna zbŷła johò s tòłku... Ot stojàt' wo-

ný obòje, serdãczni, i ne znàjut', na jakù stupýtý, i czy jty jim kudýtý, czy szczò robýtý.

Uzè samà Olèna pryszła do Marùsi i pytàjet-cia, czy wonà dòwho tut bùde?

„Ni, kàże Marùsia, „uzò mynì porà j dodèmu. Niczoho bilsz tut dożydatýs. Ta sèje kàzuczy, tak wàżko zdychnuła, szczo kryj Mày Bòża!

„I ja oteò jdu dodòmu, kàże jìj Olèna: „mày pryszła po mène. Czy znàjesz szczò? Chodim zàwtra wkùpi na mìsto! Mày kazała dè-szczò kupowàty, tak chodim zo mnòju; ty takýt wse łuczeze znàjesz.

„Dèbre, chodim. Mojà matùsia szczoś nezdùzaje tak, szczo nam trèba, ja j kùplu; zachòd' tilky za mnòju, skazała jìj Marùsia.

„Zajdù, zajdù. Zdy menè do schid-sòncia. Chodim że tepèr ukùpi dodòmu ta w peròkupky kùpym kysłyczok.

Ot podrùżenky, pobràwszy za rùky, j pijszłýt sobi.

Ostàwš Wasyl i stojt' sam ne swij. Po johò dùmci, win, bãczyteia, zakynuww Marùsi na-dohad, szczo se win jiji lùbyt'; i dùmaje: Kołyb wonà ne mała kohò na prymèti ta szczo johò choł' tròchy lubyla, to bilsz by jomù niczòho j ne trèba; ne chołiw by ni hròszej, ni pànstwa. Tak bo poczorwonila, jak ja jìj staw zakydàty, szczo jiji polubytw, i oczyci potupyla w zèmlu, a ruczeniàtamy wse chùstoczku krutyla, — wže, wýdno, z sèrcià; a jak pijszła za

Olanoju, to ne tilko jomù j słowcià ne skazàła, ta j ne hlànuła na jòho.

Sumowàwszy pijszòw win nàzyrcem za Marùseju i bàczyw, szczo wonà, àż pòky wwijszła w dru-hù ulyciu, to àż trèjezy ohladàłaś, a czohò, chto jiji znàje! Diwczàczu natùru trùdno rozhadàty; bo wony czàsto bùcim-to j ne lùblat', chto jich zajmàje, i bùcim-to i sàrdiatecia, a tam sobi nyszkom tak johò lùblat', szczo j skazàty ne mòżna! Ta taky i tòi pràwdy nihde dity, szczo ynsza diwoczka, szcze mołodàńka, szczo z ròdu wpèrsze pobàczyt' takòho pàrobka, szczo jij prýjde po sèrciu, to j samà sebè ne rozhadàje szczo z nèju dijeteicia. Na dùmci, tak by na johò wse j dywylaś by, i howoryła-b usè z nym iz odnym, i siła-b koło johò; tak czohòś usè stýdno: choť ni duszy nemà blýzko, a jij zdajeteicia, bùcim usi lùde tak na nèji j tlywlatecia, abò choť i ne dylwlatecia, tak po oczàch piznajut', szczo wonà s pàrobkom howoryła. Ottym-to takà j zachajeteicia, i wti-kàje, ni słòwa ne skazàwszy pàrobkowy, szczo załyciàjeteicia do nèji; jak że odbižyt' od johò, to j samà žalkuje, ta hà! wže ne mòżno diła popràwyty! Dòbrež, koły pàrobok ne rozsèrdytcia, ta szcze ju drùhe stàne làsý pidpuskàty, tak iszczè ne zòwsim bidà; a jak že podùmaje: «Łycho jiji mäteri, jakà pyszna Cur jij!» ta j pidwènetecia do drùhoji, tak tohdì wže zòwsim Łycho! i sumùje, serdèczna, i nyszkom poplãcze, ta prytmòm niczohò robýtý! i wžež samij

johò ne zajmàty, szczob ne skazàw : •Samà na szỳju wiszajeteia !•

Smutnà pryjszła dodòmu nàsza Marùsia, ta tilko ne tohò. Wonà dumała, szczo Wasyl jiji ne lubyt', a kołyb lubyw, to zàraz priàmo j skazàw by; atò pro kòhoś drùhoho kazàw, a pro sèbe ni piwsłòwa. Ta j Olènaż kazàła, szczo chaziàjin berè johò wprỳjmy; tak se wże pèwno, szczo win lubyt' chàziajsku doczkù. •Ta jak jiji j ne lubỳty? wonà sobi horodiànka, ta, kàzut', choròsza, ta j choròsza! A duma-ju, jak uberèteia, tak namỳsta szcze bilsz, niź u mène. A skrynia z dobròm mała? ta szcze, duma-ju, i ne odnà; tam, mòže, taki wełyki ta rozmalòwani, ta na kołèsach! A poduszòk, poduszòk! tak, mòže, pid samù stèlu... Tak kudỳ wże jomù do mène! win na takỳch i ne podỳwyteia. •Ottak dumała Marùsia, pryszòwszy dodòmu i sìwszy w chàti na łàwi.

Dywyłaś starà Nàstia, màty jiji, lèzaczy na połu ta stòhnuczy od nedùhy, szczo doczkà jiji sydyt' smutnà j newesèła i niczòho pro wesille ne roskàzuje, i za diło ne prymàjeteia; dywyłaś dòwho, a dali stàła pytàty: •Czohò ty, dònium, takà newesèła, mow u wòdu opuszczena? Czy ne zanedùżała, nechàj Boh borònyt'? Hladỳ łysz, jak iszczò j ty zwà-lyssia, — szczo băt'ko z nàmy bùde robỳty! Kàžỳ bo, szczo w tèbe bołyt'?

•Niczòho, màmò!• kàže Marùsia.

• Czy ne porwała namysta, żartujuczy na wesilli? •
pytaje Nástia.

• Ni, mąmo! •

• Czy ne zobidŷw chto? to båt'kowi skażŷ, win
zaraz ustŷpyteia. •

• Ni, mąmo! •

• Tak koŷŷ nemà niczòho, tak czohò tak sydity?
iszłab po wòdu: porà nastawląty weczàriaty. •

• Zàraz, mąmo! • skazała Marusia, a samà ni z
mista.

Dożydała mąty, dożydała, dàli znow za neji, i
uhowòriuwała iiji, a dàli j swarŷłás na neji; tak
użò nasŷlu, ta na preweŷyku sŷlu roskoŷychała jiji,
szczo wonà rozdiahlás, i ne pochowàwszy haràzd ni
skyndiaczòk, ni namysta i nijakòji odòży, uziála kò-
szyk, szczob-to w horòdi zilla narwáty, ta, zàmisé
horòda, pijszła do krynŷci po wòdu, nenàcze z wid-
ramy jde i bajdŷe; ta wŷe jak pryjszła do krynŷci
i jak stały nad nòju lŷde tam smijàtyś, tak wonà
tohdi schamenŷłás i merszczij dodòmu. Szczoż? i
dodòmu wernŷwszŷ ne lŷczcza bułà: zatopŷła w pe-
czi, i prystawlàje horszkŷ poròzni; zàmisé pszonà,
szczob zamiaty borszcz, wonà sil tre u makoteri, ta
pidŷywàje borszczù... I szczò ni wiźme, do czòho ni
kŷnetcia, usè ne do szmŷhy, tak szczo j starŷj Naùm
wernŷwszŷ dodòmu j dŷwłaczyś na takè jiji pòrannie,
aż sam dywowàws.

Siak-tak widdawszy weczèriu, Marùsia pijszła do koriw, a Nàstia stała żurÿtyś, i káže Naumowi: „Och myni lÿszeńko tiążke! Szczòż otcè z Marùseju dijetcia? Káže, zowsim zdoròwa, a zà-szczò ni prÿj-metcia, szczò ni pocznè robÿty, usè ne do ładu, usè ne tak, jak trèba. Ta czohòs sobi czy żùrytcia, czy szczò. Nechàj Boh borònyt', czy ne z oczèj jiji stałòs'?

„U was, u żinòk, usè z oczèj,“ zaworczał Naum, „czy dytÿna zmèrzła na chòłodi, czy dytÿni dùszno w chàti, wy kážete z oczèj; hołòdna, jÿsty pròsyť — z oczèj; najiwszyś ne chòcze — i to z oczèj; czy zaśmijałás, czy zażurÿłás, czy siła, czy wstała — usè z oczèj; usè pro wse w was òczy. A szczò òczy mòžuť zrobyty? Niczòho; dÿwlatcià sobi na swit Bòżyj, ta j hèdi. Rukòju czołowikowi bidù zròbysz, a jazykòm szcze j hirszu, a òczy niczòmu ne prywÿnni.“

„A czomùż babÿ, kotrì znàjut', ta j zlÿzujut' i szòpczut' jak bÿ wonò niczòho, to niczòhob i ne robÿły, à to...“

„Na tè szèpczut' i zlÿzujut', szczob takÿch dÿrnykiw durÿty, jak ty i pròczyji. Poturàj tilko jim: wonÿ, požàłuj, ràdy, szczob tobi za wse, pro wse szeptàty, abÿb hròszyky łupÿty. A chto szczò mòże czołowikowi zrobyty, òpriez Bòha myłòsèrdnoho? Win naszłè bidù, Win i pomÿłuje; tilko mołÿś i Johò odnohò znaj; a s tòju bisòwszczynoju, z woròzkàmy, ta z znachuràmy ne wodyś. Pomołÿś, Nàste, choc lòżaczy Bòhu, kołÿ ne zdùżajesz pidwè-

stys; i ja taky pomolus, to j hlady, szczo Marusia nasza zawtra zowsim zdorowa bude. Mowczyz, on wona jde.

Marusia, zowsim updrawszy i poprybirawszy, rospytowala matir, czoho treba na misti kupyty, i wziala w batka skilko treba hrdszej, poslala na lawi, pomolyla Bohu i, swerch usioho, wdaryla try poklony, szczo wze bilsz ne dumaty pro Wasyla; jiji tak batko wezyw: 'Koly, kaze, tobi czoho treba, abo zurbu tebe wizme, zaraz do Boha. Udar try poklony i prosy ob czomu tobi nuzda, i kdy pewne wid Joho mylosty; Win nasz Otac, Win znaje, szczo komu i u jaku wremia poslaty.'

Ot s takuju dumkoju lahla Marusia. Tak szczo? I son jiji ne bere. Te j diło, szczo dumaje... ta ne ob Wasylowi, de to wze! Wonu joho j znaty ne chce... ta j na szczo jii win?... 'Win doci wze poswatanyj; adze j chustoczka w joho, szczo s kyszeni wyjmaw, to ne chlapiacza, a prytmom diwocza, i wze, wydno, wonu jomu podarowala... ta win ze neweslyj na wesilli buw... ottu, maub' skuczaw za swojaju holubkoju... ta szczo szczo ja ob jomu dumala? Otce-z! Win sobi j sydiw, nenacze odyn u lisi, ni na koho j ne dywys... Dali zdychnula j dumaje: 'I mene zaniaw tymy orichamy, aby b to wze, tak!... Ni, Wasylu, ne naszym diwczatam ob tobi dumaty, u tebe je swoja... Ot uze lubyt' jiji, dumaju?... Baccia, vse pro nej tak i dumaw, bo w

oczach tak i wýdno buòo slizońky... Tepòr uže wony dõsi w kùpońci... i wonà wże, mòže, ciłuje johò u ti òczeni, szczo jak blyskawka, jak zhlàne, tak i siàje... ot wże ne ciłuje wonà jich!... Tohòž to win po jìj maw plàkaty... Czohòž ja otcè plàczu?... Och hòreczko myni tiàzke!... Kołyb buà znàła, ne chodyla na tè wesille! Nà szczo buòo rospytowaty Olènu pro johò!... Ta darmà; ja wże zòwsim pro johò j ne dùmaju... ta j win że pro mène tož. Mòže, win dùmaw, szczo... toje-to... abo to... szczo, kàže: ja zna-ju takòho, szczo tebè lubyt', a jomù-b to wże ne mòžna, szczo wże win poswàtanyj... Boh s tobòju! Nechaj tobi Boh pomahaje! I oženysia, i lubysia... Ta czohò-ž ja wse plàczu?... Od tòho i tùha takà, szczo czohò ja na te wesille chodyla!... Tepòr zasnu wże... Zàwtra, na zori wstanu, pijdu na torh, ta j rozibju swojù tùhu. Kołyz z nym zostrinuś na misti to búcim johò j ne znaju, i ne budu na johò j dywytyś... A wże win, pèwno, z naju chodytyme po bazàru, ta dè-szczò kupowàtymut'... bo, màbut', i wesille szwýdko bude... Tò-to wże win bude rad, jak oženytcia!... A wonà!... Czohò-ž ja załywajuś slizońkamy?... Och bìdońka moja!... Och hòreczko moje! Czohò taky ja na te wesille chodyla!...

Ottàk-to bìdna Marusia, ne chotiwszy j spomy-naty pro Wasylà, tilko pro johò odnohò j dùmala, i choť by tobi na czasynoczku oczyciamy zweła; plàkala, ta żurylaś cilisińku niez. A j dõwha niez u nas

na kłeczálnij nedili? Weczirnia zorià szcze ne pohàsne, a switowà wže j zajmàjetcia; błysnè Wiz, ta wže dokotŷwszyś do schid sòncia.

Ot i tepèr: tilko szczo ziroczkŷ zasyjały u Bòha myłosèrdnoho na nebesàch, tilko szczo rozswitŷlys, ta j to ne zòwsim jàsno, a nenàcze skriż serpanok; sołowòjko stych bilà swojòji sàmoczky, szczob wŷspałas choroszèńko, ne zachàjuczyś; witerèc zasnŷw i hiłoczky po sadkach drimàjuczy łedwe-łedwe kołŷszutcia, tilko j czùty, szczo czerez hrèblu, na łotokàch wodŷcia cìdytcia i mow chto nŷszczeczkom kàzku kàže, szczo tak i drimàjetcia, atò wsiudy tychèseńko... Až os ne dòwho ziroczka pokotyłas... dali drùha... trètia — i pochowàłyś u sŷniomu nàbi, mow u mòre kànuły; a proszczàjuczyś iz zemlaju tròszky splàknuły... ot wid jich slizonok pàła rosà na zèmlu, kànuła jiji kràpelka, zaszèstìła u àeri — i prokŷnuwsia witerèc, ta j pokołychàw tychèńko hiłoczky po sadkach, ta po liskach. Ot i poprokydàłyś ptŷczy sàmoczky, lŷpnuły oczŷciamy, zaémòkały nòsykamy... tut zàraz jich sàmeczyky, szczo bilà nych drimàły, poprobùrkowàłyś i z ràdoszcziw, szczo nastajè znow Bòžyj deń i wonŷ bùduť iz swojìmy sàmoczkami litàty, hràtyś, lubŷtyś i szczo, mòže, jakà j jajèczko znesè — s takŷch-to ràdoszcziw zaspìwàły swojich pìseniok, szczo ràno j wèczir chwàlat' Hòspoda nebèsnoho, Otcìa myłosèrdnoho jak czòłowikowi, tak usiàkomu zwìriu, ptyci, ta j samìj ma-

niusińcij komászeczci, szczo j òkom ne wzdrysz. A ne chto wże wyspiwuwat' jak sołowjko! — zaszczebetaw, zalaszczaw, zaczjrkaw, zaswystaw, zatreszczaw... to stychne, niby poszèpcze swojij sámoczci, jak jiji lùbyt', a wonà jomù, mabut' skáže, szczo j wonà johò lùbyt' i pochwalaje johò piseńkỳ, to z rado-szcziw i huknè na wweś sadòk... a jak promèż tòho, szcze j nòsyczkami pocidujutcia, — tut win užè i ne stiàmytcia... zažmurytcia, zaszczebècze, zaterczyt' szczo až nenàcze ochrypne, ta znow szcze dùczce làsne. Zadrybècze, szczo až duch jomù zapirajetcia... ta wse-ż to tak harno, tak harno, szczo j roszakaty ne mòzna, a duszi wèselò!

Ot na her'zach i lystie zaszupotily promèż sàbe, szczo j wonỳ, po lāsci Bòzij, budut' krasowatys na jasnomu sòieczku. Schamenùlas trawońka, jak skropyla jiji nebèsnaja risoczka; pidniałys stebelynky, rospukałys cwitoczky i, porozziawławszy ritoczky swojij, nadychaly na wsiu dołynu takym zápachom, szczo, poczùwszy johò, zabùdesz pro wse i, tilko zdychnùwszy, podùmajesz: Bòże myłosèrdnyj! Otec nasz nebèsnyj! I ce wse, szczo tilko je na zemli, u wodi, pid nebesamy, ce wse Ty tilko po jedynomu myłosèrdyju Swojomu dla czołowika sotworyw jesy? A win sèje mỳzerne sozdanyje, sia bylyna, sej pyl i poroszyna, czy win že Tobì blahodaryt' i jak?... O Bòże prawednyj! Bud' i wsehda myłostyw nam hrisznym! Bilsz siohò ne wmijemo szczo j skazat'!

Ot i ridàseńkyj tumanèc paw na riczeńku, mow pàrobok pryhołubyšw do diweczyńońky i wkupi z nêju pobihły chowàtyś meż krutymy berehàmy. Dàli j chmaročkỳ stàły roschòdytyś, poridczàły i stàły zwertàtyś kùpkamy, mow kłubòczky, rozstupàtyś, szczob dàty doròhu dla jakòhoś pysznoho, wàžnoho hòstia, niby caria jakòho, dıjuszczoho dobrò wsiomù mÿru, i pokotylłys het-hèt za krutÿji hòry, szczob tilko widtilà dywÿtyś na tà, szczò tut bùde! I os i zaczerwoniło na tij doròzi, de jomù trèba jty, i rozisłałos mow suknò, jak karmàzyn, kràsne; dàli, nenàcze sribni cwitkỳ po jomù chtò posÿpaw: a tut i wweś put' staw mow zołotym piskòm po czerwònomu pèlu posÿpanyj. Zazołotylłys i werchiwjà dèrewa po lisàch... i os zołotÿj po nych pisòk sÿpletcia po dèrewu nÿzcze, usè nÿzcze, nÿzcze... Usè stÿchło... czohòs źde!... Stàło wynyriat' iz-za zemli... szczò? I swit, i ohòn, i krasà, i wże j na krajòk johò ne mòzna zyrnuty òkom, — szczoż bùde jak usè jàwytcia mÿru? I zołotì pròminy wid johò obsÿpały wsiu zemlu i samÿji nebesà stàły niby szcze kràszcze. Usè mowczyt', żadàje, szczob szwÿdcze jawyłaś u pownoti krasà mÿru!... Idè... wÿkotyłos zòwsim... ozyrnuło zemlu i nenàcze poweliwàło: . Chwalite Hòspoda, szczo sozdàw i menè, i was; i kòznyj deń posylàje menè dawàt' usiomù mÿru swit, i wsiàkomu dychànniu żyzn. Tut znow ptaszeczkỳ, nenàcze po czyjòmu nauszczènyju, zaszczebetàły, usè mow znow ozyłò,

czołówek znow pryńiaws za diło swoje... i szczo-to uwes myr izradowaws!

Os wyszow i Wasyl iz sadka. Win dobre czuw, szczo Marusia z Ofenoju zmdowylys ukupi jty na misto, tak win i ne pijszow uze dodomu w hored, a w tomu-z seli, wid horeda werstow s czotyri, skytaws usiu nicz, i jak stalo switaty, to win wze j berih jich. Wyzyrawszy z sadoczka, pobaczYW szczo dwi diwezyny het'-het' widstaly wid ynszoho narodu, tychenko idut' sobi i rozhoworiujut'; win zaraz widhadaw, chto to jde, bo serce w joho tidchnulo i podalo zwistku, ot-to win i pijszow bucim-to w hored tychoju stupaju, pochylwszy holowu, mow zadumawsia; a w samoho, az zyzky trusiatcia i duch jomu zachwatuje wid radoszeziw, szczo szcze pobaczyl' Marusiu i pohoworyt' z neju.

Ot idut' diwezata; Ofena, jak ta soroka, skryhoczje, szczo na um zbyrde, a Marusia bucim-to j sluchaje ta vse pro swoje hadaje. Az zyrk! i piznala swoho Wasyla! Ruky j nohy zatrusyls, u żywoti pochołonuło, i duch zaniaws, a sama ni z miscia.

• Ta jdy bo szwydcze, kryknuła na neji Ofena: • czoho ty zopyniajessia? i tak opiznylys. •

• Ta chto johò znaje, czy spitknulas, czy szczo, • kaze Marusia, sama-z ni z miscia, chot' tak by j letila do Wasyla, jak ta holubka do holuba; bo wze j zabula, szczo, mabut' win ne jiji lubyt', szczo win

użè poswátanyj... usè zabùła, a tilko tohò j bażàje, szczo bùy w kùpci z swojim Wasylczkom.

Ot jak poczùw Wasyl, szczo diwczàta wże za nym homoniàt' ozyrnùwś do nych, zniaw sz' poczku, pokłonywś i kàże: •Dobry-deń, diwczàta! Bòże wam pomahàj!

•Spasybi! nechàj i wam Boh pomahàje!• kazàły jomù u odyn hòłos diwczàta.

Ot jim i kàże Wasyl: •Czy ne bihła pròtyw was jakà sobàka?•

•Cur jij, pek wid nas!• kàże Olèna: •My jiji ne baczylly; chybà de bihaje?•

•Oś tuteczka tilko pered wàmy kùdaś na ludèj,• kazàw Wasyl: •to proženùt' jiji, a wonà widtilà zabiżyt', ta j ne znàjesz widkilà jiji j sterehtys. Ta takà serdyta, na wsich tak i kùdajetcia. Tak ja otcè wylomyw sobi kolàku, ta j idù, i ozyràjuś.

•Oh lyszeczko; ja jiji bojuś! Wèrnemoś, Marùsiu,• kàże Olèna.

•Ne bijteś, diwczàtka; adże wy w hòrod i ja w hòrod, to ja z wàmy bùdu jty, a koły nabiżyt' to was oborèniu.

•Ot za sè spasybi! Tepèr nam, Marùsiu, ne stràszo,• skazàła Olèna, a samà radisińka bułà, szczo s pàrobkom bùde jty wsiu doròhu. Ottàk i pijszly sobi w kùpci.

Zowsim że to nasz Wasyl zbrechàw, szczo bùd-to tam bihàła jakà-b to sobàka. Se win znaròszne

jich nalakàw, szczob wony poprosyły johò prowèsty jich i szczob ne soròmyłyś iz nym jty.

Ós jak idùt', i Wasyl ich popereżaje — zwisno wże mołodècka pochòdka pròtyw diwczàczoji, — ta j pidžydàje jich. Ot Marùsia zbiràlasia, jàk by to z nym zahoworÿty, a dàli j kàže: 'Bàczyte, jak my tychénko jdemò! i wy nas pidžydàjete. Mòže, my wam borònymo?'

'A czym? kàže Wasyl.

A Marùsia kàže: 'Tym, szczo, mòže, wam... pÿlno trèba w hòrodi bÿty? Mòže, was chazià... chaziàjin žde? Seb to na dohad buriakiw, szczob wÿpytaty johò, czy ne skàže czohò pro chaziàjsku doczku.

'I wże myni tepèr hòrod. Zabùw pro johò j dùmaty, skazàw Wasyl, a dàli, tiažko zdychnuwszy, j kàže: 'Odnò w mène na dùmci; kołyb to Boh pomih! Tilko za tym i pijdù do chaziàjina, szczob...'

'A czomù wy wezòra na wesilli ne tanciowàły? perebyła jomù Olèna, ta j poczàła z nym paszczykowàty. Win jij słòwo nèhotia czy skàže, a wonà jomù dèsiat': ta tak i stryž', tak i stryžè, ta wyháduje, ta dokładàje, ta prydyràjetcia, szczo wże Wasyl ni jakym pòbytom i ne widzènytcia wid nèji.

A serdòszna-ž to Marùsia, zaczepyla bułò Wasylà, tepèr i samà ne ràda. Wže-ž tepèr win ne tajuczÿś skazàw, szczo w johò szczoś je na dùmci i szczo zatÿm tilko i jde do chaziàjina. Se wże pèwno, szczob domòwytuś ob swàtanni.

Ot u takých dùmkach ta hádkach i jde ne jde, i nõhy ne slůzat'; i sěrdytcia na sèbe, czohò wonà na torh pijszlà; sěrdytcia na Wasylà, czohò win jim na zùstriez popàwś i wże mow zaswàtanyj, a s czużymy diwczàtamy chodytyme po bazàru; sěrdytcia j na Olènu, czohò wonà takà wesèła, czohò tak z zaswàtany m pàrobkom paszczykùje; sěrdytcia na wsieh i za wse, a samà ne znàje na kohò j zà szczo.

Ot pryjszły w hòrod, pochodły po bazàru; Olèna zàraz skupyla wse, szczo trèba jìj bułò, a Marùsia tilko chòdyt' za nèju, ta switom nùdyt' i wse napadàjetcia na Olènu, szczo pryt'mòm porà dodòmu. A Wasyl usò z nymy chòdyt' ta jak toj michonòsza u kòładci, nõsyt' Marùsyn kòszyk, ta sklàdàje, szczo Olèna kupuje. Dàli, osmiływś jàkòś-to spytàty Marùsiu (bo bàczywszy, szczo wonà wsiu dòróhu mowczàła, dùmaw pèwno, szczo wonà na johò sěrdytcia) ta j pytaje. 'A ty, Marùsiu, czom niezòho ne kupujesz?'

'Ta myni ne bahàcko... dè-czohò j kupowàty, kàże Marùsia, ta j widwernùłàś wid johò, szczo b ne dywytys na czużòho żenyhà: 'tilko j trèba kupytỳ mäteri... kresàło na lùlku... a bat'kowi... nýtòk kra-snych... na merèżky do chustòk... ta jałowyczyny... na petriwku.....'

Ottàk nawerniàkàła nàsza Marùsia, szczo tròchy j sam Wasyl jìj u wiczy ne nasmijàwś; szczo to

dobre, szczo ne czuła siohò Olèna, torhùjuczy u perèkupky szpylký.

Wasyl tilkò sobi tychèseńko wsmichnúwś, bo dohadàwś, szczo szczoś ne tak wonò je, ta j uziàwś szczo trèba buò Marùsi kupýty. Pokupýwszy j poskładàwszy w kòszyk usè do kùpy, kàże: „Uzà-ż, jak chòczete, diwczàtka, a ja was provedù aź do-dòmu, szczob oboronýty was wid sobàky; ta j myni taký u wàszim seli je do czołowika dò.”

Iznòw taký Wasyl zbrechàw; ne buò jomù... Ta pobaczymo, szczo bùde dalsz.

Ot i pjjszlý woný sobi znow ukùpci z hòroda. Tilko szczo wýjszły z ùlýc, na stepòk, ot Olèna jak krýkne: „Och ja durnà, ta bożewilna! Zabùda zajty do szewcia po bat'kowi czòboty. Szczo tut myni na switi robýty?”

Potołkowàwszyś, poràdytyś, szczob Olèna samà wernùłaś u hòrod za czobit'mý, zatým szczo ne dà-łko i w wùlyciach ne stràszno; a Wasyl szczob zostawsia bila Marùsi i szczob tut że dozydàły Olèny, a wonà mùsyła szwydeńko wernùtyś.

Ot jak zostàłyś udwòch, Wasyl z Marùseju, ta j posidàły sobi na hòrbyku; zàraz Wasyl jij i kàże: „Marùsiu! choť ty rozsèrdyssia na mène! choť pro-ženèsz wid sèbe, choť ne zwełysz nikòły nà oczy popadàtyś, a ja taký tobi tepèr dohowòriu, szczo wezòra choťiw skazàty...”

•Szczò tam takè?• spytałaś Marùsia, a samà zlakàłaś tak, szczo ne mòzna j rosказы, a samà ne znàje czohò.

•Marùsiu! Czy jaż odỳn buw by takỳj na switi, szczob, pobàczywszy tebè, ne polubỳw szczyro? Lublù tebè, Marùseńko, usim sèrcem mojim, lublù tebè bilsz usiòho na switi!... Ne sèrdsia na mène, ne widworòczujsia, ne zatulàj oczỳć twojich bìdoju rùczeńkoju; daj jiji myni siudỳ, nechàj pryhornù jiji do swohò sèrdeńka, ta tohdì choť i wmru, koľỳ tobi newhòdna szczyraja mojà lubòw!... Szczò-ż ty mowczỳsz? Czom ne hlànesz na mène?... Promòw do mène choť piwsłòwèczka: skażỳ, szczo ty ne sèrdyssia za mojà lubòw. Rozznawàj menè, rospỳtuj pro mène, mòže takỳ pro mène szczo-nòbud' i dòbre poczùjesz.

Tilko szczo staw tak Wasyl howorỳty, to Marùsia j ne stiàmyłaś: sèrdeńko w nèji tak i bjètcia, a samà, jak u łychomànci tak i trùsytcia; bojtcia, i samà ne znàje czohò; koľyb zemlà rozstupỳłaś, tak by wonà j kỳnułaś tudỳ, ta j... Wasylà potiahnuła-b za sobòju; koľy-b jij kryła, poletìła-b na kraj swìta... ta ne samà, a wse-b takỳ z Wasylèm. Szczoż jij robỳty? Zemlà ne rozstupàjetcia, krył u nèji nemà, nòhy nenàcze ne jiji, odnù rùku wehopỳw Wasyl, ta j dèrżył bilà swohò sèrcia, a wonò tak że koľòtytcia jak i w nèji; oczỳciamy zowsim swìta ne bàczyť a szcze takỳ druhòju rukòju zakryła jich, ta j

pytajątcia Wasyla tak tychëseńko, szczo j samà ha-
ràzd ne czùła: „Adžè-ž ty proswatanyj?...“

„Ni, Marùsiu, ni na kòmu ja ne swatanyj i ni
pro odnù diwczynu do sijèi porÿ i ne dùmaw. Po-
bàczywszy tebè uczòra, swit myni powernùwsia; bez
tèbe ne chòczu žÿty, ta baczù j sam, szczo ne mò-
žna myni bez tãbe j dÿchaty. Ta j de ja najdù krà-
szczu tebè?“

„A chaziàjska doczkà? Adž^ win teb^ berè u
prÿjmy,“ skazała Marùsia wže trèszky smilijsz, bo na
s^rei jij ne tak už^ wàžko stało.

„Ne tilko chaziàjska doczkà, ta choť bÿ koroli-
wna, choť bÿ kniahÿnia, ne podÿwluś ni na kòho,
usich prèzriu dla tãbe. Odnà moja wticha, odnò mo-
j^ szczàstie, kołÿ ty men^ bùdesz choť trèszeczky
lubÿty!... Rospytáj pro m^ne: ciłÿj hod ždàtymu,
tilko.....“

„E! hod!... tak dòwho bo...“

„Skilko choc, szczo choc robÿ zo mnòju, til-
ko ne prohaniaj men^ wid sèbe, ne s^rdsia...“

„Ta ja j ne s^rzuś...“

„Czohè-ž ty zakrywajessia, czohò widwertajessia
wid mène? Mòže, lùbysz kohò drùhoho? Kažÿ, ne
sorèmsia; nechaj ja ce sam poczùju wid tãbe, ta j
pijdù swit za oczÿma!“

„Ni bo... ja drùhoho ne lublu...“

„Tak zhlań že na mène, ne zakrywajessia!“

„Ehè, szcze-b i ne zakrywàtyś!... Mynì bo stÿdno.“

• Czohò-ż tobi stỳdno, skażỳ. Tut nemà niczòho, szczo ja każù... •

• Atò-ż i ne stỳdno skàzaty... szczo ja tebù... lublù? Ni za szczo w swìti ne skażù. • Ta se skazàwszy, jak zapłacze hìrko, i stała johò prochàty:

• Wasylczku, hołubczyku, sokòłtyku mij! Ne wypytuj że w màne, czy lublù ja tebe: ja siohò tobi z-ròdu ne skażù, szczob ty ne posmijàwsia nadomnòju... Ja j samà ne znàju, szczo zo mnòju stałòs: ja szcze nikòho ne chotìła lubỳty, curàłàs pàrubkiw, a jak pobàczyła tebe, swit mynì ne zmylỳwsia, usim ja nùdyla, usiùdu ja skuczàła; a jak skàzàły, szczo ty proswàtanyj, tak ja j samà ne znała, szczo j robỳty...“

• Marùseńko moja, łebìdoczko, zìroczko moja rỳboczko, perepìloczko! • pryhowòriuaw Wasyl, obnimàjuczy swojù Marùsiu, • ja-ż zemli pid sobòju ne czùju... ja mow u rajù! Czy ne splu łyszàń ja?... Tak se prawda, szczo ty lùbysz menè, Marùseńko? Skażỳ myni, prawda? •

• Ne skażù, Wasylczku; jej Bohù, ne skażù! •

• Czom że ne chòcesz zawiryty mohò szczàstia? •

• Stỳdno bo! •

• Marùsiu, òt że pocilùju, kołỳ ne skażesz! •

• Ta choť dèsiat raz ciùj, abỳ ne ja tebò; ja wse takỳ ne skażù... •

• Ottàk że... ottàk... ottàk że!... • pryhowòriuaw Wasyl ciùjuczy jii raz po piat' ne oddychàjuczy, ta pòsli znow za te-ż, ta aż užà ne zmih i słòwa pro-

mòwyty. A Marùsia leżyt' u joho na rukàch i samà sebè ne tiàmyt', czy wonà w rajù, czy wonà de: tak jìj chòrosze buò! Chòcze szczoś skazàty, i słòwa ne promòwyty; chòcze od joho wýrwatcia, tak nenàcze prykòwana do Wasylëwoji szÿji; chòcze zaplùszczytys', tak òczy protÿw jìji wòli tak i zazyrajut' u Wasylëwi òczy, szczo jak ùhilla na ohni pałajut'; chòcze od johò odwernutyś, a j samà ne znàje, jak hòrnetcia do joho. A win? Win tilko rozhladàje jìji, nenàcze jist' jìji oczÿma; zabùw uwès swit; choť by jomù tut s pùszok strielàły, choť by ehto johò ni klÿkaw, — niczohò-b ne wważyw; tilko szczo rozhladàje swojù Marùseńku, derżaczÿ jìji naswojich rukàch.

Dàli chamenùłas wonà, zdychnùła tiàżko, tiàżko i skriz slòzy skazàła: 'Wasylëczku! szczo se zo mnòju stàłòś? Niczcho ne tiàmli, ne znàju samà sebè: tilko w mène j na dùmci, szczo ty menè lùbysz, szczo ty mij... ta bilsz mynì niczòho j ne trèba!... Bojùś tilko czy nemà meni za se hrichà?'

'Zà szczo, mojà Marùseńko?' skazàw Wasyl, przyhornùwszy jìji do swojòho sèrdeńka, i pocidòwaw szczyro.

'Och, ne ciłuj menè, mij syzyj hołubòńku! Mynì wse zdajàtcia, szczo hrich nam za se. Bojùś prohnìwÿty Bòha!'

'Tak jaż tobi, mojà Marùseńko, tym że Bòhom bożùsia, szczo nemà w siomù nijakòho hrichà. Win poweliw bÿty mùżu i žoni, zapowidàw, szczo wony

lubÿły odnò odnohò i szczob do smòrty ne rozluczà-
 łÿs. Tepèr my lùbymosia; dast' Boh, ispòłnym swia-
 tÿj zakòn, tohdì ne rozluczymosia po wik nasz; a do
 tòho czàsù, jak zijdòmoś, nam mòżna bez hrichà i
 lubÿtysia, i hołubÿtysia»

«A ne daj Bòże, jak...» skazała Marùsia, ta j
 prytułÿłaś do Wasylòwoho płeczà, i ne dokazała i
 bojitecia zhlànuty na joho.

«Ne dowedy do tòho, Bòże!» aź skryknuw Wa-
 syl i aź zlakàws, podùmawszy, pro szczò Marùsia
 jomù tilko nahàdowaty stàła. «Bùdu,» kàże, «tebè.
 moja zozùleńko, jak òka berehtÿ. Nijàka skwèrnaja,
 bisòwśka dùmka j na sèrci ne bùde. Ne bijś menè :
 ja znàju Bòha nebèsnoho! Win pokaràje za złòje diło,
 vse riwno szczò za duszohùbstwo. Ne bijsia, kàżù,
 menè; i kołÿ-b užè j tak pryszłòś, szczob ty stàła
 zabuwaty j Bòha, i styd ludśkyj, to ja tebè obereżù,
 jak bràtik sestryciù.»

«Bràtiku mij myłèseńkyj!» skryknuła Marùsia i
 obniała johò ruczeniàtamy; dòwho dywÿłaś jomù w
 wiczy, jak tàja jàsoczka, a dàli j kàże: «Tepèr ja
 samà tebè pocilùju aź trÿdzi, bo znàju, szczò i w
 tète na dùmci nemà nijàkoho chùda.» Ta j prypàła
 jomù na płeczè, zazyràjuczy jomù w wiczy, ta tak
 pÿlno, niby toj barànczyk, szczò johò chòczut rizaty,
 a win żàlibno dÿwytecia, tak i wonà zyrnùła na Wa-
 sylà, a slozÿnka nenàcze tàja risoczka na cwitòczku,
 tak u nèji w oczÿciach zasyjała; ta tak żàlibno, jak

tąja sopiłowczka zajhrála, tak wonà johò spytała: „A jak-żò ty menè pòsli siòho pokyniesz?”

„Ne howorỳ myni siòhò, Màniu! i ne dùmaj pro se, mojà kryszeczko! Hrich bożÿtyś, a ja, ot smertlnoju klátwoju pobożusia, kolỳ myni ne jimesz wiry.....”

„Wiru, wiru, mij sokòłyku, mij łebòdyku! i szczò-b ty myni ni skazaw, usiomù wiryty bùdu!”

Bahàto roskàzowaty, szczò tam Wasyl iz Marùseju rozinowlały: zabùły pro wweś swit i dò wony je, i szczò kruhèm nych; i jak-bÿ ne huknuła szcze zdàleku na nych Olèna, to-b, pidkràwszy tychòńko, hàczyła-b usè, jak wonÿ pohowòriut'-pohowòriut', ta i znow ciùjutcia. Jak-żò poczuły Olènu, tak zàraz rozriznÿłyś, nenàcze j ne wonÿ. Wasyl staw, bùcim mała dytÿna, pisèczkom peresypàtyś, a Marùsia tut że znajszła czerepòczky, ta dawaj u krèjmachy hràty, a samì j ne zzyrnùtcia miż sobòju.

Ot pijszÿ wsi wkùpi, dodòmu. Olèna podùmała: „Szczò se stàłòś iz nàszoju Murùseju? Nikòły ne buła wonà takà wesòła j howorÿwa, ta szcze s pàrubkom, szczo huò jich zachàjetsia, jak ne znał' czo-hò, a tepòr samà zahowòriuje, żartùje, vyhàduje i znaj smijàtcia z Wasylèm, a menè bùcim i nemà z nèju. Urànci jak ijszÿ, tak pàry z ust ne pustÿła, a tepòr ne zamòweczyt' ni na czasÿnku; urànci na-sÿlu jszła i na mène napadàłàś, czohò ja chapàjuś, a tut poperèd usich biżÿt' zemli pid sobòju ne czùje, ta

znaj kydaje na Wasylà to pisòczkom, to skipoczkàmy, a win jiji łòwyt' a pijmàwszy... aż rùky krùtyt'. Se szczoś ne dàrom! Trywaj łyszèń ty, smỳrna, szczo nas buło za ihraszky s parubkàmy korỳsz, — ja tobi widdiaczu!

Stały dochòdyt' do selà, ot Wasyl i kàże: • Te- pàr że proszczàjcie, diwczàtka! Myni tak wèseło buło z wàmy! Spasỳbi wam i dùże spasỳbi za wse, za wse, za wse! Ne znàju, koły-to z wàmy pobàczuś. (A w Marùsi aż slizońkỳ pokotỳłys. Obtàrła szwỳdzeze chùstoczkoju, szczo Obèna ne baczyła, ta j stała bùcim-to pìseńku myhỳkaty i nenàcze pidtanciòwuje pid nàji, a sama pỳlno dỳwytcia w wiczy Wasylèwi). • Nàte-ż usà, • kàże Wasyl, • wàsze dobrò; wybiràjcie s kòszyka; mòże, czy ne zahubỳw ja czohò? A ja wże pijdù swojòju doròhoju. •

Ot diwczàta stały wybiràty. Obèna wse zabràła i poklàła za pàzuchu, a Marùsia perehladiwszy, pòskładàła w kòszyk, i pijszłỳ sobi. Tilko szczo odij-szòw od nych Wasyl czymàło, aż Marùsia bùcim-to schamenùłàs i zhadàła, ta j kàże: • Ottak że! usè pozabiràła, a sỳnij kamin'éc, szczo bàt'ko zweliw kupỳty, ja j ne wziàła w Wasylà. Pobizù, doženù johò! • Dohaniàje, a samà znaj kryczỳt' szczo win pidoždàw. Už-ż szczo-to Wasyl, ta ne poczùw by Marùsynoho hòłosu!...! Stojit' jak na spỳczkach i dożydàje, szob Marùsia pidbihła do johò, i szczo-to wonà jomu skaże?

Os' szczo wonà, dohnàwszy johò, kazàła: „Ja znaròsne, bùcim-to zabùła w tebe s'ynij kaminèc', szczob tobi n'yszkom skazaty: prychòd' siohòdni na ozèra, szczo w nàszomu borù: ja tam bùdu, to szcze pohowòrymo. Pustỳ-ż, ne zajmàj menè, szczob Olèna ne dohadałaś. Ke siudỳ kaminèc' i proszczàj, mij sokòlyku m'ýtyj! prychòd' że! Skazàwszy, ta, skilko je dùchu, do Olèny.

Olèna-ż usè pidhladàła, ta j dùmaje sobi: „Dòbre-ż do jakòho czasu! Ne bùde menè tepèr zupyniaty!

Prijszła Marùsia do dòmnu — bàteczku! wesela motòrna, i howòryt' i roskàzuje, i pòrajtecia za tròch,, tak szczo m'aty, d'ýwlczyś na n'èji, àż poweselijszàła i j'ij pol'èhszàło. Chotìła buò swarỳtyś na doczkù, czohò dòWHO prochodỳła, tak ta-ż jak uzialà koò n'èji l'èstytyś, i pryhowòriuwały, i rozważaty j'iji, a samà picz topỳty, zille kryszyty, horszky nastawlàty, — tak szczo horỳt' u n'èji diò!

Ne wspiła m'aty ohlanùtyś, užè w Marùsi j hotòw obid; siła, rùczky zložyla, i znaj m'ateri roskàzuje, jàk-to j'ij dòbre buò jty na bazàr choòdkòm, szczo b'aczyła na misti, jak torhowàłaś, jak kupowàła, i kohò b'aczyła, i s kim howorỳła, i jakà projàwa łuczàłaś, usè-wse do poslidnoho raz po piat' roskàzowàła; tilko pro Wasylà ni czycz'rk! Wonà-b to j chotìła m'ateri roskazaty, ta ne znàła, z jakòho kin-

ciã wziatys, ta j podùmała : •Nechãj że spytàjus u Wasylà : win menè nãweczyt' jak pro sò roskazaty. •

Pryjszòw i starỳj Naùm; obìdaje i dùmaje; •Z ròdu Marùsia takòho mùdroho borszczù ne waryła, jak siohòdni; i miãso dòbre spèczene, i wse takỳ haràzd, a łuczeze wsiòho, szczo samà takà weselénka i wse wyháduje, i żartùje. • Dali j kãže Nãsti : •Bacz ja-ż kazãw, szczo ne trèba ni zlyzowaty, ni szeptãty : samò mynètcia. •

Pòsli obid, czy prybrãła Marùsia, czy ne prybrãła, merszczij uchopyła hlèczyczok, ta j kãže : •Pijdù-ż ja, mãmo, nazbirãju wam sunýc : tam takỳch bahãcko na bazari bułò ! i nãsi diwczãta hòrszczyczkamy tak i nòsiat'. I wam nazbirãju, i, mòže, deszczo j prodãm. • Szcze mãty jìj niczòho na se j ne skazãła, a wonã wže j za woròtamy, i priãmo pòspiszãje w bir na ozèra. Chot' i bãczyt' po doròzi sunýci, ta ne zbirãje, a dùmaje : •Wasyl menè wže, mãbut', žde; pijdù szwýdcze do jòho; a jak posýžu z nym ta wertãtymus dodòmu, tohdi j jahidòk nazbirãju. •

Ne dòwcho szukała wonã swohò Wasylà : tut zãraz i je. Jak-žè zìjszlyś, tak darmã, szczo tilko mòže, czasiw try ne bãczylyś, a tak nenãcze dèsiat' hod rizno buły. Obnimãjutcia, ciđuje odyn odnohò, rozhowòriujut', roskãzujut'; to pobràwszys za ruczeńky chòdiat', to znow posidãjut', to znow za te-ż. I ne szczulyś, jak wže stãło weczority. I to-ż bo prawda,

szczo koły budesz ukupci s tym, kohò lùbysz, to deń tak szwýdko probiżyt', ja czasynoczka.

Ot Marùsia pèrwa kryknuła : « Och myni szeczko! czy bacz, de wże sònce? »

« Tak szczo-ż? » pytaje Wasyl.

« A tè, » kaže Marùsia : « jak ja dodòmu pijdù? »

« Ne bijś niczòho : ja tebè provedù. »

« Ne tè, szczob ja bojalaś, a tè, szczo jahidòk ne zbirala ; a ja za nymy i prosylaś u materi. Szczo myni tuł na switi robýtý? Roskażù materi, szczo zahowylaś is tobòju, ta j zabula. »

« Ni, Marùseńko, potriwaj szcze materi pro mène howorýtý. »

« A czomù-ż? »

« Sze, mojè sèrdeńko, ne wrèmia. Trèba pidòzdaty? »

« A jak sè mòžno? Materi j bat'kowi trèba wse zàraz roskazuwaty i nikòly pered nymy ne brechàty. Szczò-ż ja tepèr skażù, szczo ne nabrała sunyczok? »

« Szczo chocż, Màniu, te j skażỳ, tilko ne howorỳ pro mène. Ja sam, jak prýjde porà, ja sam skażù. »

« Tak hrich że brechàty i pered kim-nèbud' a ne tilko... »

« Se ne bùde brechnià, i jim trèba wse roskazaty; tilko jak skażesz tepèr, a wony menè ne znàwszy, podumajut' szczo ja jakỳj-nèbut' ledaszczo, szczo tilko zwòžu tebè z umà ; tebè budut' łajaty, menè

stánut' curátys — i budú' nas rozluczaty. Potèrp, mojã rýboczko, choť czerèz Petriwku, a ja tak nawedù, szczo wony pro mène budú' znaty j czuty szczo nèbud' nepohàne ; tohdi pryszlu ludèj, tohdi jim usè j roskàzesz. To brechniã j hrich, jak zòwsim potajity, atò my tilko prèzde jakòho czàsu jim niczòho ne skàzemo. Czy tak, mojã paniànoczko? Spytãw, ta j pocilo wãw jiji szczyro od sèrcia.

• Mòže, wonò j tak, dòwho podùmawszy, Marùsia skazała. • Ja wže niczòho ne znãju, a wse robýtymu, szczo myni skàzesz. Tilko wže, Wasylczku, mij kozaczènkù ! jak sobi choc, a ja wže bilsz do tebe ne wýjdu ni siudy, ni na wulyciu, ni na bazar, nikudy. •

• A sè-ż to czomù? • spytãws Wasyl zlakãwszy.

• Jak sobi choc, a tilko, po moji dùmci, se wže hrich, koły czohò ne mòzna materi skazaty, ta teje j robyty nyszkom wid nèji. Choť rozsèrdś zòwsim, ne tilko tak nasùpsia, jak tepèr, tilko wže ja ne pryjdu, i ne dozydãj menè, i ne szukãj menè. Jinsze diò, jak by ja poswãtana buła, tohdi-b i niczòho ; atò chto-nèbud' pobãczyť, ta pro mène szcze j slãwa pijde. Ne chòczu, ne chòczu ! nechaj Boh borònyt' ! Myni tepèr i Olèny strãszno : wonã szczoś sobi pid nis burmotiła. Zaraz że pryjszòwszy, pijdu do nèji i wse jij roskažu i poproszu, szczob do czàsù nikòmu ne howoryła. Proszczãj że, mij sokòlyku,

mij Wasylczku! Ne sèrd'sia-ż bo na mène: adżè ty kàżesz, szczo skòro pryszlèsz starosty? ot my ne nadòwho j rozluczàjemoś.

Skilko ni prosyww, jàk-to ni moływ jiji Wasyl, szczob taky wychòdyla siudy choť czerez deń, abò czerez dwa; tak ni za szczo na switi ne zachotiła, i s tym pijszła dodòmu, ne zweliwszy jomù jty za sobòju. Win pijszòw, ponùrywszy hòlowu, horòju dodòmu, a wonà bòrom, ta j zdùmała, szczob ne takto pered mâtirju u brechunàch zostàtyś; pijszła protyw czeredy, znàwszy, szczo j Olèna kòżnoho wèczora toż wychòdyt'. Ot i chotiła jìj usè pro Wasylà roskazaty i prosyty, szczob mowczàła.

Olèna ne wýjszła pròtyw czeredy, i diwczàta skazàły, szczo siohòdni rankom pòky wonà buła na misti, pryjichàły starosty i ženych, àż iz chutoriww, ta ne podywýlyś ni na zakòn i ni nà szczo, bo czòłowik dùże choròszyj, i rusznykы rankom podawàły; dàli zwinczàły i wziàwszy jiji z båt'kom i mâtirju, pojichàły, i tam na chutoràch, àż werstòw za dwàdciat' i wesille bùduť sprawlàty.

Ahù, nàsziy Marùsi tròszky lèhsze stàło, szczo ne bùde swidka, jak wonà podružýła z Wasylòm.

Pryjszòwszy dodòmu, tiàżko jìj buò odbrìchuwatyś pèred mâtirju, szczo ne prynèsła jahidòk; bo z ròdu ne brechàwszy ni w czim, ne znàła, jak i wýkrutytyś i szczò skazàty? Siak-tak, to czeredòju, to Olènoju zatèrła, zamiàła diò — i kinci w wòdu.

Pòky pòrałaś ta prybirála i buła z mäterju, tak jìj i wèselo buò, a tym bilsz, szczo mäteri stáło lèhsze i wże pidniałaś s postèli; bátko toż wesòlyj i łaskáwyj buw do nèji; ot wonà ne tilko ne żuryłaś, ta szcze samà sobi diakowała, szczo tak z Wasylòm zrobýła; i chòdiaczy, i pòrajuczys usà dumała: „Kò-
lỳ-b szwýdeze mòżna buò jim roskazaty pro Wasylà, to jak-bỳ hrich z duszi!

Jak-żè lahła na pòstil, tak i ne podumała, szczo-
spàty. Zàraz pryjszòw jìj na dùmku Wasyl, jak-to win, màbut', żurytcia, szczo ne skòro z nèju pobà-
czytcia; ta jak i jìj bỳty jak, ne báciiwszys iz Wa-
sylòm nedilu, abò, mòże, nechàj Boh borònyt' i dwi,
jak i żỳty na switi! „Iszczè takỳ wezòra, dùmaje
sobi, „szcze ja ne tak johò lubýła, jak siohèdni pò-
sli tohò czàsu, jak win skazàw, szczo menè lùbyt',
ta szcze... jak pociłowàw! Ta zdùmawszy se, jak
zasoròmýłaś! i pònoczi czùje, szczo wyd u nèji jak
żar horýt'. „Szczò-ż otcè ja narobýła? dùmaje so-
bi: „czy se-ż já, szczo j slùchaty ne chotiła pro
chlòpciw? Skriz zèmlu-b pijszła wid stydà i sòromu!
A szczo, jak szcze Wasyl nadomnòju smijètcia?.....
Tut jìj szcze dusznìysz stáło; a dàli, jak rozdumała,
szczo Wasyl zòwsim ne takỳj, szczo- b jomù smijatys
i szczo win bożýwsia, szczo jìji duże lùbyt' to j uty-
chomýryłaś, i tilko tohò soròmýłaś, szczo ciłowàłaś
iz nym i w borù dòwho z nym sydìła. „Ta se-ż
uż, tak dùmaje, „i w pòrsze i w ostánenie. Se na

mène lùboszczy napáły, a matùsia kazała, szczo lùboszczy jak son; ni zajisỳ, ni zaspỳsz, i szczo ròbysz ne znàjesz, mow wwi sni. Boronỳ Mátý Bòza, szczo ja hirszoho czohò ne zrobỳła! Ta jak ne bùdu z nym bącztyś, to j żartowáty ni s kim bùde. Dòbre-ż ja zrobỳła i samà sobi diàkuję, szczo ne zwelìła jomù do sèbe chodỳty.

Tak sobi poràdywszys, ustàła (bo wże j rozwỳdnilòs) i zàraz prynialàs pòratys. Szczo-ż? Tut koròwu dòjit, a samà ozyràjetcia, czy ne jde Wasyl. Po wòdu pijszła, ohladàjetcia Wasylà; u chàti sàło towczè, a na dwèri pohladàje, czy ne Wasyl jich odczyniàje. Za stił sìa obìdaty, a samà u wikònce usè zyrk ta zyrk, czy ne jde Wasyl. I źde johò, i ne źde, i chòdze, szczo pryjszòw, i bojitecia, szczo ne pryjszòw.

Pòsli obìd, u chàti sỳdiaczy, dùmaje, •Kòlỳ-b ne wwijszòw! pijdù na wdwirje; •na dwir wỳjde, •kòlỳ-b ne jszow ùlyceju, ta szczo menè ne pobàczyw! pijdù łuczeze w chàtu. • I tak znaj swìtom nùdyt' u deń, a w noczi màło czohò j spyt': usè jij te na dùmci, szczo kòlỳto wonà pobàczyt' Wasylà, i kòlỳ-to ne bùde z nym rozłuczàtys.

I Wasyl ne łuczezyj buw jiji. Ne tìlko robètu, pokỳnuw chaziàjina i hòrod; znaj blukàje kruh selà, de żyła Marùsia. Chòdyt' - chòdyt' u bir pijde, nad ozèramy, de z nèju sydiw, siàde, — nemà Marùsy, ne jde Marùsia. Po selù ùlyciamy chòdyt' ta ne znàje, de jiji chàta, ne znàje, jak i bàt'ka jiji zowùt' i

prozywająt': Marùsia ta j Marùsia, bilsz jomù niczòho ne trèba buò znáty, i win jiji ne pytaw, zatým szczo nikòly buò : usè jij rozskàzuwaw, jak jiji lùbyt', abò slùchaw, jak wonà roskàzowała, szczo jak wonà johò lùbyt'.

Ot užè j pùszczannie projszò ; tyždeń Petriwky mynàjetcia. Chòdyt' nasz Wasyl i ne znàje szczo wže jomù j robỳty. Až os idè swojèju doròhoju, bàczyt' — czołowik wiz miszkỳ od wutriakà, ta wiš jomù j włomýłás. Czołowik toj chòdze, szczo pidwiazaty jak-nèbud', tak szkàpa ne stojt' i toj czołowik mùczytcia z nèju ; a drùhe j tà, szczo j wòza ne pidnime, bo wže sobi starèńkyj buw.

Ot Wasyl, pàreń-druziàka, pobàczywszy s'je, pidijszòw do johò, pozdoròwkawsia j kàže : 'Ke ty-szeń, diàd'ku, ja tobi pomòžu, atò ne s twojèju sỳloju spràwytyš iz miszkàmy i s szkàpoju. Czołowik toj podiàkowaw i poprosỳw pomohtỳ. Wasyl jak pry-niàwsia, ràzom spràwyły wiz i siak-tak, na troch kolèsach, mòžna buò dojìchaty. Czołowik szcze bilsz diàkowaw Wasylèwi i prosỳw kołỳ po doròzi, prowestỳ johò do dworà, szczo czàsom ne porozwiazowałòš, tohdì win znow ne zdùžatyme spràwyty ; a wže j weczoriò.

Wasyl pijszòw za nym pomàlu i niczòho ne rospỳtowaw, bo jomù do wsiòho buò bajdùže, tilko znaj pro Marùsiu j dùmaw. Ot idè ta jdè za wòzom, bàczyt' — czołowik u tomù seli, de Marùsia,

żywè, ta powernùw u ùłyciu. Wasyl zràdowaws. 'Ot, dùmaje, 'tut probùdu, to, mòże, szczo-nèbud' proczùju pro Marùsiu, jàk-to wonà, mojà hàłoczka, pożywàje.'

Aż ot zjizzdżàje czołowik na dwir. Wasyl zyrk! biżyt' johò Marùsia na-zùstricz do czołowika i kryczyt': 'Dè se wy, tátu, buły? My wże was... ta j zamòwkła, jak uzdrìła swohò lebèdyka, ta z ràdoszcziw užè ne znàje, szczo j robýtty; wernùłás u chátu, ta aż trùsytcia i ne znàje, szczo j kazàty.

Naùm, (se-to win i buw), poznòsywszy miszkò w komòru, rospriàhszy kobylu i wpòrawszy wse z Wasylòm, wwijszly w chátu, posidàły. Wasyl užè ne mowczàw, to pro sè, to pro tè rospytuwaw; pro sè-be ròskàzuwaw, jak żywè, de slùzyt'; zwyczajnyj buw pròtyw Nàsti, a na Marùsiu, szczo tut mỳkałás, to w chátu, to s chàty w siny, to z sinèj znow u chátu, i ne dywýws, zòwsim búcim to j ne win. I wonà sobi darmà; nenàcze johò z ròdu wpèrsze bàczyt'.

Posydiwszy Wasyl i nahoworýwszy, staw zbi-ràtyś dodòmu. Naùm i kàże: 'Prychòd' Wasylu, koły choc, do nas zàwtra obidaty; nedideńka swiatà, iszczè nahowòrymoś.' Wasyl skazàw, szczo prýjde; pokłònyws i pijszòw s chàty; a Naùm i klyknùw: 'A de ty, Marùsiu? provedy Wasylà wid sobàky za woròta.'

Marùsi nà ruku kowýnka: merszczij s chàty, i szcze Wasyl ne wýjszow iz sinèj, wonà wże j koło johò, i szcepyls ruczeńkàmy. Wonà jomù j kàże:

• Wasylczku! jak by szcze tebe ne pobaczyła choc deń, to-b i wmerła.

• Závtra, Másiu, i ja tobi roskažù, jak stráždaw bez tãbe. Tepèr zrobỳ myni myłost' prysłuchajsia, szczo stari pro mène kazatymut': czy budúť chwałỳty, czy korỳty? ta j roskažesz myni, szczob ja znaw, jak naše diło naczynaty.

• A ós szczo ja zroblù, Wasylczku: kołỳ moji stari budúť tebe chwałỳty, to ja powiažù na hòlowu czerwònu skyndiáčku i kòsy pokładù; kołỳ-ž, ne daj Bòže, szczo ni, to powiažù czòrnu striczku bez kis. Ty tilko prỳjdesz, tak na mène j dywỳś, to j znătymesz. Proszczaj že, mij łebèdyku, do závtrioho.

Uwès wèczir Marùsia, chot' łòžky, mysky pere-mywàła, mysnykỳ zmywàła, picz mazała, myłás, ta wse tak tychòńko robỳła, szczo jiji i ne czùty bułò zòwsim; bojàłás bo wonà, szczob czerez swij szèlest' ne propustỳty jakòho słòwa, szczo baťko j máty kazatymut' pro Wasylà; a tỳji znaj johò chwałat'. Nástia, to wse roskažuje, jakỳj win zwyczàjnyj, jakỳj sobòju choròszyj; a Naùm chwałyt', jakỳj-to win rozùmnyj, nenàcze pyśmènyj; •Ja,• kàže, •znàju johò wwes rid; rid czèsnyj, diad'kỳ zamožnèńki; choc win sobi syrotà, ta ba! i otcèwskýj syn ne bùde takỳj bràwyj kozàk; niczoho kazat'.

Marùsia ne propustyla ni odnohò słòweczka i szcze z wèczora nahotòwyła czerwònu skyndiáčku, szczob závtra na hòlowu połòžyty i z wesłostju, i

z rãdostju lahła spãty; tilko tohò wže ne mòzna wirno skazãty, czy spãła wonã tu nicz choť czasynku.

U rãnci wýriadyłaš szczo najkrãszcze: popleła kòsy u sami małãńki dribùszky i winkòm na hòłowu poklãła, powiazãła jaky bułÿ łuczezi skyndiaczkÿ, a zverch usich polożyła czerwònu i kwitoczkãmy zakwitezãłaš. Czy szatnułaš tam czy jak, a wže j obi-daty w nãji pospiło: børszczyk z żywòju rybkoju, (bihała samã z wèczora do sùsida, rybãłky, ta j wÿprochała), kãsza pszonianã do olij, sołòna taraniã s pszenÿsznymi hałùszeczkãmy, ta wãrenyki z simianòju makùchoju. Upòrawszyš, iszczè z bãťkom do cèrkwy schodÿła.

Tilko szczo wernułyš iz cèrkwy, Marùsia, zyrk u wiknò, aź Wasyl užè i jde; zãraz wÿbihła, búcim oboronÿty johò od sobãky, a bilsz zatÿm, szczob podywÿwš, szczo na jij czerwòna skyndiaczka. Ot wÿbihła, ta merszczij i kryczÿt': 'Ne bijš, ne bijš!' a rukòju powòdyt po łòbowi, nenãcze kãže: 'Ne bijš, óš bacz, szczo czerwòna skyndiaczka!'

Nu, jak tam buło, poobidały harnèńko j nãhorwÿłyš. Pòsli obid Naùm lih do Nãsti škãtyš, ta j zasnuw, a dàli i Nãstia schyłÿłaš, ta j sobi zasnuła. A mołodi, znaj sobi hołùblãcia ta mÿłujutcia. Dãli, jak starì prosnułyš, ta j sydiły to w chãti, to pid komòroju w chołòdku, aź pòky zòwsim u wèczeri Wasyl pijszòw dodòmu.

Unãdywsia-ž nasz Wasyl do staròho Naùma

szezo Bòzyj deń: to diło buło do kowalà, to do bøndaria, to tak do czołowika prychòdyw za diłom, ta wsiàkij raz i zàjde do Nauma; koły zastàne, to z nym, a koły ne zastàne, to z Nàsteju posỳdyt', pohowòryt'. I tak wony wże do johò prywỳkły, szezo koły jakỳj deń choť tròchy zabàrytcia, to wże wony j skuczàjut', i toj i ta kàzut': 'Nemà-ż nàszoho Wasylà! ne jde obìdaty!'. Bo wsiàkij raz wony johò zostawlày w sèbe obìdaty. A Marùsia? Marùsia sebè ne tiàmyla od ràdosty. Wasyl prỳjde, to wonà wże znàjde misteczko, de z nym pro wse tychènko perehowòryt' i namỳlujetcia; a koły j bez johò, to tilko j czùje, szezo stari johò wychwalàjut'.

Ot dozdàlyś i Petrà, rozhowiłys.

Na sàmoho połu-Petrà, tak užè pered wèczorom, ubihła Nàstia w chátu, aź zadỳchalaś, ta j kryczyt': 'Naume, Naume! lỳbòn starosty jdut'.

•Do kòho?•

•Ta do nàs, do nàs! ot užè w dworì. Sidaj szwỳdcze na lãwu; a ty, Marùsiu, biży chùtko w kimnàtu ta wbiràjsia.

Marùsia, skòro poczuła pro starostiw, to szczò buło w rukách, usè popuskàła, i ne stiàmycia, szezo j robỳty, tilko dỳwytcia na màtir, a oczyci jak żar, tak i horiat': a samà buła rumiàna, a to poczerwoniła jak kałyna. Ot màty merszczij pchnùła jiji w kimnàtu i stàła jiji wbiràty w nowù plàchtu i wse, szczò trèba po-diwezaczy.

Zatým szczo stùknuło pid dwerỳma pàlyceju trèjczy.

Naùm chùtko dostaw nowù swỳtu, nowỳj pòjas odiahàjetcia, pidperìzujetcia, a sam trùsytcia, nenàcze s perelàku, i kàže sobì nyszczeczkom: ·Hòspody myłosèrdnyj! daj mojj dòczeczci dòbroho czołowika! ne za moji hrichỳ, a za jiji dòbrist' poszłỳ jij szczęstie.·

Ot užè stùknuły i w-drùhe też trèjczy pàlyceju.

Naùm, odiahšyš zòwsim, izmìw iz skàterty, szczo na stoli, i, posùnuwszy chlib, szczo zawsehdà ležỳt' na stoli k pòkutiu (a zatým Nàstia zaswitỳła swieczczku pered bohàmy), siw na ławku kinèc stolà i dožydàjetcia.

Až os stùknuły pid dwermy i w-trèjtie, też trèjczy.

Tohdi Naùm perechrestỳws i kàže do nych: ·Kołỳ dòbri lùde ta z dòbrym słowom, to pròsymo do hospòdy. Nàste! idỳ-ž, sidaj i ty.·

Ot Nàstia, zatým upòrawszy Marùsiu, wỳjszła i, perechrestỳwsyš trèjczy, siła koło Naùma.

Za Naùmowym słowom wwijszłỳ w chàtu dwòje starostiw, lùde choròzi, miszczàne u sỳnich župànach, Ahlyékóji kałamàjky pòjasàmy popidperizuwani, s pałoczkaçy, i w stàrszoho stàrosty chlib swiatỳj u rukàch. Za nỳmy wwijszòw Wasyl... kryj Màty Bòža! ni žywỳj, ni mèrtwỳj; biłyj, jak stinà.

Wwijszòwszy w chàtu, starostỳ pomołỳs Bòhu swiatòmu i poklonỳłs chaziàjnu j chaziàjci.

Zàraz Naùm (choť i znaw jich dùże dóbne, a tilko dla zakènu) pytàje: „Szczò wy za lùde i widkilà, i czohò was Boh prynis?“

Stàrszyj stàrosta j kàże: „Pèrsze wsioho dozwołte wam pokłonytys i dòbrym słowom prysłužytys. Ne sohnuszczàjtes wòsłuchať nas, i koły bùde taje, to my onaje; koły-ż nasze słowo bùde ne w ład, to my pjdemo nazàd. A szczo my lùde czèsnyji i bez chudòji nauky, to ot wam chlib swiatyj u rùky.“

Naùm, uziàwszy chlib, pociłowaw i, położywszy na stół kraj swohò chliba, kàże: „Chlib swiatyj pryjmàjemo, a was posluchàjemo. Sidàjte lùde dèbri! do czòho szcze dijdètcia, a wy swoich nih ne turbujte: mòże, j tak zdàłeka jszły. A z jakòho càrstwa, z jakòho hosudàrstwa?“

Stàrszyj stàrosta j kàże: „My lùde Nymòckyi, a jdemò z zemli Turèckoji. My sobi łowci, udàlyji molòdci. Raz dèma, w nàsziej zemli, wypàła poròsza. Ja j kažu towàryszu: „Czohò nam dywytys na taku szkwyrriu?“ chodim szukať usiàkoho zwiriu. — i pijszły. Jizdyły, slidyły, i niczòho ne połączły. Nazùstricz nam jak raz, jide na woronòmu kòniu otcěj kniaz. (A Wasyl ustàw, ta j klàniajetcia: bo se pro johò howorły.) Ot pòsli zustrèci, win i howòryť nam takyj rēczi: „Ej wy, łowci, dèbri molòdci! usłužite myni slùžbu, pokažite drùžbu. Os jak raz popàłas myni łysycia, abò kunycia, a tròchà czy ne kràsna diwycia. Jisty-pety ne bažaju, dostaty jiji bažaju.“

Pomożite, pijmàjcie; czohò duszà zachòdze, usiohò wid mène bażàjcie. Dèsiat' hòrodiw wam dam i skỳrdu chliba. • Ot łowciàm-mołodciàm tohò j trèba. Pijszlỳ my po slidàm, po wsim horodàm. Persz slid pijszòw u Nimèczczynu, a dàli w Turèczczynu; chòdymo, szukàjemo, a jiji ne pijmàjemo. Usi cårstwa-hosudàrstwa projszlỳ, a jiji ne znajszlỳ. Ot i kàżemo kniàzewi: „Ne tilko zwiria w pòli, szczo kunỳcia: poszukàjemo de jinde, — znàjdetecia j kràsna ja diwỳcia. • Tak nasz kniàż zatiàws, pry swojj dùmci zostàws. • Skilko, • kàże po switu ni hulàw, u jakỳch cårstwach-hosudàrstwach ni buwàw, a takòji kunỳci, niby kràsnoji diwỳci ne wydàw. • Ot my wse po slidù jszlỳ, ta i w se selò — jak zowètcia, ne znàjemo — pryjszlỳ. Tut iznòw pàła poròsza. My łowci-mołodci dawaj slidỳt'; siohòdni ràno wstàły i zàraz na slid napàlỳ. Pijszòw nasz zwir, ta do was u dwir i z dworà do chàty: tepèr bażàjemo johò pijmàty. Pèwno wże nàsza kunỳcia — u was u chàti kràsna diwỳcia. Nàszomu słòwu kinèc, a wy zrobite nàszomu diłu winèc. Widdàjcie nàszomu kniàziu kunỳciu, wàszu kràsnuju diwỳciu. Czy widdastè, czy nechàj pidrostè? •

Pòky stàrosta se zakònne słòwo kazàw, Marusia u kimnàti wse poklòny bỳła, szczo bàtko oddàw jiji za Wasylà; a win, sỳdiuczy na ławci, skriż dwèry dỳwycia na nèji ta toż, to zdychnè, to z nèju perehlànetcia. Jak-żò wże stàrosta rosказàw i pryj-

szłós båt'kowi odwitne słòwo kazàty, wonà tak i pry-
pàła do dwerèj, i słùchaje.

Ot Naùm usè nasùpywszys słùchaw; pomòw-
czaw, a dàli j kaže: 'Ne wmìju ja do prykładu u
siòmu dili skazàty. Spasỳbi wam za wàszu práciu.
Jdetè wy z dalèkoji doròhy, to mòże-b, wỳpyły po
czàrci?'

Marùsia jak se poczuła, ta w hòłos; Nàstia àż
ob pòły rukàmy wdàryła, ta j krỳknuła: 'Och mynì
lỳcho! A czomù-ż se tak?'. A Wasyl tak òb zèmlu
j kỳnuwsia, ta àż prypiww nawkòliskach do Naùm-
wych nih, ta ciłuje jich, ta hìrko płàcze i pròsyl':
'Bùd'te mynì bàteńkom ridnèńkym! ne hpuszczàjtes
bìdnym syrotòju! Zà szczo w mène dùszu widnymà-
jete? Ne mòžu bez wàszoji Marùsi żyty!.... Bùdu
wam za batrakà wiczno służyty; bùdu wsiàku wàszu
wòlu społniàty... Szczò chòczte, te j robìt zo mnòju!
dàjte sỳroti szcze na swìti požyty!'

Tut i Marùsia, zabùwszy, szczo jìj hòże i szczo
ni, wỳbihła toż sobì i wpàła do nih otcèwských i
pròsyl' i płàcze, to kỳnetcia do màteri i rùky jich
ciłuje, i pryhowòriuje: 'Tàtoczku, hołùbczyku, sokò-
lỳku, lèbèdyku! Mátinko mojà ridnèseńka! ùtinko
mojà, perepiłyczko, hołùboczko! ne pohublàjte swohò
dytiàty; dàjte mynì bìdneńkij iszczè na swìti požyty!
ne rozluczàjte menè z mojim Wasylczkom! Ne der-
zit' menè jak doczkù, nechàj ja bùdu wam zamist'
nàjmyczky: usiàku robòtu szczo skàžete, bùdu ro-

býtý, i ne òchnu. Ne dawajte myni nijakoji chudò-bońky: bùdu samà na sèbe zaroblàty, bùdu was òhľadàty i szanowàty, až pòky żywà. Choť odỳn hòdòczok dàjte myni z Wasylczkom prožỳty, szczob i ja znàła, szczò to za ràdist na swìti!

Ottàk i Marùsia, i Wasyl odỳn pered odnỳm usè prosỳly swojich starỳch, ta tak žalibno, szczò starostỳ obỳdwa powstawàly i znaj połamy slòzy wtyràjut'. Dàli stàrszỳj stàrosta ne wỳterpiw i kàže: 'Och, panòwe swatòwe! ne slid myni, bùwszy u siomù wàžnomu czỳnu, lỳsznie slòwo howorỳty. Mojà dỳto takà. skazaw, szczò zakòn wełỳt' ta j ždy odwìtu; szczò poczùjesz, s tym i nazàd idỳ. Skàzано dàť nam po czàrci, tak užà tut niczoho òbroho ždàty. Tilko, bàczywszy jich slòzy i ubỳwstwo, jakòs mòtoroczno j nam ne skazàty czoho-nàbud' A szczò bak, Ołeksìjewyczu? nihde ditys: blàhosłowy ditòk; nechàj Marùsia nas powiaže.'

Naùm tilko pokrutnùw hòłowòju, obtèr slizku rukawòm, ta j znow ponùryw hòlowu i mowczỳt'.

Stàrosta kàže: "Mòže ce starà matỳ wse weredỳje?"

'O, bàteczky mojì! zàraz kàže starà Nàstìla, 'czy ja-ž by ne chotìła szczàstia swojij dityni? Wonà-ž mojà utròba! Ta de-ž nam lùzczzoho od Wasyla szukàty? Win dỳtỳna rozùmna, pokirna; usiàk by nam pozawỳdowaw. Tak chybà-ž ja ne žonà swojinù mùžu, szczob ne màła johò sluchàty? U nas idè

po Bëżomu, ta po staroswitský: win myni zakòn, a ne ja jomù. A czomù win ne widdajè, ja ne znaju; win Wasylà zawsehdà lubÿw. Kažÿ bo, Naùme, szczo ce ty ròbysz? „

Tut znow przystupÿły i dity płaczuczy, i stara Nástia hołòsiaczy, i starostÿ kłaniajuczyś, ta znaj pròsiat' Naùma.

Mowczàw win, mowczàw, tilko znaj slòzy kowtaje, dali wstaw, zdychnùw žalibno, perekrestyws pèred Hòspodom myłòsòrdnym, ta j kaže: „Odnà w mène na switi ràdist', moja Marùseńka; szczo hòzyj deń, molùś, szczob wonà buła szczastÿwa; tak jak że moływszys ob odnomù, bùdu sam robÿty drùhe; moływszys ob jiji szczàsti, sam bùdu jiji topÿty? Proszczajte panòwe swatòwe! Kołÿ chòczete, to spràwdi wÿpyjte po czàrci, kołÿ-ž ni, to ne zdywujte; dajte j myni wpokij, bo... och, ne chotìłòś bułò siohò kazàty, ta wy menò rozžalòbyły!... bo myni dũce žàłko, szczo mùszu wteràty Wasylà, ta nihde dityś. Proszczajte lùde dòbri! idit' sobi, ne zdywujte.“

Tut iznòw usi przystupÿły do jòho, szczo kołÿ, kàžuť, lùbysz Wasylà, tak czom ne oddajèsz za jòhò Marùsi? Marùsia-ž tak i powÿsła jomù na szyju i obinywàje jòhò slozońkamy, a Wasyl tož prypàw nawkòliszky ta hìrko płàcze, ta znaj pròsyt'.

„Ehè, czomù ne widdajù!.. skazàw Naùm zdychnùwszy: „bo žal swohò roždènnia. Ne toj czas; pry takòmu wełÿkomu dili jak swàtannie, ne mòzna

wsiohò robỳty. Pryjdỳ Wasylu, zàwtra, ta sam, bez ludàj; ot tut ja tobi wse roskażù. Bilsz niczoho j howorỳty; pròszczajte! ot wam wasz i chlib swiatỳj.

Czy chotỳły, czy ne chotỳły starostỳ, uziawszy chlib nazad, pijszỳ s chaty z Wasylèm, abò, tak skazaty, szczo poweły johò, bo win sam ne zdùżaw i jty.

Ostàwś Naùm iz swojòju semjòju, siw sobi j sumuje. Marùsia aż zwałyłaś na pił od sliz, i Nastia płaczuczy sydiła nad nèju j dywowałaś: szczo ce staromu stałòś, szczo razom zahudyw Wasylà! Pro weczèru nichtò j ne dùmaw; nikomu bułò pèratỳś, i nichtò ne chołiw niczòho jisty.

Ot sydiw Naùm, sydiw, dùmaw, ta dùmaw, a dàli obizwawsia: •Hòdi płakaty, Marùsiu! ustań ta słuchaj, czohò ja pytatumu. •

Ne toj buw Naùm bał'ko, szczob johò mała Marùsia ne posluchaty. Czy zdùżala, czy ne zdùżala, a koły bał'ko kàże bez żartiw, ta trocha czy j ne serdỳtyj, to trèba wstaty. Ustała i wterła slizońkỳ, i źde, szczo win jij skàże.

•Ty hàczu, Wasylà znała szcze persz, niż ja johò prywiw? •

•Znała, pan'otczeńku! • i zatrusỳłaś jak osỳkowyj łystòczok, i spustỳła swoji dòwhyjji wiji na òczy, szczob ne hàczyw bał'ko, jak jij stałò stỳdno.

•Jak że ce bułò? • spytaw win hrizno.

Tut Marùsia, choł' i zaikajuczyś, a roskażala jomù wsio: jak pobàczyła johò upàrsze na wesilli,

jak jiy stało johò żałko ; jak win ciatáwś oriszkamy, jak wonà johò soròmýłaś, i wse, usè rosказаła : jak i na bazar iduczý zijszłýsia, jak z bazaru wertálýsia, szczo howoryły i — nihde bułò prawdy dity! — jak i cilowálýsia...

•Nu, nu! szczo dalsz? a poczýn choròszyj!• káže Naùm, a sam i wýdno, szczo jak na nożach sydýt'.

Ot Marùsia splaknúwszy, weselijsze stała-buła rosказuwaty, jak zmòwyłýsia z nym zijtýś u bir na ozèra, i jak zijszłýsia, i jak...

•Hòdi, hòdi!• zakryczaw ne swojím hòłosom iz sèrcia Naùm, •to wże rosказuj máteri, szczo ne wmiła tebè berehtý i wid chùda widwòdyty!• a sam uchopywszy szápkú, chotiw-buw utikáty na dwir, tak Marùsia tak i wczepýłaś jomù za szýju i káže :

•Ni, tátoczku, ni mij sýzyj hołúbezyku! ne pohubýła sebè twojã doczkã i ne pohubýt'. Mátinoczko mojã ridnòseńka! łuczeze myni wsiáku mùku pry-niáty, na smert' pijdù, a ne pryneśu tobi nijákoho bezczèstia ni dla jakòho pàna, ni dla jakòho odno-rała; ja pàmiatuju wászi mółýtwy, ja znàju, szczo ja wásza doczkã, tak czy mòżna, szczo ja na swojù pohýbel iszła; a óś jak u nas bułò. Tut wonà j rosказаła, szczo sobi z Wasylòm howoryły, i jak u nych tam bułò, i jak wonà zapretýła Wasylèwi chodýty do sebe i dla czòho. Rosказаła j te, jak skuczàła i żurýłaś bez johò; usè rosказаła do ostatnioho czàsu, jak szczo bułò.

Naùm iszczò takỳ spytawsia : •Hladỳ, łyszèń, czy wse siomù prawda i czy ne potajila ty czohò ?

•Usiù prawdu wam skazała i szczo niczòho ne potajila, tak kołỳ welÿsz tátu, szczob zabożÿłaś, to jak chòcz, tak i zabożuś.

•Hrich welÿkyj, • káže Naùm ; •bożÿtyś, a najbilsz jak ne po prawdi ! ja-ż tobi j bez bożbÿ wiriu. Tepèr słuchaj menè, Marùsiu. Ne raz tobi kazaw, szczo diwkoju tobi ostawatÿś ne mòzna : trèba zamiz jty. Prykázowaw tobi, szczo tilko kohò polubysz, zaraz myni skażÿ priàmo, a ja, pobáciiwszy, szczo wonò takò je, tak by diło j kinezaw ; kołỳ-b myui ne hodÿwś, to ja-b tobi skazaw : •Ne trèba, ne znaj johò ; • kołỳ-ż by hodÿwsia, to-b jomù poperèd usiòho skazaw-by, szczob i ty ne znała : •Prysyłaj, kozacze, za rusznykamy ; zatÿm, szczob, pòky do swatannia, tak szczob ne buło w was nijakòho ženychannia, bo wonò do dobrà ne dowòdyt'. •Szczástie j twojè, i nasze z Nàsteju, szczo Wasyl takÿj czàsnÿj i bohobojaznyj ; a druhyj, i ne szculaś-by, jak by nawiazaw tobi kàmiń na szÿju, szczo j po wik by johò ne zniała, chybà-b z mòstu, ta w wòdu. Jak by ja znaw z samòho pèrszu pro Wasyla, to ja-b tobi skazaw, czomù ne widdàm za johò ; i ty-b tak ne przystàła do johò, i tobi lèhsze buło-b johò zabuwaty. A tepèr jak chòcz, tak i terpÿ, bo ne widdàm.

Tut Marùsia, jak rosказаła pered swojimy usiù prawdu, to j stało jìj na duszi weselijsze i na sòrci

połehszało, poczęła znow prosiły bāt'ka, szczo taky oddaw za Wasylā, a szczo wonā choť u diwkāch sydytyme, a ni za koho ne pijde, òpricz joho.

•Howorŷ!• káže Naum: •A znajesz ty, hòlowo, szczo bāt'ko łuczczē baczyt twojē szczāstie', niź ty? Ty mołodā, durnā! Lahaj že, diwko spāty: zāwtra budesz starijsza, niź siohòdni, to j rozumnijsza. Pe-rekrestŷw jiji, ta j piszòw sobi od nāji.

Ni swit, ni zoriā, a wže Wasyl i w Nauma. To siak, to tak, probuły do obid. I warŷwszy obid, i podawāwszy na stił, Marusia załywałaś slizońkamy, odhādowawszy pèwne, szczo w ostānnie baczyt' swohò Wasylēcza. Ta prāwdu skazāty, tak i wsi neweseli sydiły, a za obidom do strāwy nichtò j ne pryjmāws.

Ot, jak pozbirāły z stoła, Naum i káže žinci j doczei: •Idit sobi abò w kimnātu, abò pid komòru szŷty, a nam tut z Wasylēm ne perebywajte.

Ot jak powychòdyły wonŷ, Naum i káže: •Wasylu! siad' łyszèñ bila mène, ta slūchaj ne perebywajuczy, szczo ja tobi skażù. Ne po mojij prāwdi, bo w mène opricz hrichiw, nemā niczòho, a za otcòw-ski i materŷn'ski mołytwŷ, nahrādŷw menò Boh my-łos'rdnyj žinkoju dòbroju, robotiaszczòju, pokirnoju i neswarŷwoju. Bāt'kiwszczyny my z nēju ne rostrātyły, a potròchu, Boh blāhosłowlāje, wse dobawlājemo. Wełŷka myłost' Bòža! rāno j wèczir diakuju za nāsze žyttie, a szczo najbilsza myłost' Bòža do

nas hrishnyeh, tak ot, szczo nahradŷw nas doczkòju; ta szczo jakòju? Ce ne ezolowik, ce ànheł swiatŷj.

•Och, prawda, diàdeczku!• perebŷw jomù Wasyl; a win johò zàraz zupinŷw i kàže:

•Cyt' bo, Wasylu, mowczŷ ta slùchaj, i ne perebywàj menè. Ce ty, bàczywszy jiji òczy, abò szczò-ky, i szczo wonà kruhòm takŷ harnèńka, ta j chwàłysz jiji; a ja ne pro jiji tìlo, ja kazù pro jiji dùszu... Jakà to wonà tŷcha, sluchniàna; Bòha nebèsnoho znàje i lùbyt', i bojtcia prohniwyt' Johò; nas szanùje i berežtcia wsìmy sŷłamy, szczob jak-nèbud' nas ne prohniwŷty. Žalostŷwa nè to szczo do ezolowika, ta až do malùseńkoji komàszechzky. Chùda ni jakoho i po dùchu ne znàje, i bojtcia samoji dùmky pro johò. Jakà samà dòbra i nezlobna, tak i pro wsich dùmaje, usiàkomu pijmè wiry — i Boh jiji sochranŷw, szczo wonà tebè, a ne kohò ledàczoho polubŷła; z drùhym by propàła na wiky wiczni. Ta j ty jiji serdèsznu zbyw buw z pantelŷku... znàju wse. Och, hrich tak robŷty!

•Diàd'ku!• obizwàwš buw Wasyl.

•Mowczŷ, nebòže; ty roskàžesz opislà. Takùju-to dytŷnu nam Boh myłosèrdnyj daw; choť ja j hãtko jij, a ne možù protŷw prawdy kazàty. Szczo-ž my nazywàjemosia za rodŷteli, szczob ne dùmaty ob szczàsti swojèji dityny? Ja-ž kàžu: koły-b užè j siakà j takà — nu, tak by j but'. A za jiji dòbrist', za jiji smyrnotù, pokirnost', trèba jij takòho ezolowika,

szczob jij buw jak otèc; szczob win jiji kochaw, żałowaw, szczob — ne daj Bòże! koły j trapyłoś jakè chùdo, czy diłom, czy dùmkoju, tak win by jij odwòdyw, uczyw by jiji na wse dòbre, ne dawaw by jiji, komù zria, obiżaty: a pokirnu, ta smyrnu jak wonà, chło zachòcze, toj i obỳdyt'. Czyń nas Boh błałosłowęw u sim swiati, czy chudibynkoju, czy skotynkoju, usè tut by j ostałos ziatewi, zatym, szczo ja chòczu ziatia, koły Boh błałosłowyt', uziat' do sèbè w prỳjmy. Tak ce wże ne czyjè, jak mojè diło, hlàdity dùze pỳlno, szczob win buw chaziàjin dòbryj, szczob choť by wże ne rostratyw i ne rosteriaw, szo od nas prỳjme, i szczob i jiji ne dowiw ni do jakòji nùždy, a koły Boh błałosłowyt' ditoczkamy, tak szczob i jich do puttia, czerez nauku dowèsty, i deszczo i jim ostawyt'. Tepèr, skaży myni, Wasylu, ne pràwdu ja każù? "

Pràwdu pan'otcèżè, swiatù pràwdu wy howèryte. Kołyb wàsza myłost', szczob menè nahradyły Marùseju, ja-b usè te spòłnyw, szczo wy tepèr roskażujete. (C. d. n.)

CZASTYNA

powisty

„PRZED LATY“

P. Stachurśkoho

w perowodi na ukrajinske.

.....Sobko ne znaw chto joho ridni. Jak da-
leko łysz zmih win pamiattiu siahnuty znaw sebe,
tak zwanoju u nas bożoju ditynoju, kotoroji
choronytelom je łysze Hospod'.

Osudnym zdawatymetcia panam cywilizowa-
nym koły dowidajutcia, szczo buły i sut' szcze u nas
istoty, kotori, nezważajuczy na toto, szczo zhawłeni
pryrodnioji opiky ridnych, kotorych dola rozłuczyla z
ditynoju, — żywut', rostut' zdorowi, i czasto w dalszim
żytii dochodiat' do toho, szczo distajetcia j jinczym, ko-
tori wyrostały pid prychniyszymy u żytii warunka-
my! Ne buło u nas, i teper ledwi czy je domy dla
pidkynutych, syritśki zakłady i t. d. a choť
neodna dityna samoju ostajetcia, precy żywe me-

że namy, hołodom ne wmeraje, i protywnne! nazwana jmiom bożoji dityny, w Hospodi i ludziach maje swoich ochoronnykiw... Otże baczete, szczo ne wsim szcze potribni tisni kurtky waszych socijalno-komunistycznych utopij!

Trudneńko prawda bude wam powiryty, ta wono tak je, w'isti, szczo taka boża dityna — ne wadyt', szczo nichto, oden jakyj, pro jiji ne dbaje, — szczo deń syta, wełykoho chołodu ne znaje, i weseło roste sobi, aż lubo. Spytajesz muzykiw w seli: 'Czyja ce dityna? chto jiji kormyt'?... i druhe — sami ne znajut'. 'A Hospod' joho znaje! 'odkażut' — 'zwisno — boża dityna...'. Oś i ciła widpowid'. Jinczoji ne dopytajeszsia.

Takoju bożoju ditynoju buw Sobko. Ne znały lude i sam ne znaw win jak wyris zdorow i sylnyj do 14 roku. I buw sobi Sobko, taj Sobko. Aż jakoś jichały sełom kozaky; wpodobały sobi chłopcia, — ot i kupyły jomu mediwnyka, poczastuwały czarkoju pałenoi, a potom, pidochoczenoho, wsadyły luzom na kobyłu, i pojichały w step do sebe.

Chłopcowi spodobałoś kosačke towarystwo, i duże markotno jomu było toto, szczo ne zhodžuwałyś wony brat' joho z soboju Turkiw wojuwaty, bo kazały ne doris win szcze szabli ta janczarky... (a tyn i potiszawsia, szczo nezabarom i jomu wyrostut' wusy, a tohdi wże pijde kozakuwaty.

S takuju dumkoju dojichaw Sobko do kozaćko-ho kurinia, i nezabarom zdo buw waźne stanowyszeze kurennoho kaszowara. Rad buw i s toho chłopeć: robota ne wełyka, i sam win sobi panom u kuriniu, bo kozaky na nicz łysz pryjżdzwały, a to ciłyj deń polujut', abo łowlat' rybu.

W kuriniu lubyły Sobka, a prawdu kaźuczy, bajduze win buw kozakam, bułab łysz kasza zładźena!

Koły tak kozaky zdałoś zabuwały pro kaszowara, pamiataw win sam o sobi, i kripku zrobyw postanowu bud' jak bud', staty nacze wony, kozakom. Plan buw hotowyj i chłopeć wziawsia joho w žytlie postawyty. Perszym buło, szczo korystujuczy z pid-ochoczennia svojich paniw ukraw Sobko u kozakiw nemału niuru porochu i szrotu. Ne doweloś kozakam dobaczyty szkodę, i Sobko jszow dalsze, w zhodi s swoim zamirem.

W kuriniu buło czymało riznoho oruźża, a chłopeć dobre prydywywsia jak slid sobi poczynaty z rusznyeju... i wczuwawsia duże szczasływym, koły perszuj wystril' łysz powaływ joho na zemlu i zrušzyw paru zubiw, katori dobre szczo powypadały, a to—kazaw chłopeć — i tak wże chytałyś, nepotribni. Pisl'a perszoji piszła proba druha, tretia, i nehawom chłopeć widkryw tajnu zładźennia rusznyci, a uporawszys w kuriniu, resztu dnia prowodyw na strilbi do ciły, abo do perelitajuszeczych ptachiw. Poprobuwaw takož

i z szableju zaznatecia. S tym jomu piszło łąksze, ba nawit' ciłkom dobre: machaw tiałeznoju szablukoju na wsi storony, zadywłajuczys na swoich paniw, katori czasom lubyły oden pered drubym czwanytyś znanniom wołodity szabloju i spysujo. Koźnyj deń tak porajuczys z orużżem, dijszow Sobko, pisał sztyroch rokiw, do neabyjakoji wprawy, a osobywe z rusznyeju umiw zładytecia, i wsadyty kulu na szło ne tak to buło wże jomu tiałezne.

Samo soboju rozumijetcia, szczo kozaky niczoho pro toto ne znały, i nikoły jakoś ne dochodyło meże jimy do mowy pro dalszu dolu kaszowara — Mabut' nechotyły iz jim rozłuczatecia, — a koźnu nedostaczu w strilećkych znadobach umiw jin Sobko tak pojasnyty, szczo hodi u jich buło jakoho pidozoru.

Nedospodobu pryjšło Sobkowy oś szczo: — ne wmiw szcze win na kony jizdyty, a trudneńko buło dat' tomu jaku radu, bo konej, pisał zwyczajnoho odjizdu kozakiw, ne łąszalosia w stajni. Ta i tut dola jomu wśłużyła: w oden weczer, jak zwyczajne, wernuły kozaky do domu, a koły zweliły Sobkowy odwesty koni do stajni, — nawdywowyżu sobi pobaczyw win meże jimy odnu koniaku bilsze. Wże maw na hadci, szczo może ce joho zroblat' towarzyszom, ta nebarom dowidawsia newtisznoho: woronyj buw własnyj kiń kozaka Skrypy, katoryj poji-chaw z sotnykom Hułoju do Kyjiwa; jakże u so-

tnyka swojy koni, to Skrypa woronoho łyszyw pid dohlad towarzysziw z susidnioho kurinia, bo wiryw, szczo wony ne zbwlat' jomu koniaku. Zasmusuwawsia Sobko! a vse skorystuwaw s toho, szczo do ruk jomu popałos': koźnoho dnia kilka hodyn whaniaw u stepu na woronim kozaczim, a choť ne obijszłosia bez skokiw, szczo do sloz doszkulały chłopcewi, pro-te umiw, win poradyty sobi s koniom, i s koźnym dniom lipsze wže iz jim sprawlawsia.

Nemało czuduwało kozakiw, szczo woronyj dur-no stojaczy u stajni zowsim ne zrywawsia skillkib raz joho wony neprojizdzały, ta Sobkowy tut dobre posłużyło skazannie pro domowoho, ta joho zbytky... Proti tomu hodi buło szczo kozakam howoryty, i nehawom zabyta soroka, powisła u stajni na wid-straszennie...

A kiń vse buw spokijnyj pid jizdcem, — otže i zhodyłyś kozaky, szczo u woronoho dobra natura, tym i zastij zowsim jomu ne wadyť... Sobko nyszkom smijawsia z kozačkoji mowy, i dobre wže wyw-czywsia jizdyty. Tak dożyw win do 18 roku.

A w toj czas jakoś zibrałosia na worochobniu w Ukraini: Tatarwa napakostyla, toż i slid jiji buło namniat' worsu po kozačkij. Poczały j kozaky s ku-rinia zbiratecia, a Sobkowy pylno nakazuwały dohla-daty dobutku i woronoho, doky ne pryjde Skrypa. Podarmo chłopeć zo slozamy prosyw, szczob i joho

na wijnu wzięły z soboję : za widpowid' buw łysze smieh kozakiw i obicianka bukiw, koły ne słuchalytyme swojich hospodariw. Tra buło zważytcia, j Sobko ne dowho dumaw.

Do switu wże, na druhyj deń, ne najszły kozaky swoho kaszowara; ne buło takož woronoho, odnoji szabli, janczarki i spysy.

— Bisowe nasimnia! Wykynuw bacz sztuku!— Ta jaka tut rada? U pochid zhyratecia, a ždaty czasu nemaje.

Pokrutyły kozaky nosom, oden-druhyj proklaw kaszowara — siły na koni, pidprawyły janczarki, i czkurnuły, kuriń pid bożyj dohlad łyszajuczy.

A Sobkowy szczastyłośia.

Do switu dobih do kozačkoji stijky. Ne nadumujuczyś, priamiseńko zbrechaw, szczo win pańskij kozak heł' s Polisia; szczo jomu zmerzyłoś sidyty u zapieczku miż lačkymy fartuchamy, ot i czkurnuw win u step kozačkoho žyttia kosztuwaty.

Kozaky serdeczno joho zwytały i pryńiały meže sebe, a nezaborom u bijci z Tatarwoju, pryjszłaś Sobkowy zmoha samomu dowidatecia i druhyj pokazaty, szczo umije. A rubaw win j strilaw tak czasto a chwaćko, zwywaws mež dyczczu tak żwawo, szczo u oden hołos wsi kozaky prozwały joho Muchoju—ce-b to, szczo naczec taja mucha ne dawaw pohanciam spokoju; neodnu czarku wypyły joho zdorowkajuczy,

a Watażka, dak krim podiłowej zdobyczi, dodaw
szcze Sobkowy pryhorszczniu czerwinciw wid sebe —
za mołodztwo.

Ot i staw Sobko sprażnym kozakom wże! Ta,
nace u kazci na riwnij dorozii wstridaś jomu bida —
j ne bida, jak opisła pobaczemo.

Wysłały Sobka z towarzyszamy na wywidku.
Koły hlanuť iz za lisa sune wusatyj kozarluha. No,
kozak, najby j kozak — sztuka newelyka; ta Sob-
kowy tut skławsia ynczyj kłopot. Łedwi czorni wu-
syśka kozaka pokazalysia iz lisa, woronyj, szczo na
jomu wełyczawsia Mucha, zarżaw weseło; ne pomo-
hła z'upina — koniaka szczo duch letiła na zustricz
neznakomoho.

Zaswityłś oczyszcza Skrypy, bo ce swoho pana
spiznaw klatyj woronyj, zaskrehotiw zubamy, a wu-
syśka stanuly do hory sztorcem.

— Tut ty meni, holtiapako! Oś pojakowomu
do kozaćtwa dobrawsia, bisiw synu! Ruszaj na dno
u pekło! — i machnuw szabloju z za liwoho. Ta-
ba! ne z durniom bacz sprawa: szabla skoczyła
na szablu. Chwaćko skławsia Mucha, aż Skrypi po-
łehczało, a kozaky tak i postawały.

— Sławyt' Hospoda — howoryw Skrypa, dal-
sze domacujuczys szabloju Sobkowoho czerepa —
szczo choť ne wełykyj dureń woronym prawyw. Ty

baczu kozak, brate! no, to sprawlusia s tobou po
kozaćkij. Stij!

Ne budem mirytecia,

A budemo bytecia.

Odużajesz — woronyj twij, i ja tobi towarzysz;
ja machnu, swatu — moje, szczo twoje, i ty u me-
ne na łasci.

— Staje! — skazaw Mucha.

Powolij rozjichałyś, stanuły, a dalij pustylaś s
szabloju — spysy nyzom!

Ej! chwaćkoż ho szcypyłysia bisowi dity, szczo
j ne hyd' podywytyś!

Towaryszy Muchy tak i rozziawyły roty, prydy-
włajuczys, a sami aż trusiatcia. Kozacka bacz bijka,
a wony kozakamy!

Wdary szabel, naczce ti łyskawky, iz szumom ta
swystom odna na druhu wpadały, — spysy horoju,
ziszłyś bacz błyżko! I koni, naczce sobi u bijci:
wohniom fyrkajut', zemlu rwut' kopytamy! Koły i
szabli wże wyjszły ne w miru dowhi — wehopyłyś
kozaky rukamy. Niczoho j howoryty, szczo Skrypa
zdusyw by Sobka, naczce sprawdeszni u muchu, ta u
najzawziatszij mynuti koni społoczyłysia, i boriuszczisia
widłetyły heť wid sebe, nakrywszys nohamy. Sobko-
wy polidaś krow nosom; Skrypi upadajuczys, zastriah
jatagan u kist', nyżcze pojasnyci.

— Obà mołojci! — kryczały kozaky prydy-
włajuczyś borottiu, a teper kynułyś ratuwať popa-
dawszych.

Mucha promyw rot wodoju, szczo podaw jomu
u źmeni odyn towarzysz, i zitchnuw swobidniszcze;
Skrypa prohnaw kozakiw szczo joho ratuwať cho-
tiły: spokijno wyjmyw jatahan iz kosty, obter z joho
krow trawoju j schowaw u pochwu; potom dopiru
wziawsia ohladaty ranu. Durnyceju buła wona ko-
zakowy! toż nehawom wstaw win, protiahnuwsia:

— Zdorowo! każe — szcze jaku dnynu po-
kozakujemo.

Mucha wstaw i sobi.

— Potekła juszka — skazaw nasmiszno Skry-
pa, dywłaczyś na mołodoho kozaka, — no! i z me-
ne takož!... A skaży no meni, swatu, czy ty warechoju
wywywajuczy naweczywś tak zo spysoju ta szablukoju
sprawlatcia?... Ta bisiw dwi sotni i ty z jimy! —
chwat s tebe, mołodcze! i oś tobi mij woronyj i ja
bratom. Staje?

— Staje! — skazaw Mucha, i nowi pobraty
serdeczno pocidowałausia.

— Oś ce, tak po kosaćkij! — huknuły u oden
hołos kozaky, kołom obstupywszy objimajuczychsia.

— Zdorowib buły, ta kozakuwały na sławu!

Pobraty podiakowały towarzyszam.

Zwidkila newziałaś, najszłasia pałena, i suchari
jawyłyś, buw i tiutiun do lulky. Wypyły, zakusyły,

meże soboju pereciłowałyś i zakurywszy lulky potia-
hły dalsze u swiatij meż soboju zhodi.

Dorohoju jiduczy roskazuwaw Sobko towarzyszam
jakym pobytom dijszow do kosaćtwa u kuriniu pro-
buwajuczy.

Kozaky słuchały opowisty to dywujuczyć, to
smijuczyć, a zakinczyw Skrypa:

— Znaczno — krow kosaćka! Ty brate, pluń
u oczu tym, szczo tebe bożoju ditynoju wzywały —
brechnia cemu! Kołyb tak — tut by tebe bis do-
konce zrobyw buw popom, a oś hlan jakyj wyyszow
kozarlaha!

Zasmijałyś towarzyszy j weselo bałakajuczy, izny-
kły u trawi stepowoji.

Szist' lit kozakuwaw Mucha, i czymało potro-
szczyw makiwok bisurmanśkich, (ne bez toho takoz,
szczob ne popałaś meże jich i jaka chrestyjanska —
bez toho, baczte, w kosaćtwi hodi!) a wsi szist' lit
ridnym jomu bratom buw Skrypa, samym soboju
choroniuczy joho wid nebespeci i doswidczenoju
radoju, koły treba, pidperajuczy; ta jak wże łycho
maje komu skłastysia, to ne wstereżeszsia ty joho,
choť janhelom stawszy.

Jakoś tak trapyłoś, szczo połkownyk, kotoryj
duże lubyw Muchu, piśław joho z łystamy j pokło-
nom do staroho swoho towarzysza Sotnyka, szczo osiwsia
w pałanci ik Krymu błyżcze.

Pojichaw Mucha w towarzystwie newidstupujuczo-
ho joho Skrypy; a wże na pereprawi zawważno
buło ostanniomu, szczo kiń Muchy spitknuwsia bez
pryczyny, a zajać szcze peredsze perebih buw jim
dorohu u polu... Niczoho dobroho ne spodiwawsia s
toho Skrypa, ta woliw iz Muchoju smijatecia nad
peresudamy babiw, czym nepotribnymy a sumnymy
dohadamy psuwat' wesełu dorohu.

I wyszło wono, szczo mowa mowoju, a diło jde
jak jomu jty slidowało — dojichały kozaky szcześnie-
wo do pałanky.

Mucha widdaw łysty j pokłon połkownyka;
staryj Sotnyk hospodar, serdeczne zwytaw kozakiw i
poprosyw sisty.

Posidały. A w switłyci mow u pudeloczku — czy-
steńko usiudu, a za wiknom pachuezi kwity.

— Hołowu położu — mamrotiw Skrypa, — koły
u w cij chati nema jakoji nepotriby... (Win žinky tak
wzywaw zwyczajne, a osoblywe mołodiji). — Bisowe toto
nasinnia nosom zaczuju na mylu... — I same u tij my-
nuti zhadaw win, szczo kiń spotyknawsia, i proklatyj
kotyško szmyhnuw jomu pered oczyma. Skrypa splu-
nuw i pokrutyw wusy.

Sotnyk przeczytuwaw łyst. Mucha szczoś chotiw
na słowa towarzysza skazaty, ta z'upyntywsia —
wiedzynyłyś dweri, i w switłyciu wijszła, stydno po-
czorwoniwszy, mołoda j prechorosza diwczyna.

— Moja dońka Ołena — skazaw Sotnyk, pokazujucy na wchodiaszczu. — Kozaky mołodci — dokynuw obernuwszy do diwezyny.

Ołena szcze bilsz poczorwoniła, kłaniajucyś hostiam; ta j kozaky ne tak to wezuwałyś sylnymy na prystup, kotoryj wezynyla do jich krasawycia.

Mucha poczorwoniw jak każut': wid wucha do wucha, i szczoś promowyw ne zrozumilo. Skrypa, nacze wdawywsia: liwoju rukoju macnuwsia po szabl, i zaklaw pid nosom, a w dumci jasniseńko szmyhnuw jomu kotyśko, i w nasmiszku nacze, skaływ do joho zuby.

Same buło u obid; dak i posidały. Pryjszłoś do rozmowy, a ne odna czarka dobroho wyna jazyk rozviazała. Sotnyk buw radyj, szczo j skazať hodi! Mucha — zwyczajne pryčepywś do medu... Łysz Skrypa kław w dumci, bo w żywi oczy i ne raz pobaczyw, jak łyskawky ohnianych pohladiw litały to wid kozaka do krasawyci, to wid jiji do nioho.

Buło tam toho czymało! a same pid koniec obidu Sobko wziaw pryhorszczniu worichiw, i pałajuszczu oko zwernuwszy na Ołenu, spytał triaskym hołosom:

— Czit, czy łyszka?

Zrozumilo diwocze serce pytanie kosaćke — poszczob wono ynaksze u hrudi byłosia? — Łyczko pokryłoś czudowym rumiancem: „Czit, ledwi proszepala.

Muchu mow zanis u nebo; Sotnyk weselo smiawsia — Skrypi ne pryyszłos' toto pid sylu: zaklaw až u wiknach zadzeńkotiło, i wybih z switlyci.

Sotnyk wyjšow za jim, cikawyj dowidatcia przyzny nespodiwanoho hniwu kozaka — w switlyci łyszyls' kozak ta krasawycia!

Ot, szczo tut dowho bałakaty: Mucha buw sobi kozak — choť kudy, nepowstydajetcia! a do toho 24 rokiw pid koźnym wzhladom korystno ob jomu swidczyły. Ołeni buło 18 lit, i wona kozaczka! Kozak s kozaczkoju — dywotaż, szczo sprawyłs' po kozaćkij!...

Zakym szczo wernuły Sotnyk iz Skrypoju, wże Mucha i Ołena buły odna dusza u dwóch tiłach. Tak wono buwaje w naszij Ukraini!

Hodi j kazaty, szczo Sotnykowy i ne snyłosia take swatannie, i Skrypá prawdy ne dohaduwawsia, łysz proklatyj kotyško ne wychodyw jomu z dumky!

Weczerom wże przyznawsia Mucha u wowsim towaryszowy, i poklawsia klattiem kozaćkym, szczo ne to druha, kozaczoji sławy, a samoho neba widcurajetcia, ne odrużywszys' z Olenoju, bez kotoroji hodi wże jomu żyty!

Szczu dijałos' zo Skrypoju — i rozkazat' ne roskažu! Klaw, szczo wsi czortiaky na samim dni pekła sporu-szyls'; rozważuwaw, prosyw, błaław, chtiw uweś rid žinoczyj znyszczyty — ne pomohło! Mucha i słu-chaty ne słuchaw.

Mało sobi ważuczy szczo howoryt' Skrypa, dobre wono, czy złe — peresydżuwaw kozak ciłi dnyny z Ołenoju; take wyskazuwaw, szczo jomu j ne snyłoś peredsze; wmijuczy łedwi briasnuty strunamy, s toho czasu, jak spiznawsia z Ołenoju, łedwi czy chto druhyj znawsia tak sprawlaty jak win s teorbanom; hraw na jomu, a spiwaw, szczo zirkam do płaczu prychodyłoś; a dekoły morhały weseleńko, i same u oczy kozakowy ta krasywyci. Nawit' Skrypa słuchajuczy hrannia, ne tak wże prokłynaw straszno. Ot, szczob i kazaty! — dywo stałoś s kozaka, taj hodi!

Sotnyk szczaływuj, szczo takych jomu hostej u chatu Hospod' sprowadyw, pojiw, czastuwaw kozakiw nedozwolajuczy sobi i zhaduwať pro odjizd, choť Skrypa ne raz wże chotiw ob tim howoryty.

A mołodi, pid toj czas kochałysia, szczo aź w nebi buło utiszno, a w jich duszi takoź nebo!

Szczto to wże, Hospode, mołodist', ta szcze j ditej kosaćkych! Jim nema nezwyčajnoho — use jich! mow do toho j rodyłoś.

Takoź tak dumały kozak, ta Ołena; szczo jim tut dowho bałakaty? wziałysia za ruky, buch Sotnykowy w nohy, taj błałosłowy otcze, kaźut'.

Tut u persze roskryłysia oczy Sotnykowy. Wykynuły bacz sztuku! sam sobi podumaw; ta pro te najszowsia powahom. Pidnis kozaka i Ołenu, posadyw za stołom na dzygłyku, i pojasnywszy czysto, szczo kozakowy odrużyteia, ce ne czarka horiłky, ko-

toru wypyty, taj splunut', ale szczo tut wże na weś wik zachodyt', a joho ne łysz do zachidu soncia, i chliba w jomu czy mało zipsujecia, a z ciłunkiw ta hołublennia ne bude joho j na pidpałok — skin-czyw promowu cymy słowamy: 'Wsi my tut kozaky, otże i riwnia sobi; ni ty jiji, ni wona tobi krywda. Ta wy mołodi szcze; tobi chwate sławy szcze treba, a wam obom dostatok zdst'cia. Ja szczo maju, to joho tam nebahato, ta wydaj kozakowy stydno-bjisty chlib swojeji żinky... Słuchaj Sobku! Oś tobi moje słowo i ruka niczym nespohanena, szczo Ołena twoja. Jid' w swit, zdobud' sobi sławy i z worohiw dostatku, przyjidesz — żyjte szczyśliwi.'

Mołodi pokłonyłyś Sotnykowy w nohy, a toj ciłowaw jich zo slozamy.

Niczoho robyty, tra buło zhodyt'cia, choť serce u hrudi rwałoś; rozłuczyłyś mołodji, prysiahajucy sobi lubow do hrobu i za hrobom.

Obniałyś serdeczno, hirko zapłakały, aż staryj obteraw slozy i Skrypa wusom morhaw (wono buło znakom, szczo jomu piszło wże na serce).

— Proszczawaj! — powernu.

— Proszczaj! badu tobi wirnoju.

Szcze podywyłyś, szcze raz; pokłonywsia Mucha s konyka Ołeni ta Sotnykowy, i wdaryłyś koni kopytamy. Mucha dowho po za sebe ohladawsia, a do temnoji noczy wijalaś jomu w slid biła chustyna, katoroju Ołena obterala horiaczi swoji slozy.

Rozluczyłsja.

Płakała Ołena dni i noczy; tużyw kozak, szczo ledwi ne zsoch, ta ne wblahajesz dolu!... W swit kozacze za sławoju i dostatkom! — Wyhladaj, czornobrowa, spowidajsia!

U dijach zapysani sławni kosačky pochody; tym i hodi meni pro jich howoryty; skażu łysz toto, szczo de najczastiszcze swistyły kuli, a wid iskor z szabelnych wdariw obsmaluwałyś czuby, tam buw Mucha. Ne raz win distaw po za wucho, paru raz i w hrudy pomacało, ta znały joho worohy i druchy, i de jno Mucha pokazawsia — hoho! ne wyszło tam na sucho! Tym pobytom zdobuw win sobi sławy i dostatku czymało; ta u tij worochobni mynuło dwa roky.

Dwa roky — Hospode! jakże wono bahato dla kochajuczoho diwoczoho sercia!

Marniła Ołena, koźnoji dnyny tužno wyhladajuczy myłoho. Szczo słowa bat'ka, rozważuwannie družok, koły joho nemaje, newydko!...

I tiń ledwi wże z sławnoji krasawyci.

Tak wjane serdeńko, koły joho z myłym rozłuczat'!

Bidnyj Sotnyk rwaw sobi, z rospuky, wołossia; prokłynaw mynutu, w kotoroji wysław kozaka za sławoju i dostatkom. Szczo jomu iz jich, koły tut jedyne dytia joho wmyraje!

Rik szcze buło zhidnijsze, nadija pidderżuwała

diwczynu. Na druhyj zwontpyło diweza: Zabuw... pokynuw... Zabytyj może... Ostannie powolij zminyłoś w bolaszczu pewnist'. 'Ne żywyj... zabytyj...' kazało diweza bidne. 'O, i ja za toboju pidu, mij myleńkyj i zijdemoś znou... Ja-ż kazała, szczo wirnoju tobi budu j za hrobom!'

Marniła, marniła, a dalij wkryła jiji zelena mohyłońka; na nij družky zasadyły barwinok.

Terpiw i Mucha, oj terpiw siroma, ta hodi buło pokynuty służbu — wijna triwała, i vse zaderżuwaw joho Skrypa. Ta wsiomu swij koneć buwaje! — W ostannij bijci wirnyj towarysz Skrypa, u własnu hrud' distaw kulu, szczo jiji tataryn Sobkowy buw zładyw... Wziaw joho za ruku, zaklaw jak zwyczajno, i perestanowywsia.

Sławnyj czołowik! jak żyw, tak i wmer po kozaćkij. —

Swojimy rukamy złożyw joho Mucha u mohyłu, i slozoju omoczyw zemlu, szczo wiecznym domom stałaś joho towaryszewi j bratowy; wziaw widpustku z sotni, i zo sławoju ta dobutkom pustywśia znanoju dorohoju.

Choť czudnyj jakyjsia bil obhornuw kozaćke serce ne niaw jomu wiry Sobko; win tak żadaw szczastia.. Dojichaw do chutora, łyszyw konia na pidwirju, i wbih do switłyci.

W switłyci trochy ne mertwyj, bat'ko joho myłoji. —

— De Olena? — kryknuw kozak hołosom strasznoji rozpaczi perezuttia.

Staryj nyszkom pokazaw na wikno rukoju.

Kozak pobaczyw zelenu mohylu. Staw nacze stina blidyj. — Powahom odwiazaw czeres z czerwinciamy, i kynuw joho Sotnykowy pid nohy.

— Proklatyj! Oś tobi czoho chotiw tak! — Widdajże meni jiji teper!...

Staryj poważywsia, i wpaw pid obrazamy. Ne wstaw wże bilsze.

Lude ciu niez szcze baczyły kozaka na Olenoju mohyli; potom i czutka ob jomu propała.

.....

Miszczanka.

Komedyja w 3 dijach D. Łozòwského.

(Ciąg dalszy).

WOŁODYMIR.

Chto tebò wezyw cãji pìsni?

JAROSŁAWA.

Nichtò! ot tak spiwajecia...

WOŁODYMIR.

Nichtò? Kàżesz, nichtò?

JAROSŁAWA.

Taże ni!

WOŁODYMIR (pro sebe).

Czòhòż dywùjuś? u hrudi lùdu kołyska pi-seń wołodijuszczych johò duszòju! (w hotoś) Harna pìsnia, i ty jiji krasno spiwajesz! Hàlu, chto s tobòju odrużytecia — bùde dùże szczasłiwyj.

JAROSŁAWA.

A Hryć tak bączte, còmu ne wiryt'...

WOŁODYMIR.

Jakýj Hryć?

JAROSŁAWA.

Wy johò ne bączylŷ? Lòkaj pàni... Ce mij sù-
dzenyj...

WOŁODYMIR.

Hòspode!

JAROSŁAWA.

Szczo z wàmŷ? pàne!

WOŁODYMIR.

Niczoho! (pro sebe) Ja oszaliw! szczo menì do
tòho! (w hołos) Dowhò nemà strŷja... ne doczekàjuś...

JAROSŁAWA.

Wy szczoś tam szepòczete... buwàjcie zdoròwi!

WOŁODYMIR.

Hàlu! Ne wżeż ty Hrŷcia kochàjesz?

JAROSŁAWA (soromno).

Ta jak takŷ.... wy menè pytàjete...

WOŁODYMIR.

Win takŷj... neotèsanyj...

JAROSŁAWA.

O! win dŷże dòbryj chlòpeć! i pània kaŷut',
szczo ja za nŷm bùdu szczasŷwoju; a nàsza pània
wse pràwdu howòriať.

WOŁODYMIR (pro sebe).

Milles diables! Szczo ce s strŷjom stàłoś?!
Kòŷb samòmu ne smìch—skazawby szczo cia dŷweczy-
(w hołos) Hàlu! ty Hrŷcia ne lùbysz... Ja tobi kaŷu—
ne lùbysz! Jak takij dŷweczyni ta lùbŷty nezdàru,
mèdwidia...

JAROSŁAWA.

Za szczo wy pàne hniwajetes na Hrycia?

WOŁODYMIR (kinczyt').

A twoją panna zła, pohana... slipà... blida...

JAROSŁAWA.

Szczo ce wy pàne? Hospòd' z wàmy!

WOŁODYMIR (opamiatawszyś).

Wybaczaj sèrce, i ne kažy ob tim nikomu. Ja tak zo złòsty, szczo stryj ne wertaje...

JAROSŁAWA.

Ce wam nùdno?... a ja j ne zdohadalaś....

WOŁODYMIR.

E, ni!

JAROSŁAWA.

Chòczete, ja pòbiżu.

WOŁODYMIR.

Ne trèba! naj sidiat' tam — menì i s tobòju dòbre! —

JAROSŁAWA.

A u mène czasù nemàje; i kołyb Hryc pòbàczyw — bułob pohàno.

WOŁODYMIR (pro sebe).

Hryc i wonà... O! poszczo takà irònija? Newżèż my ditwòra s kotòroju wiczno żartujut'?... Pòstat' rusalky — na pòhľad czàriwna pòzija... W'isti — pròza! pròza! Jakù jiji krývdu zróbły nedàwszy wychòwannia!

JAROSŁAWA (pro sebe, dywlaczyś na Wołodymira).

Johò ne mòżna ne lubỳty... Màmciu! Jaka ja bùdu szczasłỳwa. (tycheńko wyjszła).

Wychid VI.

WOŁODYMIR (sam).

Cha! cha! cha! skazaw uczònu durnyciu! — Krỳwda! Jaka krỳwda? My-ż szczasływiszezi, szczo nas wid màteri pryrody widorwały i kynuły błukàtcia bez prowadnyka!? My szczasływiszezi, szczo ròzum nasz tohdi stajètcia sobòju, kołỳ skàże: ja duren! O! my duże szczasłỳwi z naszym wychòwanniom - osławle-noju proswitoju! Sùmma nàszoho ròzumu ne perewàżył' krỳchty wiry prostakà, kotòra dajè jomu spòkij-szczastie, tohdi jak nasz skarb dajè nam mùky pèwnisty, szczo pèwno ho nemàję... O! ne żalij tòho, chto łysz wiru màjesz — ty szczasłỳwyj!... Hàu! Deż wonà? Wyjszła w czas mòho monolòhu. — Ne wsi-ż my takì filòzofy — czy jak tam sebè wzywàjemo? Whaniàjem za màramy, puskàjemsia w swity nam neznàni... a prawdy dijstnosity tak nas odbihàjut', jak ós menè cia diwczyzna. (zadumawsia). Cia diwczyzna... Ja lubwỳ ne zariksia; dorohè menì swiate ce czùwstwo... ta chybà na to sterih ja johò w mojj hrudy, na to wychòwuwwaw, szczob potòm kynùł' pèrszój lipszój pid nòhy?... Za sèrce dam sèrce! A w kòhoż johò bilsze, jak u ludèj blyżkych z màterju pryrodoju?! Smich — ni, ja ne romantycznyj

mołodyk, kotòromu zdajècia, szczo swiże łyczko jedynyj skarb, w żartwu kotòromu mòżna samòho sebe prynèsty... ni! ja racjonalnìszyj maju pohład; sèrce za sèrce! ta i ob morálnij mojjij wàrtosty ne zabuwaju... A žinka: dopòwnennie mojjaji jstòty... Ni! ni! takòji szcze ne najszòw ja. — Odnakoż Hàla... Szczoż? lùbyt' Hrÿcia — Pròza! straszna pròza! Żyttiè złòmanoji szpÿlky ne wàrte.... Ne wiryw ty tòmù wełykyj filòzofe! bo kołyb tak buło — ne żyw by ty dnia odnòho. — Kołyb ne nadìja, ne wira w potrebu žyttià, i menì-b syl stàlo razom wsio skinczyty.

Czy wodòju zaliło, szczo dèsi ne prychòdiat! A! ce ty? Hàlu!

Wychid VII.

JAROSŁAWA.

Ja pàne. Whadajte, szczo prynòszu?

WOŁODYMIR.

Najmyłszczu ricz dla mène.

JAROSŁAWA.

Jakù?

WOŁODYMIR.

Sebè samùju.

JAROSŁAWA.

E! ni — kàrtku.

WOŁODYMIR.

Kàrtku... wid kòho?

JAROSŁAWA (podaje lyst).

Czytájte.

WOŁODYMIR (czyta).

•Lubyj Wołodiu! Daruj, szczo łyszaju tebe samòho, ale mùszu towaryszyty damam, ketòri kònce mùsiat' idtỳ w susidstwo. Możesz wernuty do domu. Pàni Choroszewska perezraszaje tebe, a ciłym sèrcem zapròszuje nas na zàwtra.

Kostiantyn Sanòckyj.

A, ce kràsno! Pàni Choroszewska bàczu ne lùbyt ceremòniji. •Możesz idtỳ do domu. •Spàsybi za ràdu! szczoż lpszoho zròblu? (ber• kapeluch).

JAROSŁAWA.

Wy jdète pàne?

WOŁODYMIR.

Ni — ostàjuś s tobòju. Dùże dòbre zrobỳły! Szczo menì wsi Choroszewski! kołỳ ty u mène choròsza.

JAROSŁAWA.

Tss!

WOŁODYMIR.

Szczoz?

JAROSŁAWA.

Wy zabuły?...

WOŁODYMIR.

Dak i howoryty s tobòju ne mòżna?...

JAROSŁAWA.

Takì tak! Hryć każe, szczo jak zaswàtana, to hòdi!

WOŁODYMIR.

Proklàtyj Hryć! (w hołos) Win brèsze. — Hàlu! zabùd' ty joho, ne luby, pokỳń...

JAROSŁAWA.

Szczo ce wy? A kohòż menì lubỳty?

WOŁODYMIR.

Menè, moja zìronko!

JAROSŁAWA.

Was pàne!... (pro sebe) Hòspode!

WOŁODYMIR (pro sebe).

Szcze ce ja?... newżèż?... Ni, ni, ce ne mòże
bùty! (w hołos) Nikoho ne ostałos u dòmì?

JAROSŁAWA.

Starà Warwàra w kùchni i Hnat; ta łybòn pi-
szòw za koròwamy...

WOŁODYMIR.

Hàlu! ty lùbysz Hrycja?

JAROSŁAWA.

Wy menè pytàjete... dak sòromnoż...

WOŁODYMIR.

Ty polubỳłab drùhoho — prawda? harniszczoho,
rozumiszczoho trochy, bo twij Hryc...

JAROSŁAWA.

Wy na jòho hniwajeteś, a win dòbryj chlòpec....
Pàne!...

WOŁODYMIR.

Szczo? Halu!

JAROSŁAWA.

Wam nùdno?

WOŁODYMIR.

S tobòju?... nikoły!

JAROSŁAWA.

Pani, ta panna ne prýjduť skóro...

WOŁODYMIR.

Menì jich ne trèba.

JAROSŁAWA.

Czohò wy tak na mène dýwyteś? Szczo ce iz wamy? czy ne słabi wy? kryj Bóże!

WOŁODYMIR.

Ni Hálu! z doròw (pro sebe) Hołowà krúżytcia... Szczo zo mnòju? (w hołos) U was tut je sadòk?

JAROSŁAWA.

Je, je! takýj hárnyj... Chodit pàne! ja wam pokazù kwitkỳ, kotòri ja posadýła... altàнку tinýstu... wýszeńku - kochàнку. Chodim pàne!

WOŁODYMIR.

Chodimo! chodimo!

JAROSŁAWA.

A kapelùch?...

WOŁODYMIR.

A, prawda! (pro sebe) Cia diwczyna menè zczarowała!

(KONEC DRUHOJI DIJI.)

Dija tretia.

(Dekoracja bez zmin).

Wychid I.

CHOROSZEWSKA.

A de wasz filòzof? pàne Kostiantýne!

SANOČKYJ.

Pàni mojà mýla, pry takij Hàli ja starýj zdurìwby, àle Wołodýmir twèrdu hòlowu màje!

CHOROSZEWSKA.

Zmiàkne, koły wże ne zmiàkla nàwit'.

SANOČKYJ.

Bàczyt' Boh, szczo tòho szcze chtìwby ja dożýty.

CHOROSZEWSKA.

Nàdijus', szczo dożywèm obòje. Dìty nàcze porodý-
łys dla sèbe!

SANOČKYJ.

Swiatà prawda! Twèrdyj chlòpeć — ta j sztùku-ż
wýdumały! de-b wże nam totò i w hòlowu pryjszłò!...

CHOROSZEWSKA.

Na to my słabè żinòctwo. — Danò nam ne-
sýtu — my j jòju wojùjemo.

SANOČKYJ.

I nas sýlnych, mow okołòt, kydàjete perèd sèbe...
Cha! ch! cha!

CHOROSZEWSKA.

A wam žal? Wy-b i tòho chtìły nas zbàwyty?
Ne bùd'te sròhi! łyszit choť tùju czastýnu...

SANOČKYJ.

S cìdòho sèrcia! Rad łyszàju, koły slùżył' wonà
do takòho swiatòho dila — Odnàk...

CHOROSZEWSKA.

Czohò wam szcze nedostajè? Iznòw szczoś wý-
dumały?...

SANOĆKYJ.

Darujte meni! àle szcze bojùs trochy. Chłòpeć odurije... kòncze...

CHOROSZEWSKA.

No ?

SANOĆKYJ.

Polùbyt' Hàlu...

CHOROSZEWSKA.

Tòho łysz nam trèba.

SANOĆKYJ.

Tak! A szczo potim bude?

CHOROSZEWSKA.

Pròsta ricz: poberùtcia.

SANOĆKYJ.

Sanòćkyj z słuźnyceju pàni Chòroszèwskoji... Łcdwi czy dàleko tak siahàje jich filozòfija!...

CHOROSZEWSKA (pro sebe).

Ja ob tim dòbre ne podùmała... (w hołos) Diznà-jetcia prawdy...

SANOĆKYJ.

A podùmały wy pàni ob zrànenym johò samo-lùbstwi?

CHOROSZEWSKA.

Szczoż robỳty?

SANOĆKYJ.

U tim wsia sztùka! Poczaly komèdiju, a skin-czỳty hòdi!

CHOROSZEWSKA.

Koły wirno jiji polubyt'...

SANOČKYJ (pro sebe).

U, zle! koły wona wže ne znaje... dak z bidy
chybà nas wŷwede...

Wychid II.

CHOROSZEWSKA, SANOČKYJ, HRYĆ.

HRYĆ (wbihaje).

Pàni! neszczàstie!

CHOROSZEWSKA.

Hòspode!

SANOČKYJ.

Szczo takòho?

HRYĆ.

Wonò može j ne tak; ta chto johò zna jak i
skazàty...

CHOROSZEWSKA.

Szczo stàłòś? kažỳ skoriszcze!

SANOČKYJ.

Z smisznòji pòstaty chłòpcia wŷdko, szczo ne-
szczàstia nemàje.

HRYĆ.

U! chybà ja howorŷw takè?

SANOČKYJ.

Czùjete? pàni!

CHOROSZEWSKA.

Czohòż ty prybih tut? nàczeb chto hnàwsia za
tobòju?

HRYĆ.

U! nichtò ne hnàwsia... menè chyba hnàty trèba?

SANOĆKYJ.

Czohòż ty pryjszòw?

CHOROSZEWSKA.

Howorỳ raz wże!

HRYĆ.

Koły menè pan ta z pantàłyku zbỳly...

SANOĆKYJ (smijetcia).

Cha! cha! cha!

CHOROSZEWSKA.

Idỳ do robòty!

HRYĆ.

Jak raz nahadàw! Ós jak wonò buò.

CHOROSZEWSKA.

No!

HRYC.

Ja piszòw w sadòk wyszèń narwàty, ta takỳ s tòji wỳszni, szczo tam, bià samiseńkoji altàny; pània znàjut'...

CHOROSZEWSKA.

Nudnỳj ty, chłòpcze!

HRYĆ.

Koły pròszu pàniu, tak johò trèba, bo ós tut usià sztùka niby — ehè! Rwu ja sobi tak wỳszni, ta j w dùmci ne màju, szczo tam, de, ta pojàkomu? aź czùju: szu - szu - szu, chtoś howòryt'. Ja spèrszu ne wìryw. Chtob takỳ — pròszu pàniu, ta howorỳw w nà-

szoji altani? a potòm — piszòw do hołowỳ po rò-
zum — a nu, kàžu sobi dùmaju: podỳwluś, jakò tam
lùcho? Tychèńko widchylàju hałùzzia... Aj, pàni!...

CHOROSZEWSKA.

Szczo-ż takòho?

HRYĆ.

Prỳsiasto Bòże! kohò ja tam pobàczyw — aź
stràszno howorỳty...

SANOĆKYJ.

Kohòż sàme?...

HRYĆ.

Wybaczàjte pàni, takỳ nàszu pànnu, ta chi! chi!
chi! tak wbràna nàcze mużyczka... i tòho pàna, szczo
to ja lbum udàryw — Pan znàjut'.

CHOROSZEWSKA.

Snỳłòś tobi, Hryciu.

HRYĆ.

Ta jak takỳ — i wỳszni rwaw i dywỳwsia w
obà òka — ta szczob snỳłòś?...

SANOĆKYJ.

Buwàje, chlòpcze, buwàje!

HRYĆ.

Ta-ni... Triwàjte pàni! ja tam szcze bàczyw...

CHOROSZEWSKA.

Niczoho ty ne bàczyw! Idỳ do robòty, i drùhyj
raz ne lakàj menè durnỳmy swojỳmy prywidamy...

HRYĆ (widchodyt', pro sebe).

Ehè, snyłóś! a takỳ bihmè bączyw jak pan, ta ciłowàw pànnu. Ot naj menè — ot szczo! koły ne bączyw. Ta wonò wse tak za wirnu slùżbu (wyjszow).

SANOĆKYJ.

Pàni!

CHOROSZEWSKA.

Ja spokijna! i sèrce màtery wiszczùje, szczo wse skinczýtcia dòbre.

SANOĆKYJ.

Czomùż mojè szczemýt' i ne jme sjomu wiry?

CHOROSZEWSKA.

Wy ne màtir pàne Kostiantyne! Ta wỳjdit na cza-sòczok. Siudà jdè Jaroslàwa, màju jiji pàru sliw skazaty.

SANOĆKYJ.

Aj, pàni myła, howorit tam, ta tak, szczob mij panycz ne narobỳw nam dỳwa.

CHOROSZEWSKA.

Ne bijteś!

(Sanoćkyj widchodyt').

Wychid III.

CHOROSZEWSKA i JAROSŁAWA.

JAROSŁAWA.

Mamùnciu lùba! szczo to bude s tòho?

CHOROSZEWSKA (horne dońku).

Szczò Boh dast' dòniu.

JAROSŁAWA.

A jakże win menè ne schòdze?

- CHOROSZEWSKA.

Tak dùmajesz?

JAROSŁAWA.

Ja bojùs, màmò.

CHOROSZEWSKA (pro sebe).

Czy ne prỳjdetcia żaluty komèdyji. (w hołos) Jak
że win s tobòju?

JAROSŁAWA.

Ach màmciu! win dùże czòsnyj i rozùmnyj czo-
łowik! Słùchaju i ne nasłùchajuś, jak win howòryt'...
A miszczánok ne lùbyt', màmciu...

CHOROSZEWSKA.

To i tebè takòż?

JAROSŁAWA.

Hàlu? pròszu pàniu.

CHOROSZEWSKA.

To Hali ne curàjetcia? Kołỳ tak, to złòho nemàje!
Oś i nasz filòzof — szczoś posumniw dùże...

JAROSŁAWA (dywytcia w wikno).

Màmò, win Hali szukàje; a bìdna Jarosława...

CHOROSZEWSKA.

Naj ne bude ditỳnoju i wirỳt', szczo mâtir dùm-
maje o jiji szczàstiu. — Ta chodim zwìdecy — Sa-
nòckyj czekàje, a wy szcze dosỳt' czasù màjete.

JAROSŁAWA.

Màmo, màmo... (wychodiat').

Wychid IV.

WOŁODYMIR (sam).

I tut jiji nemàje! Szczo stałos zo mnòju? New-
 żàż wkochàwsia ja w túju diweczynu? Tak — i ni!
 Tak, bo wonà hàrna; w nij je szczoś takòho, szczo
 promowlà' do sèrcia, zapadà' u dùszu... Ni! bo ja ne
 takòji chotiw — ne ob takòji dùmaw. — Krasà, pro-
 stotà i newònnist' ditòny... chtiw ja tòho, wsim sèrcem
 żadaju. Ta de w jiji proswita? A toj nedostàtok ne
 wtajitcia nikoły. Ohòn z wodòju może szcze koły
 złączat', àle newònnist' — prostotà mabut' nikoły z
 proswitoju w pàri ne pijdut' — chyba-b to buw
 czud, o kotòri tak tiążko w XIX. stoliti. — Sèrce
 i ròzum, Kotòre z nych waźniszcze, i w žinci do
 tòho? — Obòch nam trèba, dwa złączim z sobòju! Ba!...
 (trochy zhodom) Tak! ròzum dobùty mòżna, proswita
 w slid za pràcioju prỳjde; àle sèrcia ne dobùdesz, johò
 ni za jaki skàrby ne distànesz, koły ne chorònytcia
 wonò w nàszoji hrudỳ... Tak! tak! — Hàlu! doròha
 Hàlu!

Wychid V.

JAROSŁAWA.

Pàni szcze nemàje, mabut' ne prỳjdut' szwỳdko;
 my sami łyszỳłỳś... Wy szcze ne pidete?... łyszyt' tut?...

WOŁODYMIR.

S tobòju moja mýla, po wíky!

JAROSŁAWA.

Ne howorit tak páne! meni czohòs strászno...

WOŁODYMIR.

Czohò? sòneczko mojò!

JAROSŁAWA.

Bojúś, czy ja ne sohriszyła; czy ne pokarà menò
Hospòd' szczo ja z was ocz'j ne zwòdžu.

WOŁODYMIR.

Dytià mýle! twojà duszà czýsta! hrichù w tim
nemàje.

JAROSŁAWA.

Nemàje? serd'ecznyj!... Bòże mij, szczo ce ja
neszczasływa! — wy pan...

WOŁODYMIR (pro sebe).

Ostànnia mynùta borottìa s'èrcia s per'sudamy.
Chto zwýtiažyt' ? (podumaw) — S'èrce! Błahosłowy Hò-
spode, bo pràwdoju poczynaju. (w hołos) Hàlu! je w t'è-
he ochòta wczýtyś?...

JAROSŁAWA.

W mène? panòńku! O! kołýb zmòha? deń i nicz
by wczýłaś! Jak by ja ràda obo wsim, obo wsim znàty!
jak wonò sp'erszu buło, szczo na zemli, ta wòdàch;
kołýb meni do zorý distàtyś, pohoworýt' z misiacz'èń-
kom, szczo to ciłu niczku ne swityt' nik'èmu, tilko
mòmu myleńk'èmu, jak idò do d'òmu...

WOŁODYMIR (pro sebe).

Skilko tut prawdy! skilko szczęroji ochòty! —
O! wonà perèjde usì tiji...

JAROSŁAWA.

Ja wże wmiju czytaty — panna wýweczyły. Oś
posłuchajte czy dòbre (czytaje z „Kobzaria“).

„Jest' na switi dòla,
A chto jiji znàje,
Jest' na switi wòla,
A chto jiji màje?
Jest' lùde na switi.
Sribłom - złotom siàjut',
Zdajètcia panùjut',
A dòli ne znàjut'.
Ni dòli ni wòli...
Z nud'hòju ta hòrem
Župan nadiwàjut',
A plàkаты sòrom!
Wozmit sribło, złòto,
Ta bùm'te bohàti,
A ja wizmu slòzy
Lýcho wylywàty.
Zatoplu nedòlu
Dribnymy slozàmy,
Zatopczù newòlu
Bòsomy nohàmy.
Tohdi ja wesèlyj,
Tohdi ja bohàtyj,
Jak budè serdeńko
Po woli hulàty.“

WOŁODYMIR.

Hálu! dorohà, serdèczna! ty moja po wìky
(objimaje jiji).

Wychid VI.

WOŁODYMIR, JAROSŁAWA, CHOROSZEWSKA,
SANOĆKYJ i HRYĆ.

SANOĆKYJ (w dwerach).

Predstawlaju wam...

CHOROSZEWSKA.

Szczò ce!

JAROSŁAWA.

Ach!

HRYĆ.

A bàczete! szczo ne snýłoś...

WOŁODYMIR.

Dorohỳj strỳju!

CHOROSZEWSKA (do Hrycia).

Naj Mykỳta zapriažò kòni, i widwežè ciu diw-
czynu na selò do màteri.

JAROSŁAWA.

Pàni! dobra pàni!...

HRYĆ.

Szczò ce wam pàni? ta jak takỳ...

CHOROSZEWSKA.

Slòzy ne pomožut! (do Hrycia) Czuw ty!

HRYĆ.

Ta jak takỳ...

CHOROSZEWSKA.

Proszczaj moja myła! (Jarosława i Hryć wychodiat').

Wychid VII.

CHOROSZEWSKA, SANOČKYJ i WOŁODYMIR.

CHOROSZEWSKA.

Pan Wołodymir znať emancypowawsia za hra-
nyceju i kynuw suchu morálnist' sławiansku... ce riez
zwyczajna. My zadomowani w naszoji Barbaryji, dywũ-
jemsia tomu, a to łysz skutkom neswidomosty zwy-
czajiw proświczenoji Ewropy, kotdru panowe reprezen-
tujete... Duże tiszusia, szczo dowelòs meni spiznaty pana
Wołodymira z najlpszoji joho stòrony, szcze pered
skutkom zamiriw našych, pane Kostiantyne!

WOŁODYMIR.

Pani!

CHOROSZEWSKA.

Prenez place, monsieur!

WOŁODYMIR.

Nezručnist' mòho postawłennia oczewydnà ; tomu
łysz powynnyj ja, szczo dòsi ne skazaw i słowa. Per-
szym naj bude wpèwnennie, szczo o złoszczástiu wà-
szoji dońkỳ słowa buty ne mòže; swidkom stryj,
szczo ne maw ja ochoty nàwit' widnowyty naše
znakòmstwo. Ja ne mih dumaty o czèsty dowikò-
woho żyttià z wàszoju doczkòju, szanibna pani. Na
podružże ja zadywłajuš z ònczoho stanòwyszczà...

CHOROSZEWSKA.

Prèstoji parafijanci hòdi zrozumìty ewropèjsko-filozoficzni poskazy. A ja wam pàne Wołodýmìr pròsto, po sławiànskyj skàžu: serdèczno chotìła ja was nazwàty mojìm zìaťom, àle tepèr... pobàczywszy ditknùtist' zasàd wàszo ho stanòwyszczà... jàko dòbra màtir mùszu widstupỳty od mojòji dùmky. Ta ne zìyszòwsys' dùže blýzko, ne slid nam rozìjtýs' zòwsim: panòwe, jàko dòbri znakòmi, probùdete u nas do wèczera...

SANOĆKYJ.

Pàni!

CHOROSZEWSKA.

Darùjte panòwe, szczo wýjdu na mynùtku; mùszu upredỳty Jaroslàwu, kotòra w pànu Wołodýmìrowy, ne znàjuczy, mòže schòcze prywitàty swòho sùdzenoho, a takà pòmýłka bułàb ne na czasi. Za mynùtu do wàszych usłùh (wychodyt').

Wychid VIII.**SANOĆKYJ i WOŁODYMIR.****WOŁODYMIR.**

Słòwa ne dàła menì skazàty...

SANOĆKYJ.

Wołodiu — pohàno!

WOŁODYMIR.

Wy wsiòmu wýnni, strýju!

SANOĆKYJ.

Ja?

WOŁODYMIR.

Wy sýłoję menè tut prywèły !...

SANOĆKYJ.

Chybà w tim zło ?

WOŁODYMIR.

Wse piszłò s tòho!

SANOĆKYJ.

To ja wýnen, szczo ty ne najszòw czasù ciłuwàt' diwczynu, ta až tohdi, jak my pryjszły... Ja wýnen? nu! pròszu...

WOŁODYMIR.

Ne howorim ob tim, strýju.

SANOĆKYJ.

A! mij družę — cèho wže ne wmìru. Skompromitowàw ty menè perèd Choroszewskoju — wsi moji zàmiry odným màchom zniwèczyw, i kàżesz mowczàty...

WOŁODYMIR.

Zàmiry zniwèczeni — wse skinczýłòs — buwàjte zdoròwi!

Wychid IX.

TIJI i CHOROSZEWSKA.

CHOROSZEWSKA.

Pan Wołodymir ne łaskaw! Prawom hospodyni dòmu aresztùju was — wy mij newilnyk do wèczera. Prawda, ce misce nawòdyt', trochý prýkru wespół-

mynku... Bìdna diwczyna! *Imaginez - vous!* Hala ne utùlytcia za zlozàmy; wse jìj zdajètcia, szczo Boh pokaràje... Selanska prostota. *Ne ce pas!* pàne Wołodòmìr — Ce dosyt' smisznè! A prawdy u tim takỳ je krychýtka — kàra disiahàje: wtràtyła u mene slùzbu, a Hryc zòwsim widcuràwsia; tym i slàwa pidè ne dòbra... a wonò u jìjì skarb jedỳnyj...

SANOÓKYJ.

Bidne diwczà!

CHOROSZEWSKA.

Pan Wołodòmìr ne žalije pèwne. Wasze do-
swìdzczenie kàže wam, szczo kilka zołotỳch monèt
osùszyt' slòzy, zlu slàwu popràwyt'...

WOŁODYMIR.

Pani!...

CHOROSZEWSKA.

Mynùta zabàwky bìlszòji plàty ne wàrta. Szczož
zlòho jìj stàłòs?! Prawdà? pàne Wołodòmìr! Ta uspo-
kòjtes! zabàwka nìczòho kosztuwàt' was ne bùde.
Ja lubýła Hàlu, i na pàmiat' pròszłòho, ne dozwołu,
szczòb wàsze zòłoto pałyło jìjì dołòni.

WOŁODYMIR.

Pàni! wy nesprawidlywi! Neznànoho wam osu-
dyły wy beznadìjno. Odnòji mìry, dla wsich nemàje! Wy
menè ne znàjete, ne znàjete i tych, z sered kotòrych ja
wýjszow. Pryznajùs — trochy neohlàdno postupỳw

ja... Ynàksze mirkowàw kołys i predstavlàw sobi tùju riecz; ta doròhy sympàtyji nam tàjni... ja pokochàw Hàlu na pèrszuj pohlad..

CHOROSZEWSKA.

Jak ce mýło, pàne Adàme, poczuty taku serdècznu spòwid' czołowika mòdno proswiczenoho. Hlànťe jim czołò ne czorwonije stydom, i ustà spokojno wymowlàły pòhań...

WOŁODYMIR (z wohniom).

Stijte, Pàni! Chto wam daw práwo miszàt' z bołòtom swiàtosty szcze pered wàmy ne roskrýti! Wy ne bùły w meni — ne sudit že toho, czohò samì ne bàczyły! Kinczù mij roskàz: do siohòdnia zdałòs meni, szczo sèrcem mojìm zawołodije istòta odpowidna wymòham, kotòri pryznàw ja dokonècznymy; z prostòtoju selàncy dumàw ja, szczo złuczycia proswiczenist' mijskòji diwczyny. Ynàksze stałosia: mnòju zawołodilo sèrce — łysz sèrce. Wonò hołownè. Proswita dasť Boh, uswòjtcia jiji, i kołys mòže ideał mij zrealizùjtcia. A do tohò czasù, dozwołte pàni, prosýty u was rùku wàszoji słuźnyci Hài!

CHOROSZEWSKA.

Jak? szczo ce?

WOŁODYMIR.

Powtorijàju mojù pròsbu. Wonà tepèr wilna — z Hryciom ne łuczýt' jiji niczòho... a nàdijuś, szczo stryj ne stàne na pereszkòdi do mòho szczàstia.

SANOĆKYJ.

Wołodiu !.. lubyj Wołodiu !

CHOROSZEWSKA.

Pàn Sanoćkyj s pròstoju mužyczkoju ?..

WOŁODYMIR.

Tak pàni — pròsta mužyczka búde pànioju Sanoćkoju !

SANOĆKYJ.

A ! a szczoż bude z Jarosławoju ?

WOŁODYMIR.

Pàna Jarosława wỳjde za ne-mòdno proswi-
czenoho.

SANOĆKYJ.

Zhadaj wòlu twòho båt'ka...

WOŁODYMIR.

Ja postanowỳw bezzminno ; a ty swiatỳj tìniu !
poswidczỳ, szczo hrichà ne majú. Pàni ! czekaju od-
pòwidy.

SANOĆKYJ.

Ty szcze Jarosławy ne baczYW...

WOŁODYMIR.

Strỳju !

SANOĆKYJ.

Dorohà pàni ! hòdi komèdyji — bo ne wỳderžu
bilsze !

WOŁODYMIR.

Komedyji?...

CHOROSZEWSKA.

Pàne Wołodòmire! Darùj meni hodònu newiry w twojù czèsnist'; darùj trochà tõi zabawy, kotòra robylaś dla twòho dobrà, i posłużyła do widkryttia krásnoji duszi twojèji... Synu mij! ja dùże szczasływa...

WOŁODYMIR.

Strýju! szczo tut? ne rozumiju...

SANOĆKYJ.

Szczo tut dòwho bałakaty? Hàla i Jaroslàwa odnò! odnà duszà i tìlo!

WOŁODYMIR.

Hòspode! Ceż ne son?...

CHOROSZEWSKA.

Prydywitecia! (wychodyt' Jaroslàwa, wbrana po paniskij, potom Hryć).

WOŁODYMIR.

Pàni! Hàlu! O promòwte, naj czùju!

JAROSŁAWA.

Màmo!

CHOROSZEWSKA.

Dity moji! Boh chotiw, szczo wy zlučyłyś...

SANOĆKYJ.

A za komedyju wybaczàj, rad szczo dòbre skińczyłasia.

WOŁODYMIR.

Ce ne son? Ty Håla? ty mojå? — sån U

CHOROSZEWSKA — JAROSŁAWA.

Po wiky!

WOŁODYMIR.

Odnò słòwo — Ty... pàni... Hålu, ty menè
lùbysz?

JAROSŁAWA.

Lùblu.

WOŁODYMIR.

Mýla! dorohåja! (cilujutcia).

HRYĆ.

I ce chybå snýtcia?

SANOĆKYJ.

Ni — ce prawda, bo wże po komedyji.

WOŁODYMIR.

Strýju! pàni! poszczoż wy menè mùczyły?

SANOĆKYJ.

A chto ne chotiw miszczånky?

WOŁODYMIR.

Dåły wy menì naùku!... Ta chtoż i znaw, szczo
takå miszczånka moż bùy!...

CHOROSZEWSKA.

Båczte, u nas szcze buwåjut'.

WOŁODYMIR.

U nás — u nás, i vse u nás! O! smiło czoło nosy, chto sýnom tóji zemli wzywajeszsia. — Strýju! mąty! blahosłowit swóho sýna (Choroszewska i Sanóckyj blahosłowlajut' molodych).

HRYĆ.

O ce miszczánka, tak miszczánka!

K I N E Ć.

Nestorowa Litopys

na teperiszniu mowu zładżena.

(Ciąg dalszy).

11. Każe Jurij u litopysi: otże kożnyj narod maje abo zakon pysanyj, abo zwyczaj, ktori w ne-
 imusznych pysanoho zakonu otczestwom wzywajutcia. Jz jich najpersze Syryji, żywuszci na kinci zem'li bał-
 kiwskyj; zwyczaj majut' sobi zakonom: ne lubodijaty,
 ne prelubodijaty, ne krasty, ne kłewetaty, ne wby-
 waty j nijakohoż druhoho zła ne czynyty zowsim.
 Zakon że Baktryjan, szczo jich zowut' Brachmany i
 Ostrowyky, kotoryj jim pradiamy pid błasłowlinniom
 je peredanyj, toj: miasa ne jisty, wyna ne pyty, błuda
 ne tworyty, nijakoji złoby ne czynyty, pid strachom
 welykym (Boha lakajuczys). Susidy jich Jindy wbyj-
 stwa czyniat', hniwlywi po nad wsi słowa; tiż szczo
 u nutri żywut', tiji ludej jidiat', podorożnych wbywa-
 jut', sami-ż naczce psy jidiatcia. A w Chaldejw i Wa-
 wylonian je take prawo: z materamy żenychatcia, z
 bratowymy di'my błud tworyty i wbywaty; wsiakeż
 take diło ostydne dobrom wzywajut', choť i w po-

daleku budut' wid swoich storon. W Helejiw że zakon ynczyj: żinky w jich oriuť i chaty stawlat', mužski diła dijut'; no luby tworiat' skilky zachotiat', muzyky jim toho ne boroniat', sami ne zazdrisni. U jich takōż i chorobri żinky, zdibni zwiria łowyty; wony j wołodijut' muzykamy i orudujut' jimy. W Brytaniyi-ż kilkoeh muzykiw spyt' z odnoju żinkoju, takōż tak i mnohi żinky z odnym muzykom pochotstwujuť i cej otcewśkyj zakon neczestywyj tworiat' ne zazdrisne i bez nijakoji wpyny. Amozonki-ż mužiw ne majut', a nacje bezśłowesna skotyna raz łysze litom, koły na jich pochot' pryjde, parujutcia z susidnymi (okresnymi) muzykamy, a toto wważajut' sobi za torżestwo i swiato wołyke; a tiażnymi stawszy, rozbihajutcia wsi ztamwidtam, a jakże dijde do porodu, to koły chłopeć sporodytcia — ubjut' joho, kołyż diwocza — czyniat' starunok i wychowujut'. Połowci-ż po pry nas i do siohodnia otcewśkyj zakon spowniajut: krow proływajuczy, chwalba jim s toho; jidiat' zdochłynu i usiu pohań: chomyky i susły; w żinky sobi berut': maczychy i jatriwky swoji i ynczi zwyczaji otcewśki (tworiat'). My-ż chrestyjane, skilko ni je krajiw, ktori wirujut' w swiatuju Trojciu, w odno chreszczennie i w wiru odnuju, majemo zakon oden, jako w Chrysta my chrestyłyś i w Chrysta oblekłyśia.

12. Po rokach że cych, pisma smerty ceji bratti, były spokrywdżuwani (Polane) Derewlanamy i ynczy-

my okilnymy, i najszły jich Kozary sydiacznych po horach cych i lisach, i każut' Kozary: płatit nam danynu. Sporadywszyż że Polane, dały wid dyma mecz; i nesły kozary (mecz toj) do swoho kniazia i do starszyn, każuczy: o ce najszły my nowu danynu! Wony j pytajut' jich: zwidky? Tijiż każut': u lisi, na horach, po nad rikoju dniprowskoju. Pytajut' że jich: szczo podały wam? Tiji-ż pokazały mecz. Każut' starci kozarški: ne dobra danyna, kniaże! My doszukałyś (danyny) orużżem z odnym hostrem, skazano szableju, a cych orużże w dwi storony hostre, skazano meczy: toti bratymut' kołyś danynu iz nas i storon ynczych. Tak wono uwse i zbułosia, ne swoim bo rozumom take skazały, a po bożomu przywołu. Tak bo i za Faraona cisaria Jehypećkoho, jak prywely Mojsija pered Faraona, starci faraonški każut': cej chce smyryty obłast jehypećku. Tak i wyszło: pohybły Jehyp-tiane od Mojsija, a peredsze buło (Izrajiltiane) robyły jim. Takoż tak i tiji: spersze wołodily, a posliż jimy wołodijut'; tak i wyszło, wołodijut' bo kozaramy ruški kniazi do siohodnia.

13. Roku 6360 indykta 15 jak poczaw Mychajło cisarstwuwaty, poczała zwatyś ruška zemla. Ob cim že diznałyś my (s toho) jako pry cim cisari piszła wijnoju Ruś na Cisarhorod, jakoże pyszetcia u hreczeskyh litopysjach. Tymże pocznemo od seho, i liczbu postawymo.

Wid Adama do potopu 2242 rokiw.

A wid potopu do Awrama 1082 r.

A wid Awrama do Mojsijowoho wychidu 430 r.

A wid Mojsijewoho wychidu do Dawyda 601 r.

A wid Dawyda i od poczatku cisarstwa Solomona do plinu Jerusałyma 448 r.

A wid plinenia do Aleksandra 318 r.

A wid Aleksandra do rożstwa Chrystowoho 333 r.

A wid Chrystowoho rożstwa do Kostiantyna 318 r.

Wid Kostiantyna do cioho-ż Mychajła 542 r.

Wid perszoho roku Mychajłowoho do perszoho roku Olehowoho, kniazia ruśkoho 29 r.

Wid perszoho Olehowoho roku, koły osiwsia w Kyjiwi do perszoho Ihorewoho roku lit 31.

Wid perszoho roku Ihorewoho do perszoho roku Swiatosławowoho 33 r.

Wid perszoho roku Swiatosławowoho do perszoho roku Jaropolkowoho 28 r.

A Jaropolk kniaźyw 8 rokiw, a Wołodymir 37 r., a Jarosław kniaźyw 40 r.; timže od smerty Swiatosława do smerty Jarosława 85 r.

A wid smerty Jarosława do smerty Swiatopolka 60 rokiw.

Ta my wernimsia do popередnioho, szczo dijałość w tiji lita, jakže wyszcze poczaly my perszyj rik Mychajłom; a z riadu liczbu postawymo.

14. Roku 6361, roku 6362, roku 6363, roku 6364, roku 6365; w roku 6366 Mychajło pizow z wijskom, zemloju i morem na Bołhary. Bołhary-ż pobaczywszy, i sył ne majuczy staty proti —

prosyłysia ochrestyty i Hrekam korytysia. I cisar ochrestyw kniaziv jich i usich bojariw i pomirywsia z Boharamy.

Roku 6367. Wariahy iz zamoria prychodiaczy, brały danynu wid Czudiw i Słowin i od Meriw i od Wesiw, Krywycziw; a Kozary brały wid Polan i wid Siwierian i wid Wiatycziw, brały po odnij biłyci i wyweryci z dyma.

15. Roku 6368, roku 6369, roku 6370 prohnały Wariahiw za more i ne dały jim danyny i poczały sami soboku prawyty. I ne było u jich prawdy; staw rid protiwo roda, swarni w jich były i sami s soboku poczały wojuwaty. Skazały sami ik sobi: poszukajem sobi kniazia, kotoryj wołodiwby i riadyw namy po riadu i prawu. Szły za more do Wariahiw do Rusy; tak prozywałyś ti Wariahy (jmiom) Ruś, jako ti druhi zowutcia Sweji (Szwedy), druhi-ż Urmiane (Normany) Janhlane, ynczi Goty, takōż tak i tiji (prozywałyś). Skazały Rusi, Cziud Słowiny i Krywyczi i Wesa: zemla nasza wełyka i bohata, a ne-maje u jiji riadu; dak i pijdit kniażyty i namy wołodity. I wybrałyś try braty z rodamy swojimy, usiu Ruś wziały iz soboku, i pryjszły sperszu do Słowin i zorudyły horod Ładohu i siwszy starszyj Ruryk u Ładozi, a druhyj Syneus na Biłoozeri, a treti j Truwor w Izborśku. I wid tych Wariahiw prozwałyś Nowhorodci: zemla ruśka, tiji suť ludy Nowhorodźki wid wariażskoho rodu, peredsze były bo Słowiny.

Po dwóch że rokach pomer Syneus i brat joho Truwor: i pryriaw Ruryk usiu włast' oden, i pryjszowszy ik Ilmeru z'orudyw horod po nad Wołchwom i prozwaw joho Nowhorod i siw tut kniażuczy i rozdauczy odruham swoim wołosty i horody z'orudżuwaty, tomu Płotsk (Połock) druhomu Biłoozero; a po tych horodach Wariahy sut' nachidni, perszi-ż obsadnyky w Nowohorodi Słowiny, w Połocku Krywyczy, w Rostowi Muriane, w Biłoozeri Weś, w Muromi Muroma. J usimy tymy zawołodiw Ruryk. I były u joho dwa muži i plimja ne joho i ne bolare (bojare), i tiji wyprosyłs' u joho w Cisarhorod z rodóm swoim i piszły Dniprom. A jduczy obicz, pobaczyły horodok na hori i pytałysia każuczy: Czyj ce horod? Wony-ż skazały: były try braty Kyj, Szczek, Choryw, ktori z'orudyły cej horod i pohybły, i my sidymo rid jich wypłaczujujuczy danynu kozaram. Oskold że i Dir ostałs' u tim horodi i mnohi Wariahy społuczywszy, poczaly wołodity polskoju zemloju, w czasy Rurykowoho kniażennia w Nowohorodi.

16. Roku 6371, roku 6372, roku 6373, roku 6374. Ide Oskold i Dir na Hrekiw i pryjszow w sztyrnadciate lito (cisarstwowania) Mychajła cisaria. Cisariu-ż odijszowszomu na Ahariany, dijszowszomu do Czornoji riky, piśław eparch zwistku, szczo Ruś ide na Cisarhorod, i cisar wernuwsia. Tijiż u wnutro sudnamy wwijszowszy, sotworyły mnoho wbyjstw Chrystyjanam i w dwista korabliw Cisarhorod obstupyły.

Cisar że ledwi wwijszow u horod, s patryjarchom Fotijem (pryjszow) do cerkwy swiatoji Bohorodyci w Włacherni, i tam usiu nicz mołytwu tworzył, stamwidtam bożstwennu swiatoji Bohorodyci ryzu wynesły s piśniamy i w riku umoczyły; tysza buła i more spokijne (...) schopyłaś buria z witrom i stały chwyli wetyki, zbor bezbożnych korabliw ruśkych spomiszawszy, kynuło w bereh i porozbywało jich; małeńko lysz tojei bidy ne zaznało, ik sobi wernuwszysia.

17. R. 6375 r. 6376 poczaw cisarstwuwaty Wasyl. Roku 6377 pochreszczena wsia zemla Bułharśka.

Roku 6378, roku 6379, roku 6380, roku 6381, roku 6382, roku 6283, roku 6384, roku roku 6485, roku 6386, roku 6387 pomer Ruryk, kniaźennie swoje peredawszy Olehowy, z johoż taky rodu, oddaw jomu na ruky syna swoho Ihora, buw bo mołodyj duże.

18. Roku 6388, roku 6389, roku 6390. Piszow Oleh nabrawszy wijska bohato z Wariahiw, Cziud', Słowiniw, Mery, Wisy, Krywycziw, i pryjszow do Smoleńska Krywycziw i pryjmywszy horod, posadyw muži swoji; stamwidtam piszow nyzom i wziaw Lubecz i pryjszowszy, posadyw muži swoji. Pryjszowszy ik horam kyjiwśkym, pobaczyw Oleh jako Oskold i Dir kniaźat'; zachowaw wijsko w czownach, a druhi za soboju ostawyw, a sam-że pryjszow, nisszy mołodoho Ihora. I pryplywszy pid Uhorśke, zacho-

waw swoje wijsko, i pisław do Askolda i Dira każuczy: Hosti my; jdemo w Hreky wid Oleha i wid Ihora kniażuczych; pryjdit do nas do roda swoho. Oskold że i Dir pryjszły; a tut wsi ynczi wyskoczat' z czowniw, i każe Oleh Askoldowy i Dirowy: wy ne kniazi, ni rodu kniażoho, a ja rodu kniażoho — wynis Ihora — a ce je Rurykiw syn. I wbyły Oskolda i Dira, zanesty na horu i pochowały jich na hori, kotora siohodnia zowetcia Uhorśke, de teper je Olmyna pałata; na tij mohyli postawyły bożnyciu (cerkow) swiatoho Mykoły; a Dirowa mohyla za swiatoju Jirynoju. I siw Oleh kniażyty w Kyjiwi i każe Oleh: ce bude maty horodiw ruśkych. Buły u joho Słowiny i Wariahy i proci prozwawszysia Ruseju. Cej że Oleh poczaw horody stawyty; i postawyw danynu Słowinam, Krywyczam i Meri, i zweliw dawaty danynu dla Wariahiw z Nowhoroda 300 hryweń na rik rady mira, kotoru i dawaly Wariaham do smerty Jarosława.

19. Roku 6391 poczaw Oleh Derewlan wojuwaty, i prymuczywszy jich braw danynu po kuni czornij.

Roku 6392 jde Oleh na Siwerian, i zwytiażyw jich i włożyw danynu łehku, i ne zweliw jim płatyty danynu kozaram, każuczy: ja jim protywnyj, a wam niczoho.

Roku 6393 pisław Oleh do Radymicziv każuczy: komu dajete danynu? Wonyż skazały: kozaram.

I kaže jim Oleh: ne dajte kozaram, łysz meni dajte; i dały Olehowy po szelahu, jak kozaram dawały. I zawołodiw Oleh Polanamy i Derewlanamy i Siwewianamy i Radymyczamy, a z Ulicziw i Tiwerciw nabyraw wijiško.

Roku 6394; roku 6395 Leon cisarstwowaw Wasyliw syn, kotoryj Lwom prozwawsia i brat joho Aleksandr, katori carstwowały 26 rokiw.

Roku 6396; roku 6397; roku 6398; roku 6399; roku 6400; roku 6401; roku 6402; roku 6403; roku 6404; roku 6405; roku 6406. Jszły Uhry bila Kyjiwa horoju, katora zowetcia siohodnia Uhorške; do Dnipra pryjszowszy stały wizamy (szatry rozbywszy), chodyły bo (wony) nacze Połowci. Pryjszowszy od woschodu ustremyłyś czerez hory wełyki, katori prozwałyś uhorškymy i poczaly wojuwat' żywucznych tam Wołochiw i Słowin. Tut bo sperszu sidiły Słowiny, a Wołochy pereniały zemlu słowińsku; posli-ż Uhry Wołochiw wyhnawszy naslidowały tuju zemlu, i sidiły z Słowinamy, sobi jich pokorywszy; s toho czasu i prozwałaś zemla uhorška. I poczaly Uhry Hrekiw wojuwaty; poplinyły zemlu Fraksku i Make-donsku same do Sełunia (Tesalonija). Poczaly wojuwat' Morawiw i Czechiw. Buw bo oden jazyk słowinśkyj Słowiny, katori sidiły po Dunajewi, szczo jich Uhry pidhornuły, i Morawa, Czesi i Lachowe i Polane, katori siohodnia zowutcia Ruś. Dla jich bo wpersze perewedeni knyżky Morawi, szczo j pro-

zwałość słowńska hramota, kotora je w Rusy i w dunajských Bolhariw.

20. Koły Słowiny żyły wże pochreszczenymy, a kniaziami jich (buły), Rostysław i Swiatopołk i Kocel, piślały do cisaria Mychajła każuczy: zemla nasza chreszczena, a nemaje u nas wczytela, kotoryjby nastawyw nam i wczyw nas i proskazaw knyżky swiaszczenni; ne rozumijemo jazyka ni hrecześkoho, ni cerkownoho, odni nas tak wczat' a druhi ynaksze, otže ne rozumijemo knyżnioho obraza, ni syły jich, tym i poszlit nam wczytela, kotoryj wniwby nam słowa knyżni skazaty i rozum jich. Ce czujuczy cisar Mychajło pokłykaw usich filosoſiw, i skazaw jim usi reczi kniaziiw słowńskych. I skazały filosoſy: je muž w Sełuni jmiom Łew; syny w joho znajut' jazyk słowńskyj, chytri (mudri) dwa syny w joho filosoſy. Ce czujuczy piślaw po jich cisar w Sołunu, ik Lwowy, każuczy: piśły do nas wskori syniw swojich Mefodyja i Kostiantyna. Ce czujuczy Łew piślaw jich wskori, i pryjšły k cisariu; i każe jim (cisar): ce prysłała do mene zemla słowńska proszuczy sobi wczytela, kotoryj mihby jim perewesty swiati knyżky; ceho bo žadajut'. Wzmołeni wid cisaria; piślaw (toj) jch w zemlu słowńsku do Rostysława, Swiatopołka i Kocela. Samiž pryjšowszy poczaly zložuwaty pyśmena azbuczni słowńsky i perewely apostoła i jewanhelje. Radi buły Słowiny czujuczy welycz božu mowoju swojeju. Potomže pere-

wely psaltry, oktojich i proczy knyhy. Dejakiż počaly dokoriaty knyžkam słowinśkym kažucy: ne sliduje maty nijakij mowi bukw svojich, chyba Hebrejam, Hrekam i Łatynciam po Piłatowomu pysanniu, szczo napysaw joho na chresti hospodnim. Ce czujucy papiž rymśkyj, spohniwawsia na tych, kotorym w dohanu były knyžky słowinśky, kažucy: naj spownytecia słowo pysannia, jako: chwalit Boha usi mowy! druhež: wsi prošlawlat' welycz Božu riznymi mowamy, jakože dast' jim swiatyj Duch odkazuwaty. Komuž w dohanu hramota słowinśka, naj bude odluczenym wid cerkwy doky ne sprawytecia; ti bo sut' wowky ne wiwci; po płodach jich spiznajete i jich sterežitcia. Wyž dity boži słuchajte nawczannia, i ne widstupajte od cerkownych nakaziw, jakož nakazaw wam Mefodyj wasz wczytel.

Kostiantyn že wernuwsia nazad, i jde wczyty bołharśku mowu (narid bołharśky). Potom-že kniaź Kocel nastanowyw Mefodyja jepiskopom w Panonyji na stołyci swiatoho Andronika apostoła, odnoho z simdesiaty, ucznia swiatoho Pawła apostoła. Mefodyj-že posadyw dwoch popiw welykich skoropysiw, i perewely wsi knyžky czysto, z mowy hreczeškoji na mowu słowinśku, szestoho misiacia, počawszy wid Beriznia misiacia do 26. misiacia Padołysta. Skinczywszy-ž, dojstojnu chwału i sławu wozdaw Hospodowy, dawszomu taku błałodat' jepiskopu Mefodyju Andronikowomu nastolnyku (joho naslidnykowy). Timže

wczytelom naroda słowinśkoho je Andronik apostoł, chodyw bo (win) u Morawu. I apostoł Pawło woczyw tut; tut bo je Iluryk do ktoroho dochodyw Pawło apostoł, tutky poredsze były Słowiny, w czasy Pawłowi. Tim to woczytelom słowinśkoho naroda je Pawło; od tohoż naroda i my (jeśmo) Ruś; tymże i nam Rusi woczytelom je Pawło apostoł, poneże nawczaw win narid słowinśkyj, i postawyw episkopa i namistnyka po sobi Andronika narodowy słowinśkomu; a narid słowinśkyj i narid ruśkyj oden, wid Wariah bo prozwałyś Ruś, a sperszu były Słowiny; a chòt i Polanamy prozywałysia były mowy słowinśkoji. Polanamyż tomu zwałysia, szczo u polach sidiły; mowa słowinśka była jim odna.

21. Roku 6407; roku 6408; roku 6409; roku 6410 Leon cisar naniaw Uhriw na Bołhariw. Uhry-ż napawszy zemlu Bołharśku usiu plinuwały. Symeon że dowidawszyś wernuwsia proti Uhriw, i zwytyażyły (Uhry) Bołhariw, a Symeon łedwi wtik do Derestru (Sylistryji).

Roku 6411 Ihor doris, chodyw za Olehom i słuchawsia johu. I pryweły jomu żinku z Płoskowa (Pskowa) jmiom Olhu.

Roku 6412; roku 6413; roku 6414; roku 6415 jde Oleh proti Hrekiw, Ihora u Kyjiwi osta-wywszy. Wziaw iz soboji bahato Wariahiw, i Słowin, i Czudy, i Krywycziw, i Mery, i Polan, i Siwerian i Derewlan, i Radymycziw, Wiatycziw, i Chorwatiw i

Dulibiw i Tiwerciw, pro kotorych my wże kazały; ci usi zwałyś Welyka Skuf'. Z usima tymy piszow Oleh na koniach i w korablach, i buło wsich korabliw dwi tysiacy, i pryjszow do Cisariahrada. A Hreky zahorodyły sud (proływ) i horod zaczynnyły. I wyjszow Oleh na bereh i zweliw wijskowy zwoloczyty korabli na bereh i powojuwaw kołom horoda. I mnoho wbyjstw sotworyw Hrekom; zrujnowały bohato pałat i cerkwy popałyły, a samych łowyły u połon: odnych porubały, druhych muczyły, ynczych rozstridały, a druhych w more kydały, i ynczoho hahato złoho tworzyły Ruś Hrekom, jak zwyczajne ratni tworiat'. I zweliw Oleh, wijsku swojomu, kołesa zrobyty i stawyty korabli na kołesa; kołyż staw witer u pomicz, rozpustyły wityrła s pola i jszły do horoda. Ce pobaczywszy Hreky zlakalyśia, i każut', wysławszy ik Olehowy: ne pohublaj horod, damo danynu jaku zachoczesz. I stawyw Oleh wijsko. Wynesły jomu brianszna i wyno, i ne pryjmyw toho, buło bo zładżeno z otrutoju. I zlakalyś Hreky, i każut: ce ne Oleh, a swiatyj Dmytro, prysłanyj na nas wid Boha. I zapowiw Oleh danynu dawaty na dwi tysiacy korabliw po 20 hrywniw na czołowika. I pryjmyłyś toho Hreky, i stały mira prosyty, szczob ne wojuwaw zemli hrecześkoji. Oleh że mało odstupywszy wid horoda poczaw mir tworzyty z hrecześkymy cisariamy z Leonom i z Aleksandrom. Pisław do jich u horod karła Farlofa, Wermuda, Ruława i Stemyda, każuczcy: idit'

meni za danynoju. I każut' Hreky: czoho хочете, to j damo tobi. I zapowiw jim Oleh dawaty wijsku na dwi tysiaczi korabliw po 12 hryweń na klucz, i potim dawaty układy na ruški horody; sperszu na Kyjiw, takož na Czernyhiw i na Perejasławl i na Połotšk, i na Rostow i na Lubecz i na proczi horody; po tim bo horodam sidiły kniazi Oleha słuchajuczi. Naj prychodiat Ruś i berut' sołobne *) skilko chotiat' kołyż pryjduť u hosti naj berut' misiaczne na szist misiaciw chlib i wyno i mięso i ryby i owoczy, i naj czyniat' jim kupel skilko chotiat'; jduczy Ruś domiw naj wiźmut' u cisaria naszoho briaszno na dorohu i jakory i užy (sznury) i witrily (parusy) i szczo jim znadobytcia.

I niałyś toho Hreky i skazały cisari i uwse bo-larstwo: jak pryjde Ruś bez kupla (torhowyny), misiaczyny ne wiźmut'; zaboronyť kniaź słowom swoim, Rusy tut prychodiaczym, pakosty tworyty w sełach i w storoni naszij. Prychodiacza Ruś naj wytajut' (czekajut') u swiatoho Mamy, i piszle cisarstwo nasze szczo b jmena jich spysaty, i tohdi wiźmut' hosti swoje misiaczne, sperszu od horoda Kyjiwa i takož od Czernyhowa i Perejasławła i proczych horodiw; i naj wchodiat' u horod odnymy wori'my z mužom cisar-ským, bez orużża, po 50 czołowika, i naj tworiat' kuplu po znadobi, nijakoho myta ne płatywszy.

---

*) Słowo toto hodi perewesty. Znaczyło wono jakus' płatniu.

Cisar że Leon z Aleksandrom, mir sctworywszy z Olehom, przyjmyłs danyny i prysiahu, spownyły: sami ciłowały chrest', a Oleha i ludej joho wodyły na rotu (prysiahu) po ruśkomu zakonu; tiji kłałys orużżem swoim i Perunom bohom swoim i Wołosom skotnym bohom (towaru), i potwerdyły mir. I kaže Oleh: sposzyjte pawołoczni parusy Rusi, a kropynni *) Słowinam; tak i stałoś. I szczyt swij powisyw u brami na znak zwytiastwa. I piszow od Cisariahrada. I rospiały parusy Ruś pawołoczni, a Słowiny kropynni, i rozirwaw jich witer, i kažut' Słowiny: wizmemsia do swoich połotnianych, ne Słowinam bo parusy kropynni. I przyjšow Oleh u Kyjw, nisszy zołoto i pawołocz i owoczy i wyna i usiake uzoryszcze. I prozwały Oleha wiszczym, były bo lude pohani i newyholosy. (prostaky).

Roku 6416; roku 6417; roku 6418; roku 6419 spojawyłaś zwizda welyka na podib spysy.

28. Roku 6420 piśław Oleh ludej swoich postawyty mir i położyt' riad miż Hrekamy i Rusyju; i piśław, kažuczy pryderżuwatys dawniszczoho sowiszczannia, buwszoho pry tych-że cisariach Łwi i Aleksandri.

My wid rodu ruśkoho karły Inegeld, Farłof, Wermud, Ruław; gudy: Ruald, Karn, Frełaf, Riuar, Aktewu, Truan, Lidul, Fost, Stemid, piślani wid Oleha, welykoho kniazia ruśkoho i od usich, ktori

*) Mabut' buła ce doroha jakaś, ta ne triwała materja

sut' pid rukoju joho, switłych i welykych kniaziv i joho welykych bolariw, do was Lwa i Aleksandra i Kostiantyna welykych w Bozi samoderżciw cisariw hrecześkych, na wderżannie i proskazannie, od mnohych lit miż Chrystyjanamy i Ruseju buwszoi lubowy, po chotinniu naszych kniaziv i po powelinniu; i od wsich u Rusi buduszczych pid joho rukoju. Nasza switłost' bilsze druhych chotiaszczych po Bożomu uderżaty i proskazat' taku lubow, buwszu miż chrystyjanamy i Ruseju, ne odyń raz prawosudyły, ne to prostosłowom netocznym — i pisaniem i klatwoju twerdoju, kłenuczyś orużżem swoim, taku lubow proskazaty i utwerdyty po wiky i po zakonu naszomu. Sut' że oś ti punkty domowy, ktoroji niałyś my po wiri bożij i lubowy: po perszomu bo słowu — umiryność z wamy Hreky, lubimo oden odnoho od usijeji duszi, skilko moż, i ne dozwołymo, skilky naszoi syły u tim, buty, wid buduszczych pid rukoju naszoju kniaziv switłych, żodnomu soblaznu, abo wyni, — łysz staratymemoś, skilky zmoha, schoronennie na dalszi roky i na usi lita, iz wamy Hreky, proskazanniom i napysanniom klatwoju ohołoszajemu, lubow newyworotnu i nepostyżnu. Takoż i wy Hreky, choronite taku lubow do switłych kniaziv naszych rusśkych i do wsich, ktori sut' pid rukoju switłoho kniazia naszoho, ne soblaznu j ne wyworotnu use i po usi roky. A o punktach dotyczno prokaza, oś tak uriadymo.

(C. d. n.)

RUGJA *)

przez
JANA WAGILEWICZA.

Między ludami germańskimi znajdujemy Rugów, którzy pod nieznanymi okolicznościami ze Skandynawji przesiedlili się na wybrzeże bałtyckie u ujścia Odry, gdzie potąd jedna z większych wysp po nich nazwę nosi. Najdawniejsze świadectwo o nich, co do nas doszło, pochodzi od *Tymeosa* około 300. przed narodzeniem Chrystusa zachowane u *Plin. H. N. IV. 13.94*: „*Insulae complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quae appellatur Rausonia, unam abesse diei cursu.*“ A *Jordanes Get. 4.* opowiadając o przybyciu Gotów ze Skandynawji na wybrzeże bałtyckie, mówi, że przybyli do krainy Ulmerugów: „*Mox promoventes ad sedes Ulmerugorum qui tum Oceani ripas insedebant castrametati sunt, eosque commisso proelio, propriis sedibus pepulerunt.*“ Dając im to imię od got. *Holms* — rzeczna wyspa, dla rozróżnienia ich od pnia skandynawskiego *Etelrugów*. *Tamże 3*: „*Sunt quaquam et illorum positurae Grannii, Auganizae, Unixae, Ethelrugi, Arochiranni.*“ Otóż nowo-przybyli Gotowie dłuższy czas z swoimi rodakami sąsia-

---

*) Artykuł niniejszy udzielony nam został łaskawie przez p. Augusta Bielowskiego; za co publicznie dzięki mu składamy.

dowali według *Tacyta Germ.* 43: „Trans Ligiones Gothones regnantur paulo jam adductius, quam ceterae Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus ab Oceano Rugii et Lemovii. Omniumque harum gentium insigne rotunda scuta, breves gladii et erga reges obsequia.“ Podobno zna ich w tych stronach jeszcze *Ptolomeos Geogr.* II. 11, Tab. 4: „Między Rutykleami i Buguntami Elueonie. Kiedy Hunnowie pod rządami Atyli zawładnęli Skytją i Germanją, Rugi uczestniczyli w jego wyprawach; a po upadku państwa huńskiego w jednej części osiedli u podgórza Hemu, *Jordanes Get.* 50: „Rugi vero aliaeque nationes nonnullae Bizin et Archadiopolin ut incolerent, petivere;“ — w drugiej części nierównie liczniejszej zajęli siedziby Kwadów między Morawą i Wagiem, zawiązawszy odrębną społeczność pod królem Flacyjuszem. Wszakże najazdy Rugów do Panonji skłoniły w roku 487 Odoakra, króla Italji, wypowiedzieć im wojnę, w której odniosłszy zwycięstwo, zmusił do ucieczki króla Fryderyka, gdy stary król, ojciec jego, Feleteusz Fewa rozbity został, z żoną Kniwą jeńcem wzięty. A gdy później Fryderyk wrócił, Odoaker wysłał swojego brata Aonolfa z wojskiem, przed którym tenże uciekł ze znaczniejszymi poddanymi do Teodoryka, króla wschodnich Gotów, poczem Aonolf zabrał ludność łacińską do Italji. *Eugip. Vit. s. Sever.* 45 ap. Pez. I. p. 90. Szczątki Rugów, pozostałe na miejscu, uległy Longobardom. *Paulus Diacon. De gest. Longobard.* I. 19: „Longobardi de suis regionibus egressi venerunt in Rugiland..... atque in ea, quia erat solo fertilis aliquantis commorati sunt annis.“ A później rozczyniły się między Słowianami, przekazawszy w owych stronach, w szerszych lub ciasniejszych granicach, nazwą swoją Ruś, która potąd istnieje u Słowaków węgierskich obrządku grecko-słowiańskiego. Tymczasem Ru-

gowie przebywający w ojczyźnie na wybrzeżu bałtyckim, jakkolwiek przed napływającymi ludami słowiańskimi, zwłaszcza Weletami, w przeciągu czasu utraciwszy jedno stanowisko po drugim, tylko na wyspie Rugji, która dopiero na początku XIV. wieku po połowie zostawszy przez wylew morza zniszczoną, dzisiejszy kształt przybrała — i sąsiednich Usedomie i Wolinie, zachowali swoją narodowość; tu wszakże zajmując się żeglugą i morskimi rozbojami, przyszedli do znaczenia i potęgi, a przez stosunki bezpośrednio ze Skandynawją zajęli znakomite stanowisko w poczcie ludów skandynawskich. Na Rugji w V. wieku spotykał ich *anglo-saski podróżnik* w Bielowskiego Monum. polon. histor. p. 7. „Mid Rugum ic wäs, and mid Glommum, and mid Rumvallum.“ To samo *Saxo Gram. Danor. histor.* (Basil. 1534 f.) nie mało w sagach skandynawskich znalazł o nich wzmianek, a choć obalając społeczność nazwą Rusi, obejmującą Słowiańszczyznę wschodnią zapędza się nie rzadko w strony pruskie i słowiańskie; ale osnowa zawartych danych wystarcza do sprostowania tego mimowolnego zbłąkania. Wzmianki te odnoszą się do stosunków Danów z Rugami — rzucone dorywczo bez chronologicznego porządku, a nawet nie ujęte w ramy, jak zwykle systematyzują podania historyczne przy bogatym ubarwieniu poetycznym i idealizowaniu pojedynczych bohaterów pod piórem Saxona zmieniły się z rapsodów epicznych w panegiryczne bajki. Jakkolwiek pod względem historycznym bardzo skąpy zawierają materiał, uznałem odpowiedniemi przytoczyć je pokrótce. Najdawniejsza wzmianka o Rugji u Saxona, jest zdobycie Duny i wzięcie jeńcem Handuana przez króla duńskiego, Hadynga *Dan. hist.* I. po 7: „Handuanum Hellesponti regem apud Dunam urbem invictis murorum praesidiis vallatum moenibus novatae resistentem bellum pertentat.

Quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diversi generis aves loci illius domiciliis asuetas per aucupii peritos prendi jussit, earumque pennis accensos igne fungos suffigi curavit: quae propria nidorum hospitia repetentes, urbem incendio complevere. Cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defensoribus portas relinquunt. Adortus Handuanum cepit, eique redemptionis nomine corpus suum auro rependendi potestatem fecit.“ Dalej opowiada o bitwie morskiej króla Frotona I. z Tranonem i najeździe jego na Ruś, który się skończył powtórnym wzięciem Duny i ożenieniem się Frotona z córką Handuana; *Tamże* II. 11. v. sqq.: „Inde profectus in Tranonem Rutena gentis tyrannus incidit, cuius maritimas copias speculaturus, crebros clavos ex fustibus creat, iisdem carabum onerat, quo hostilem noctu classem subiens imas navigiorum partes terebro sauciat: quae ne repentinum undarum paterent incursum, patentia foraminum loca, provisus antea clavis obstruit, terebrique damnum stipitibus pensat. At ubi foraminum copiam mergendae classi sufficere credidit, demptis obstaculis promptum aquis aditum patefecit, hostilemque classem sua circumfundare properavit. Ancipiti periculo circumventi Ruteni, armis prius an undis resisterent, haesitabant. Naufragio pereunt, dum navigium ab hoste vindicare contendunt. Internum discrimen externo atrocius erat, dum foris ferrum stringunt, intis fluctibus cedunt.... Victis itaque Rutenis patria Frothoni repetitur, quia cum legatos in Rusiam exigendi tributi studio missos, incolarum perfidia atroci mortis genere consumptos animadverteret, duplici injuria permotus, urbem Rotalam arcta admodum obsidione persequitur. Qua ne fluvii interstitio prohibente tardius potiretur, universam aque molem nova rivorum diversitate partitus, ex ignotae profunditatis alveo meabilia vada perfecit: nec ante destitit quam rapi-

dior vortex dividuo minoratus excursu, languidiore undas lapsu ageret, ac per exiles flexus vadosa paulatim constrictione raresceret. Ita omne domito oppidum naturae praesidio vacuum, inoffensa militum irruptione prosternit. His gestis ad urbem Paltiscam exercitum contulit, quam viribus invictam ratus, bellum fallacia mutavit. Siquidem paucis admodum consciis ignotae opacitatis latebras petivit extinctumque se quo minus hosti terroris afferet, vulgo nunciari praecepit. Additae ni fidem exequiae, tumuliispuer extractus. Sed et milites conscio fraudis moerore, simulatum ducis obitum prosequuntur. Qua fama rex urbis Vespasius perinde ac victoria potitus tam languidam ac remissam defensionem egit, ut hostibus irrumpendi potestate facta, inter lusus ac ocia necaretur. Urbe capta Frotho spe orientis imperium complexus, Anduani moenibus admovetur. Qui quondam succensae per Hadingum urbis admonitus, cunctos eius penates domesticis avibus evacuefecit, quo minus similis jacturae periculo mulctaretur. Nec nova Frothoni calliditas defuit; quippe permutata cum ancillulis veste peritam se pugnandi puellam simulat, depositoque virili cultu, foemineum aemulatus, transfugae titulo oppidum petit. Illic omnibus curiosius exploratis, postridie emisso comite exercitum muris affore jubet portasque sua pandendos opera pollicetur. Taliter elusis vigilibus urbs somno sepulta deripitur.... Anduanus cum patriae res perditas eversasque conspiceret, regias opes navibus impositas, ut undas potius quam hostem ditaret, in altum demersit.... Post haec Frothone filiam in matrimonium per legatos poscente, cavendum, respondit, ne rerum prosperitate corruptus, victoriae suae successum in superbiam vertat. Cuius dicti comitate et victorem generum adscivit, et regni libertatem obtinuit.“ Potem o wojnie Frotona II. z Hunem, królem Hunnów i Olimarem, królem Rusi.

Tamže V. p. 44 sqq.: Inter haec rex Hunnorum audito gnatae repudio, adjuncto sibi rege orientalium Olimaro, adersum Danae biennio belli apparatus contraxit. Igitur Frotho non solum indigenas, sed etiam Noruagienses, ac Sclavos in copias, vocat. A quo Ericus hostiles speculatum acies missus, Olimarum qui classis magistratum acceperat, Hunnorum rege terrestres ductante copias, haud procul Ruscia reperit. Igitur insulas quae Daniam orientemque interjacent proeliis subjugunt. Unde procedentes naves aliquot Rutenaë classis offendunt. Quarum cum Frotho paucitatem incessere deforme duxisset, a macro, inquit Ericus, et tenui petendus est cibus.... Post haec ad Olimarum processum est, qui multitudinis segnitie excipere hostem, quam aggredi praeoptabat: quippe Ruthenorum navigia incomposita, minusque ob granditatem ad remigium habilia videbantur. Sed nec ei quidem numerositatis potentia profuit. Inusita namque Ruthenorum multitudo copiis quam virtute praestantior, robustae Danorum paucitati victoriam tradidit.... Jamque cuncti Ruthenorum reges, Olimaro Dagoque exceptis, Marte conciderant.“
Następuje najazd Starkatera i Bemona na Ruś i wojna z Flokkiem. Tamže VI. p. 52, v.: „Cum ergo profligatis late provinciis ardore quoque tyrannico Rusciam invasissent, incolae parum moenibus armisve confisi, prohibendis hostium incessibus inusitati acuminis clavos objicere coeperunt, ut quorum reprimere nequirent impetum, morarentur excursum, taciteque plantas humus elideret, quibus palam acies resistere trepidasset. Sed ne id quidem impedimenti genus arcendis hostibus efficax fuit. Necque enim Danis ad eludendam Ruthenorum operam calliditas defuit, continuo namque lignea pedibus tegmina submittentes, subjectos plantis aculeos innocuis pressere vestigiis.... Tum saltus invios ac nemorum densissima quaeque penetrantes,

Ruthenorum principem Floccuin montanis quibus ereperat latebris ejicere. Quo in loco tanto praedae potiti sunt, ut ne unus quidem extaret, qui non auro argentoque onustus classem repeteret.“ Wspomina między sprzymierzeńcami Sigurda Ringa, króla szwedzkiego w wojnie z Haraldem duńskim Regnaldus ruskiego. *Tamże* VII. p. 73: „Quibus Regnaldus Ruthenus, Rathbarthi nepos adscribitur;“ która zakończyła się klęską i śmiercią pierwszego, w bitwie brawalskiej. O najeździe Regnera na Ruś i wojnie z Dijanem i Daksonem. *Tamże* IX. p. 86 v.: „Post haec Regnerus expeditionem in Hellesponticos parans, vocataque Danorum concione saluberrimas se populo leges laturum promittens.... Quo facto omnibus, quos ex Thora procreaverat filiis praeter Ubbonem assumptis, Hellespontum eiusque regem Dian variis contusum bellis lacessendo perdomuit. Ad ultimum eundem creberrimis dicriminibus implicatum extinxit, cuius filii Dian et Daxon olim Rutheni regis filias maritali sorte complexi, impetratis a socero copiis, ardentissimo spiritu paternae vindictae negocium rapuerunt. Quorum Regnerus immensum animadvertens, exercitum, diffidentia copiarum habita, equos aeneos ductilibus rotulis superpositos, ac versatilibus currieulis circumductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari praecepit. Quae res tantum ad laxandam adversariorum aciem valuit, ut vincendi spes magis in machinamento, quam milite reposita videretur. Cuius intolerabilis moles quidquid impaluit, obruit. Altero ergo ducum interfecto, altero fuga sublapso, universus Hellesponticorum cessit exercitus. Scythae quoque Daxon arcuissimo materni sanguinis vinculo contingentes, eodem obtriti discrimine referuntur. Quorum provincia Vuitserco attributa, Ruthenorum rex parum viribus fidens, formidolosa Regneri arma fuga praecurrere maturavit.“ Zemsta Daksona i skutki jej. *Tamże* IX. p. 87

v. sqq.: „Interea Daxon Vuithsercum Suetiae principantem, diu nequiquam superare conatus, tandem factae pacis commento circumventum aggreditur: convivialeter ab eo exceptus, armatum subornavit exercitum, qui simulata mercatione in urbem rhedis advectus, hospitis domum nocturno laceraret assultu. Cuius latrocinii manum tanta Vuithsercus strage percutit, ut hostilium corporum cumulo circumfusus, nisi scalis superne admotis comprehendi nequiret: duodecim quoque comites eius pariter ab hoste capti facta sibi patriae repetendae potestate, devotis pro rege capitibus, alienum participare periculum, quam suum abjicere maluerant. At Daxon egregiae Vuithserci formae miseratione permotus, orientem speciosissimae florem convellere passus non est. Cui non tantum salutem, sed et filiam dimidio regni sui dotatam in matrimonium obtulit.... Me vero praecariae vitae usum animi magnitudinem flocci pendens, impunitatem perinde atque parvulum aliquod beneficium respuit, mortis sententiam sua sponte complexus... Cuius temeritatem admiratus hostis, ea fati specie, qua ipse in se animadvertisset consumendum promittit. Quam libertatem invenis ingentis beneficii loco suscipiens, vinculum se cum sociis cremari petivit. Nec segniter Daxon avidis fati precibus obsecutus pro beneficio optatae mortis supplicium erogavit.... Regnerus.... Ivaro erga regni tutelam deferrens, Ubbonemque pristinae gratiae redditum paterna charitate complectens, trajecta in Rusciam classe, comprehensum Daxon, catenarumque poena cöercitum, apud Vthgarthiam custodiae relegavit.... Qua quidem humanitate magnus Ruthenis injectus est rubori ulterius adversum eum saeviendi regem, quem ne iniuriarum quidem acerbitate ad infigendam capitis mortem impellere potuerunt. Eundem quoque Regnerus brevi in gratiam reductum patriae reddidit, pollicentem se ei annuo nudatum pedes

cum duodecim patribus discalciatis suppliciter tributa pensurum.“

Prócz tych zaronionych ustępów historii skandynawskiej — kronika Rugów składa się z następujących zapisów. *Prudentius Treun.* ap. Pertz I. p. 434 sqq. opowiada, że kiedy cesarz Ludwik II. w roku 839 odprawiał sejm w Ingelheimie: „venerunt etiam legati Graecorum a Theophilo imperatore directi, Theodosius videlicet Calcedonensis metropolitanus episcopus et Theophanius spatharius epistolam ferentes, quos imperator 15. kal. Junii in Ingulenheim honorifice suscepit. Quorum legatio super confirmationi pacti et pacis, atque perpetuae inter utrumque imperatorem eique subditos amicitiae et caritatis agebat. Misit etiam cum eis quosdam, qui se id est gentem suam, Rhos vocari dicebant, quos rex illorum Chacanus vocabulo, ad se amicitiae, sicut asserebant, causa direxerat, petens per memoratam epistolam, quatenus benignitate imperatoris redeundi facultatem atque auxilium per imperium suum totum habere possent, quoniam itinera, per qua ad illam Constantinopolim venerant, inter barbaras et nimiae feritatis gentes immanissimas habuerant, quibus eos ne forte periculum inciderent, redire noluit. Quorum adventus causam imperator diligentius investigans, comperit eos gentis esse Sueonum, exploratores potius regni illius nostrique quam amicitiae petitores ratus, penes se eos usque retinendos indicavit, quod veraciter invenire posset, utrum fideliter eo nec ne pervenerint: idque Theophilo per memoratos legatos suos atque epistolam intimare non distulit, et quod eos illius amore libenter susceperit, ac si fideles invenirentur, et facultas absque eorum periculo in patriam remeandi daretur, cum auxilio remittendos; siu alias...“ *Ahmed ben - Abi - Jacob ben - Wassih el Katib*, ap. Frähn Bulletin scientifique.“ Tom IV. Nr. 9, 10 mówi o na-

jeździe Rusi do Hiszpanji roku Hedźry 229 (843—844). Na wschód miasta El-dzesiras jest miasto Iszbilia (Sewila) rzeczone nad wielką rzeką, (Guadalquivir) która jest rzeką Korduby. Do tego przybyli poganie Madzusa (Magoga), którzy się nazywają Ruś.“ Ruś, aby mieć dogodne stanowisko do skupienia się w podróży do Carogrodu, gdzie się zaciągała do służby wojennej, około roku 850 osiadła na tauryjskim półwyspie; Kedren II. p. 273: „Rosy lud skytyjski, na Północy mieszkają w Tauryi, są dzikimi, okrutnymi.“ Chronograf Demidow. u Pogodyna. O pochod. Rus. na Suroż w Zapisk. odesk. obszcz. istor. i drewn. I. 1844. str. 193 i następ. daje wiadomość o najeździe Brawalina do Tawryi: „W leto 6.360 (852) naczęnsziu w Gręciech Michailu ciesarstwowati naczęt sę prozywati russkaja zemla. I chodiszę Słowieni iz Nowagoroda knęz imenem Brawalin i wojewaszę na Gręky i powojewaszę gręcześkają zemlą ot Chersona i do Korczewa i do Suroża i do Ciesariagrada.“ *Niketas David. Vit. s. Ignat. ap. Hard. Act. Concilior. V. (Paris. 1714 f.) p. 966.* Około r. 860 opowiada o spustoszeniu okolic Bosforu przez Ruś: „Pod-ówezas okrutny lud skytyjski, rzeczony Ruś, po czarnem morzu żeglując, przyplynał do cieśnin, i wszystkie monastyry spustoszywszy, już wyspy blisko Byzantium splondrował, zabierając wszelkie sprzęty i skarby, ludzi więtych jeńcami wszystkich bez wyjątku zabijając.“ *Nestor. str. 8.* pod r. 862 mówi o wezwaniu Rusi przez Słowian nowogrodzkich: „Poczęsę sami w sobie wołodieti, i ne bie w nich prawôdy, i wôsta rod na rod, byszę w nich usobicę, i wojewati poczęsę sami na sę. Rieszę sami w siebie: Poiszczem sobie kônęzia, iże by wołodiel i rędiel po prawu. Idoszę za more k Waręgom k Rusi; sice bo sę zówachąt' tyi Waręzi Ruś, jako se druzii [zówąt' sę Sweje; druzii że Urmane, Anglane, druzii Gôte, tako i si.

Rieszę Rusi Cziud', Słowieni, i Kriwiczi i Węse: zemla nasza welika i obilna, a naręda w nej niet; da pojdiete kôñezit i wołodiet nami. I isbraszę sę tryje bratija s rody smoimi, pojęszę po sobie wësią Ruś, i pridoszę k Słowienom pērwoje i srąbiszę gorod Ładoga, i siede starijszy w Ladozie Riurik, a drugyj Sineus w Bieloozeris, a tretij Izborstie, Truwor.“

Kiedy Rugja z wyspami Usedomem i Wolinem, po wyjściu z niej Rusi pod Rurykiem, uległa całkowicie wpływowi słowiańskiemu, głównie jak mniemam, przez zrzeszenie Pomorza z Polską pod rządami Mestka I., żywioł skandynawsko-niemiecki był w niej o tyle wydatny, że znamiona etnologiczne po części nie zmienione odbiły się w słowiańskim. Prócz tego na Wolinie w stolicy Jumiń znaleźli schronienie skandynawsko-nemieccy Rugowie, utworzywszy tamże z czasem pod napływem nowych przybyszów rzeczpospolitę wikingów. Otoż mieszkańcy słowiańscy na Rugji przyjęli nazwę Rugjani, Rujani, Rani, ale przy niej nie rzadko napotykamy dawniejsze miejscowe miana: Ruś, Ruścja, Rutenja, Ruteni. Ci Słowianie rugijscy tak samo jak pierwotni mieszkańcy skandynawsko-nemieccy Rugi na Wolinie, przeszli pod władzę polską. I tak Bolesław I. Chrobry około r. 995 podbija Rugję; *Scholista ad Adamum Brem.* 25: „Bolzlaus rex christianissimus cum Ottone confederatus omnem vi Sclaviam subjecit, et Rusiam et Pruzzos,“ — porówn. *Helmolda* I. 15: „Bolzlaus Polonorum christianissimus rex, confederatus cum Ottone tertio, omnem Slaviam, que est ultra Oderam, tributis subjecit“ i *Galla* I. 6: „Ipse namque Seleuciam (Leuticiam) Pomoranium et Russiam (zam. Prussiam) usque adeo vel in perfidia resistentes, contrivit.“ Do Rugji z polecenia Bolesława Chrobrego udał się Bruno w celu opowiadania religji chrześcijańskiej, gdzie też męczeńską

śmierć odniósł w roku 1009; *Thietmar* VI. 58: „Ad Pruciam pergens.... Tandem in confinio praedictae regionis et Rusciae cum praedicaret... decollatur cum sociis suis met 18.“ Także Rugowie pomoc udzielali Mieczysławowi mazowieckiemu w wojnie z Kazimierzem w r. 1043—1046; *Wincenty Kadł.* I. p. 149: „Non minores rursus vires instaurat, quatuor maritimorum acies, totidem Geticos, nec non Dacorum et Ruthenorum larga asciscens suffragia; porówn. *Boguphal* 23: „Ducesque Gothos seu Pruthenos et Rutenos sibi in auxilium contra Casimirum invocavit.“ A Bolesław III. Śmiały, przez Kruka bodryckiego napađnięty po zwycięstwie nad Sarem w r. 1075 podbił Rugję; *Boguphal* p. 27: „Rutheni (u Sommersb. przez pomyłkę Prutheni) et ali nationes paganice de reditu Boleslai dubitantes, Pomoraniae hostiliter invadunt. Quod cum ad notitiam Boleslai pervenisset... ad propria convolat, et hostes in Pomorania reperiens invadit, quos fugientes in Sarum fluvium insequutus, ibique non pauci de suis, non ab hostibus, sed armorum pondere pressi in profundum demerguntur.... Hostibus itaque sic fugatis eorundem hostium et aliorum dominia decreverat impugnare.“ Nareszcie Bolesław IV. Krzywousty, w roku 1123 podbiwszy Welecję i Rugję, *Annales Cracov.* I. ad ann. 1123 ap. Łętowsk. p. 14: „Boleslaus tertius mare transjecit et castra obtinuit;“ — uznał za takowe zwierzchnictwo imperjum, zapłaciwszy dań na sejmie w Merseburgu 15. sierpnia 1135 ces. Lotarowi; *Otto Freising. Chron.* VII. 19. ap. Urstit. I. p. 149: „Inde in Saxoniam divertens Polonorum ducem cum multis muneribus obvium habuit, quem tamen non ante dignatus est suo conspectui praesentari, quam tributum 12 annorum, hoc est 500 libras ad singulos annos persolveret, et de Pomeranis et Rugie homagium sibi faceret, subjectionemque perpetuam sacramento

confirmaret.“ A wszakże i pod rządami polskimi Rugowie zostawali przy autonomji, kiedy z powodu przyjęcia chrześcijańskiej religji przez Pomorzan w r. 1127 zerwali z nimi stosunki, a nawet wojnę im wypowiedzieli; *Seфриd Vit. s. Otton III.* 31: „Interea Rutheni comperta fide et conversione Stetinensium, et quia in christianitate penitus roborati; a societate illorum se avertunt.“— 32: „Rutheni autem crebris insultibus Pomoranos lacessunt es Stetinensium fines armatis navibus perturbant. Cuncque semel et bis reperiunt a bello cessare noluisse, Stetineses ex concilio communi arma tractare cocperunt, atque iterum venientibus coadunatis viribus occurrere. Sed quid plura? Tanta strage Rutheni fusi sunt, et tanti ex eis in captivitate redacti, ut qui evadere potuerant, nullum ultra victoribus bellum obtulerunt. Stetineses hac victoria gloriosi domino Jesu Christo et servo eius Ottoni honorem adscribebant, Ruthenos ultra jam non timentes, sed ex captivitatibus etiam ad humiles et satis indignas compositiones eos astringentes.“ A dopiero podczas wojny domowej w Polsce Bolesławowiczów, Władysława z Bolesławem, Miecysławem i Henrykiem w roku 1140 do 1146, Rugja została sama sobie zostawioną.

Tu też na miejscu będzie dorzucić kilka uwag względem przeniesienia nazwy Rusi do Słowiańszczyzny wschodniej, która po osiedleniu się braci Ruryka, Sineusa i Truwora z Rusią pierwotnie obejmowała federację Słowian nowogrodzkich, Krywiczów, Czudów i Wesów, jednak z ściśłem wyróżnieniem żywiołu skandynawskiego, słowiańskiego i czudzkiego; — później zaś przeniosła się do Polan kijowskich, gdzie z czasem wszelkie wyróżnienie narodowe ustało. Jakkolwiek w obec obczyzny wnet po osiedleniu się Ruryka, Słowiańszczyzna wschodnia przyjęła nazwę Rusi, do czego jej mieszkańce powoli nawykli,

nazywając prócz tego Kijowszczyznę, ziemią ruską: 1) Rusi byli Skandynawce; *Nestor* str. 8: „Idoszę za more k Waręgom k Rusi;“ — to jest do Skandynawców. 2) Tworzyli naród właściwy pod względem społeczeństwa i języka; *Tenże tamże*: „Sice bo sę zwachą ty Waręzi: Rus, jako se družii zowat sę Sweje, družii Urmiane, Anôglane, družii Gête, tako i si.“ Węzły społeczne w Skandynawji były w ogólności bardzo wątłe, nawet u Szwedów i Duńczyków, chociaż u tych była stolica polityczno-religijna Letra, u tamtych Birka-Sigtuna; a Saxo Gram. podał kilka oderwanych wspomnień z dziejów Rusi. Co się tyczy języka ruskiego, prócz imion osobistych i miejscowych, zabytkiem jego są nazwy progów dniewprowych zachowane przez *Konstantyna Porphy.* De administr. imper. 9, p. 59—60, które mimo pracy *Lehrberga Untersuchung zur Gesch. Russ.*, (St. Petersburg 1816, 4.) str. 317—382; nie są potąd należycie wyjaśnione. A *Symeon* p. 490, mówi: „Rus, których Dromitami zowią, ród od Franków wywodzą...“ Także *Kodin Kuropal. De offic. Const.* 6, 12, tę wiadomość zachował o języku ruskim: „Potem przychodzą i mnogie lata życzą Warangi w języku ojczystym to jest angielskim; — w dowód, że Rus skandynawska mówiła jakiemiś narzeczem niższo-niemieckim, zarywajacem na duńskie, lub też spowinowaconem z językiem anglo-saskim. Dodać jednak należy, że po podbiciu Anglii przez Wilhelma normandzkiego w roku 1066, Anglo-sasi tłumnie wychodzili na wojenną służbę do Carogrodu. 3) Mieszkali nad morzem bałtyckim w sąsiedztwie Niemców: ztąd Pskowski. letop. str. 7. tak się wyraża o Ruryku: „Privedosza Nowogorodcy ludje kniazia siebie ot Niemec imenem Riurika.“ Jeszcze jaśniej oznacza tę miejscowość *Chmielnicki* w uniwersale wydanym w Białejcerkwi pod r. 1648 u *Markiewicza*; *Istor. Małoross.* II. str. 181: „Wale-

eznych Rusów s Rosii ot Pomoria bałtyjskoho albo nimeckoho sobranych.“ 4) Ruryk z braćmi swoimi Sineusem i Truworem wyprawiając się do Nowogrodu, zabrał z sobą ród swój i wszystką Ruś; *Nestor* str. 8: „I izbraszę sę tri bratia s rody swoimi, pojemsze po sobie wesią Ruś;“ to jest ludność skandynawsko-niemiecka przesiedliła się do Rugji, do Słowian nowogrodzkich. 5) Objąwszy rządy nad społecznością nowogrodzką, głównem zadaniem Ruryka było zabezpieczyć kraj od najazdów skandynawskich i uspokoić go wewnątrz od facyj; w tym celu osadził strażą okolice nadmorskie, a sam z braćmi Sineusem i Truworem osiadł w pogranicznych grodach; co *Nestor* str. 8. tak opowiada: „I pridoszę k Słowienom perwoje i srańbiszę gorod Ładogą i sieđe stariejszij w Ładozie Riu-rik, a drugij Sineus na Bieloozerie, a treti j Izborostie Truwor.“ Poczem obce Skandynawcy między nimi głównie Szwedzi (Osłydy) przez Ruryka wojną zmuszeni do ugody, obowiązali się udać do Carogrodu dla zaciągnięcia się do służby żołnierskiej u cesarza byzantyńskiego; wszakże przeciw danemu słowu pobili Polan dnjeprskich, gdzie objął władzę Dyr. *Tenże tamże*: „I biasta u nego dwa muza, ni plemeni jego, ni bojarina, i ta isprosiasta sę k Ciesariagorodu s rodóm swoim.... Oskold że i Dyr ostasta w gradie sem (Kijowie), i mnogii waręzi skupi- sta i naczęsta wołodieti polskoją zemleją.“ Porówn. *Mas- sudi* u D'Ohssona str. 88: „De tous le rois Sclabes le puissant est le roi Dir, i la de grandes villes un pays bien cultivé, beaucoup de troupes.“ Z czego jasno widać, że *Nestor* mając pod ręką sagę skandynawską, niezrozumiały wyraz osłyld (obcy) wziął za osobę. 6) Po śmierci Si- neusa i Truwora Ruryk objął rządy w ich włościach i osiadł w Stolicy swojego terytorjum, w Nowogrodzie, gdzie zaprowadziwszy nową formę rządu przez urządzenie

społecznego bytu co do policji, wojskowości, poboru podatków i ustawodawstwa, szczególnie zaś przez utworzenie stanu szlachty, złożonej z książąt i bojarów (jarłów i gudów) czyli lennictwa, sam stanął na czele jako król samowładny i nieograniczony, a wszakże ulegający swojej radzie lenników; *Nestor* str. 9: „Po dwu że letu Sineus umre, i brat jego Truwor, i priję Riurik wlast' wësią odin, i przised k Ilmeriu i srąbi gorod nad Wólchowôm i prozôwaszę i Nowgorod i siede tu kônęzę i razdaję mążem swoim wołosti i gorody rąbiti, owomu Płôtësk, owomu Rostow, drugomu Biëloozero.“ Którąto ostatnią instytucją, nieznaną Skandynawcom już *Tacyt. Germ.* 43 zauważał przy Rugach: „erga reges obsequia... sed non ultra libertatem.“ Zapewne, że przy wprowadzeniu tych nowości nie obeszło się bez opozycji, i w *Nikonowsk. letopis.* I. str. 16 czytamy: Oskorbisza sia Nowgorodey glagoluszczë: jako byti nam rabom, i mnogo zła wsiaczeski postradati od Riurika i ot roda jego. To goże leta ubi Riurik Wadima Chrabrago i innych mnogich izbi Nowgorodcew sowietnikow jego.“ 7) Po śmierci Ruryka objął rządy krewny jego i opiekun małoletniego syna Igora, Oleg i ten poprowadził Ruś do Kijowa, gdzie zabiwszy podstępnie Dyra włość jego zagarnął, i tym sposobem zawładnął ogniskiem na drodze waręskiej przez wschodnią Słowiańszczyznę do Carogrodu. Wkrótce też dla zabezpieczenia władzy przez wojnę i przymierze zrzeszył z swoim państwem Derewlan, Siewierzan i Radymiczów, a dla straży przechodów na progach dniewprskich na wyspach zaprowadził ruskie kolonje, przez które oparł się o dawną osadę Rusi w północnej Taurji, czyli włości tmutorokańskiej; *Demeszki u Frähna Ibn. Fozzlans und and. Arab. Bericht üb die Russ.* str. 28 i nast.: „Tam jest siedm wysp, zwanych wyspami ruskiemi, żyją na nich

rozbójnicy, którzy na wszystkie strony najazdy czynią. Na tych wyspach osiadł naród, rzeczony Ruś.“ *) 8) Po osiedleniu się Ruryka w Słowiańszczyźnie wschodniej, nie już nie słyhać o najazdach Rusi w zachodniej Europie, gdyż nowi mieszkańcy Rugji, osadniki polskie lub weleckie, zajmowali się głównie zabezpieczeniem swoich siedzib przed naciskiem innych Skandynawców, prócz tego należało im też urządzić swoją społeczność stosownie do potrzeb miejscowych. Nareszcie 9) Ruś osiedlona w Słowiańszczyźnie wschodniej, jest w połowie chrześcijańską; *Nestor* str. 21: „A christianską Ruś wodiszę rotie w crękwi świętego Ilji, jaże jest' nad ruczajem konęć Paszynczie besiedy i Kozarie, sebo bie sôbornaja crękwi; mnozi bieszę Wareżi christiane.“ A nawet jeśli mamy dać wiarę *Krusemu Chronicon Nortmanor.* (Hamb. et Goth.

*) *Ahmed Ibn Fozhlan* wypisy z *Aaszyka Menasirul-awalim* w *Hammera-Purgstalla Gesch. der gold. Horde* (Pest 1840) str. 424 i nast. na początku X. wieku, jak się zdaje pod panowaniem Olega, takie podaje wiadomości o Rusi: „Ich sah in Russland ein Volk, welches an die Wolga kam zu handeln; ich sah keinem Menschen von vollkommenerem Körper, als die Russen, wie Palmen (gewachsen) röhlich und weiss.... Ihr König ist nach ihrer Gewohnheit in einem hohen und grossen Pallast, von vierhundert der Edelsten umgeben, die am Fusse des Thrones sitzen. Er sitzt auf einem mit Juwnele besetzten Throne, und vierzig Schlawinnen sitzen neben ihm.... Er hat einen Stellvertreter, welcher die Truppen im Zaume hält, die Unterthanen leitet, und sie wider die Feinde vertheidigt.“ Ciekawa pod tym względem jest ta okoliczność, że karły i gudy (eorły, jarły i heafodmeny) w czasach Olega, ustępują miejsce książętom i bojarom w czasach Igora, a za Włodzimierza już występują starce, w dowód że instytucje skandynawskie z swojemi znamionami niemiecko-rugijskimi coraz więcej bladły przed starymi rodzinnymi słowiańskimi. A pod wnukami Włodzimierza panowie w obec poddanych czysto słowiańskie zajęli stanowisko ojców do dzieci.

1852 4). str. 23 sam Ruryk był ochrzczony. Nie już nie mówi o chrzcie pontyjskiej Rusi, którą płałano mylnie z Polanami kijowskimi, że ta różnymi względami do jego przyjęcia była spowodowana. Kiedy słowiańscy Rugowie byli najgorliwzszymi bałwochwalcami, urządziwszy należycie hierarchję, i aż orężem zostali zmuszeni do przyjęcia religii chrześcijańskiej — skandynawsko - niemieccy Rugowie pracą św. Ausgarjusza zostawszy nawróceni, nawet dla klasztoru w Korbawji pewne zobowiązania na siebie przyjęli; *Helmold* II. 12: „Tenuis autem fama commemorat, Ludevicum Caroli filium olim terram Rugianorum obtulisse b. Vito in Corbegia, eo quod ipse fundator extiterit coenobii illius. Inde egressi praedicatores gentem Rugianorum sive Rannorum ad fidem convertisse feruntur.“ Porówn. *Saxona Gramm* XIV. p. 159: „Rugiani quondam Karolo caesare expugnati sanctumque Vitum Coruegiensem religiosa nece insignem tributis colere jussi, defuncto victore libertatem reposcere cupientes, servitutum superstitione mutarunt.“ Zresztą o początkach miejscowości i narodowości Rusi między uczonymi potąd różne i po większej części między sobą sprzeczne były zdania, a ciekawych odsyłam do *Szafarzyka Słowansk. starozit.* (Praga 1837) str. 449; — i *Krusego Chronicon Northmanor.* (Hamb. et Goth. 1852. 4) p. 279. i nast.

Na gruzach. Powieść w dwóch tomach przez *Teo-
fila Szumskiego*. Lwów. Drukiem i nakładem M.
F. Poremby. 1866 r.

Nie jest to rzeczą naszego pisma wdawać się w rozbiory i oceniania powieści, bo zadanie jego inne. Wyjątek stanowi powieść „Na gruzach“ jako zasnowana na tle wypadków ostatnich na Ukrainie, i pragnąca, w właściwem świetle, wystawić kwestje dotychczas nie wyjaśnione, wzajemnie się dopełniające na Ukrainie — kwestję polską i ukraińską. Z tego też względu powieść ta niezmiernie wiele ma interesu dla czytelnika, i jest wszelka pewność, że czytana będzie.

Ta okoliczność ostatnia zmusza nas, do zabrania głosu w sprawie, i ustawienia się na stanowisku pośrednim pomiędzy autorem i publicznością, którą będziemy się starali zwrócić z błędnych dróg mniemania, na jakowe ją autor powieścią swą wprowadza.

Wielu bardzo jest tego zdania, że powieść jest prawdą szczerą, i za taką też ją przyjmuję, z całą nieogłędnością; powieść zaś, o której mowa, nosząc wielkie cechy prawdopodobieństwa, że jest wziętą z życia, — obalamucić może tych, którzy, nieświadomi rzeczywistości, zechcą polegać na zdaniu autora.

Kędy indziej usiłowanie autora nadać swej powieści cechy prawdopodobieństwa, na jego korzyść tylko przemawiać może; nie tak z powieścią p. Sz.

Jeżeli dotychczas kwestja polsko-ukraińska, mimo całą jej żywotność i wagę, nie została przez nikogo wyjaśnioną, pochodzi to z tej przyczyny, że nikt się nie poczuwał dość silnym, wysświetlić rzecz, i sąd o niej wydać bezstronny. Pan Sz. sił swoich nie obliczył, raczej zapo-

mniał, że ich do tej sprawy nie ma — wystawił rzecz opacznie, w świetle fałszywem okazał kierunek, potępił fakta i ludzi — na podstawie autorskiego widzimisię tylko.

Okaze to treść powieści, która jest następująca:

Pan Tadeusz, człowiek młody, z profesji cukrowarnik, a zasad nijakich, a przynajmniej blado-patrijotycznych, przybywa do Kijowa, w celu wydobycia z więzienia przyjaciela swego Tymona, osadzonego w fortecy za propagandę między ludem wiejskim.

Napróżno kołatając do hrabiego P. pni R. do których miał listy, Tadeusz znalazł się u p. T. gdzie zastał liczne towarzystwo; pomiędzy innymi p. Makarego Antychrysta, właściciela dóbr, przezwanego tak dla swych demokratycznych zasad — który wykupuje Tymona z więzienia. Wraz z Tymonem zostaje również uwolnionym Michał Łyczkowski, jego towarzysz więzienny. Michał reprezentuje tę część młodzieży polskiej, którą nadużycia panów, nikczemność szlachetcyzmu odstrychnęły od polskości, przerzucając na stronę uciśnionych — chłopów.

Michał jest polakiem, szlachcicem, katolikiem i chłopem; słowem — jest on czystej krwi chłopomanem! Odmiennym jest Tymon. Chłop z urodzenia, ukochał polskość całym sercem, i chociaż nie nawidzi szlachetcyzmu a lud kocha, — sztandarów polskości nie odbiega, i w imię ogólnego zwolenia się pracuje, za hasło mając: niepodległość!

Postacie kobiece są: Hermina, która w swoim czasie wzgardziła Tymonem, jako chłopem, i Marja, kochająca Tadeusza. Siostra Michała Walerja, kocha Tymona, wzajem od niego kochana.

Kreatura niska, p. Hajczyński, opiekun Marji i Herminy, czyni zabiegi, by pozyskać sobie Walerję, której rodzice, a zwłaszcza matka, wcale nie są od tego, ażeby Walercja została panią Hajczyńską.

W rozdziale VI i VII zaznajamia autor czytelnika z znaczeniem słów gmina, gromada, ogół; o czem dokładnie sam nie wiedząc, z konieczności wprowadza w błąd publiczność czytającą jego powieść.

Za Tymonem i Michałem wprowadza nas autor do eleganckiego pomieszkania przedstawiciela hromady Kon-

rada Surowicza, którego w nienajlepszym świetle stawia: odstępstwo od bronionych zasad, i pogarda ludzi, których jest przedstawicielem. Widzimy, że Konrad miał kolegów swych wprost na usługach (Sofron str. 65 l. t.) Rozmowa, która się toczy między obecnymi, tak czarno maluje gromadzkich i ich reprezentanta, że się nie dziwimy oburzeniu Tymona, który postanawia walczyć przeciw tym wszystkim, którzy stają w obronie zasad, wyznawanych przez Michała — a więc przeciw Polakom-Rusinom, przeciw hromadzie..... tylko, że do niej i Polacy należą, nawet koroniarze?!... Słowem: co wiersz, to zamącenie pojęć w tych rozdziałach!

Pan Hajcz. by dopiąć swego zamiaru, zmyśla przed rodzicami, że Walerję pragnie mieć pupilką jego Marja dla towarzystwa, i w tym celu chce ją zabrać ze sobą; Łyczkowscy zgadzają się. Zamysły II. niweczy jego sługa stary, za sprawą którego woźnica udaje na drodze, że coś się u powozu zepsuło; a uwiadomiony o wszystkim Tymon dopędza uwodziciela, i wydziera kochankę.

Rozdziały następujące usiłują skreślić wewnętrzne urządzenie, stosunek członków ogółu i gromady, posiedzenia, dyskusje — ale trudno to jest decydować o kolorach temu, który... nie patrzył na nie. Autor co krok utyka, a powieść postępuje natyle, że wiemy, iż ogół rozdzielił się na dwa obozy, jeden z Konradem na czele, drugi z Tymonem; ten ostatni silniejszy.

Nowym zwrotem w powieści, a niezgrabnym, jest, że Michał zakochał się w Herminie, w skutek czego zostaje tak bląką figurą, że czytelnika zbiera litość, i z konieczności musi mieć bardzo złe wyobrażenie o Polakach-Rusinach. Konrad i tu występuje jako samowładny pan swego ogółu; w skutek czego nie przychodzi do zgody pomiędzy nim a Tymonem, gdyż ostatni chce mieć od swych wyborców umocowanie do traktowania z partją Konrada — chłopomanami, których autor wystawia w powieści — co najmniej jak Papuasów.

Tom II. mniej jest od I. zajmującym. Autor nużąc prowadzi swych czytelników za tukiem powieści, nie wyzyskawszy tego, co mu nastroczała treść sama.

Michał kocha się w Herminie, która go używa za narzędzie zemsty na Tymonie za to, że dawny jej wielbiciel obecnie ubóstwia prozaiczną ekonomównę Walerję.

Łyczkowscy zamieszkali w wiosce Antychrysta, i Tymon jest tam również: kocha Walerję, jest nauczycielem szkółki wiejskiej, i czeka na wieści z Kijowa; a ma na oku chłopomanów, którzy jego zdaniem, gotowi są na wszystko!— a nie godzą się na mglisto-uczuciowe sentencje Tymona, który mówiąc nawiasem, jest najslabiej rysowaną postacią w powieści, pomimo że autor widocznie chciał w nim uosobić własne na rzecz zapatrywanie się.

Nową postacią powieści jest Rafał, człowiek młody, trzymający z hromadą, a kochający Walerję, w skutek czego oczywiście nie ma pomiędzy nim a Tymonem harmonji.

W Kijowie wrą młode serca; Tymon tam potrzebny, jako kierownik; jedzie więc do miasta, a na drodze spotyka się z Sofronem, który ma jego zastąpić w nauczycielstwie we wsi Antychrysta. Sofron człek gromadzki; nie będzie więc wstępował w ślady poprzednika, i copędzej pocznie nauczać malców, by panów Lachów rznęli; a Sofron to także postać licha! „zawidzi bogatszym mienia.“ W ogóle, autor między gromadzkimi nie znalazł ani jednej postaci bez plam, gdy przeciwnie pomiędzy Polakami nie ma żadnej zacienionej, bo nawet służkowsaty Tadeusz rehabilituje się przy końcu. To miara sprawiedliwości autora.

Konrad czyha na zgubę polskości, a głównie pragnie wyniesienia się na karkach towarzyszy. Tymon mu jeden może przeszkodzić. Tymona usunąć należy.

Przykro się musi zrobić czytelnikowi, gdy w rozdziale IV. obaczy Michała w towarzystwie Herminy. Tu mu autor każe być takim śmiesznym głupcem, że coś podobnego staje się już nie smacznem. Michał chce użyć Herminę jako narzędzie, by ta powstrzymała Tymona od brania udziału w mających nastąpić obradach młodzieży; a ona go samego używa do swych celów, do czego pomocą służy im Tadeusz, w którego wmówiono, że Tymon jest chłopomanem, a więc człowiekiem dla polskości niebezpiecznym.

Tymona ogłoszono zdrajcą; Polacy oddzielają się od hromady — rozdział dokonany — Tymon zjawia się za późno, by jedność utrzymać.

Jak że nie korzystnie wystawia autor swego bohatera, kładąc mu cyniczne słowa w usta: „Chodźmy do kabaku wypić kilka sztofików na powodzenie sprawy ruskiej, która dziś tak świetnie odniosła zwycięstwo.“ Zaprawdę, większego hartu, większej oględności mielibyśmy prawo wymagać od przedstawiciela należytego kierunku w obywatelstwie!

W Troczyskach, Sofron z Rafałem dybią na gardła szlacheckie. Walerja usłyszała z ich rozmowy to mianowicie, że Sofron radzi Rafałowi plunąć na szlacheckie panny, co autor, ze zgorszeniem, nazywa rozmową „ohydnej treści.“ Walerja zdobywa się na krok bohaterski, i jedzie sama do Kijowa, uwiadomić Tymona o słyszanej rozmowie. Pozwolenie udziela jej ojciec i pan Makary.

Kłopotem to nie małym dla Tymona, a co się zowie zgorszeniem dla Tadeusza, bo Walerja w całym Kijowie nie znajduje nigdzie miejsca dla przenocowania, tylko w pokoju Tymona. Tu autor z całą powagą chce z tej nieznaczącej, zrobić rzecz wielką; kończy się jednak na tem, że Walerja przechodzi na mieszkanie do Marji — co dawno powinna była uczynić.

Tymczasem dzieje się wiele nowych rzeczy. Hermina zdradza Michała; i wychodzi za mąż za p. Hajczyńskiego; w czas godów weselnych zjeżdża z Warszawy p. Józef, który widzi się z Tymonem, i komunikuje mu odezwę centralnego komitetu. Policja wpada na ich trop; szuka Tymona, ale zamiast niego aresztuje Tadeusza.

O wszystkim uprzedza czynnych patriotów Paweł, syn szpiega Prokopa, którego na drogę prawą nawróciła Jadwiga, dziewczę upadłe, ale dźwigające się z upadku. Jadwiga jest Polką i kocha ojczyznę. Paweł kocha Jadwigę; nic więc dziwnego, że wykrada ojcu papiery, zabrane w czasie rewizji, i służy dobrej sprawie. Miłość robi cuda.

W całej powieści Paweł i Jadwiga są najsympatyczniejszymi postaciami, dla tego może, że najmniej obchodziły autora.

Powstanie na Rusi jest już rzeczą udecydowaną. Tymon, Antychryst czynni.

Pani Hajczyńska, by tylko sprawić przykrość swej siostrze, łącznie z mężem pracuje, ażeby niewinny Tadeusz pozostał w więzieniu. Widzimy go jednak później wolnym, i oplakującym stratę narzeczonej Marji, która umarła. To naprowadza Tadeusza na drogę prawą; teraz cały już jest oddany ojczyźnie.

Ginie i Rafał w bójce z urzędnikami, którzy lud przeciw panom podburzali; zabija go jeden z piszczyków, pałaszem wyrwanym od żandarma.

Na tę scenę przyjeżdża do Troczysk p. Makary, w zamiarze przewiezienia do Kijowa broni, znajdującej się u niego. Później nadjeżdża Tymon, nie o tem nie wiedząc, że jest śledzonym przez dwóch jadących za nim czynowników.

W Troczyskach p. sprawnik robi śledztwo; zabiegom jednak Walerji przypisać należy, że nie wchodzi do sali, w której broń złożono. Spojony sprawnik zasypia; p. Makary wyładował wóz bronią. Tymczasem czynownicy, nie słuchając rozkazu sprawnika, by w jego obecności nie mieszały się do niczego, przywołują uzbrojonych chłopów z przysiółka, i obstępują dom. Tymon postanawia użyć siły orężnej. Jeden z czynowników pada, ugodzony kulą. Chłopi wpadają na Tymona, Michała i trzech parobków ze wsi, uzbrojonych; Tymon nie może przeszkodzić rozlewowi krwi bratniej, daje ognia do włościan, ale i sam pada, ugodzony siekierą. Ma jeszcze czas zachęcić Makarego i Michała, by z wozem w broń ładownym ruszyli do Kijowa, żegna Walerję, i kona. Walerja nie chce przeżyć straty kochanka, i może, być zhańbioną — zażywa dawniej daną jej przez Tymona truciznę, i umiera.

„Jednych z młodzieży“ — powiada autor — „spotkał los Tymona: polegli pod razami siekier chłopskich, inni poszli na Sybir, lub na wygnanie...“ Makary i Michał dotarli z bronią do Kijowa.

Taką jest treść powieści „Na gruzach.“

Przystąpmy teraz do sprostowania zawartych w niej szczegółów mylnych, lub nie prawdziwych.

Za najstosowniejsze uważamy zamieścić tu krótką historyczną wzmiankę o młodzieży uniwersytetu kijowskiego, która tak przeważną odegrała rolę w ostatniem powstaniu. Z zestawienia szczegółów z powieścią p. Sz. publiczność będzie w stanie poczynić potrzebne sprostowania, i prawdę od wymysłu odróżnić.

Ufundowawszy uniwersytet w Kijowie, rząd moskiewski wszelkich dołożył usiłowań, byle studująca w nim młodzież zdemoralizowaną została. I dokazał swego. Bibików mógł się pochwalić carowi, że w Kijowie młodzież hula, ale nie myśli.

Wojna Krymska oddziałała i na młodzież uniwersytetu kijowskiego. Patriotyzm obudza się, życie wręc zaczyna; myśl się zrodziła, mimo wszelkie strzeżenia zbiorów carskich. Jednostki wyborowe z grona młodzieży, powstają przeciw niemoralności kolegów. Tajemnie wydawane humorystyczne piśmko „Bigos hultajski” nie miłosiernie chłoszcze wady młodzieży uniwersyteckiej. Zaczyna myśl przemaga: birbanterja ustaje, liczba demokratów wzrasta. W rok po wojnie młodzież poczyną się skupiać; uczniowie jednego gimnazjum łączą się w gminy. W gminie możniejsi okładają się rocznym podatkiem na rzecz mniej zamożnych; zakładają czytelnice, dzieła zakazane stanowią osobną bibliotekę; gmina Kamieniecka otwiera sklepik, w którym towary dostają studenci taniej, aniżeli gdzieindziej, i mają tu kredyt półroczny.

Demokracja na ziemi słowiańskiej, nie znajdując klasy średniej, z konieczności zwrócić się musi do ludu. Tak było i w Kijowie. Zbliżywszy się do ludu, przekonano się, że on jest czemś innem, aniżeli szlachta, i nigdy nie pójdzie drogą rozwoju ostatniej, bo dość ma sił własnych do samodzielnego życia. Poezje Szewczenki budzą zapal; lud ukraiński znajduje między młodzieżą uniwersytecką przyjaciół, którzy postanawiają pracować nad jego dobrem. Lud uwłaszczyć — oświecić należy! wołają. Szlachta okrzyknęła to demagogją, myśl o obywatelstwie włościan przeważała manją, przyjaciół ludu chłopomanami.

Demokraci w pierw (szlachta i katolicy), chłopomani obecnie, gdy reszta młodzieży nie zgadzała się z ich spo-

sobem zapatrywania się na interesa ziemiańskie, oddzielają się i tworzą samodzielną grupę — Hromadę. Pragną dobra chłopów, siebie za nic wyższego nie mają od włościan; odrzucają czy frasz szlachecki „podnosić lud,” i sami wchodzą w skład jego; przyjmują mowę ludu, zwyczaje, obyczaje, strój — stają się chłopami.

Młodzież, która nie weszła w skład hromady, w r. 1860 gminy gimnazjalne zespala w prowincjonalne. Jest ich zatem 5. Podole, Wołyń, Ukraina, Litwa i Korona.

Pięć gmin stanowi Ogół, przeciwstawiający się naj-silniejszemu po nim ogółowi młodzieży ukraińskiej — hromadzie; za tymi idą Moskale i Żydzi, słabo zorganizowani.

Na czele Hromady stanął, i był jej przedstawicielem do końca, jeden z najdzielniejszych uczniów uniwersytetu kijowskiego, który pierwszy wniósł potrzebę reformy ogółu młodzieży, i jako jeden z demokratów dokazał swego. Człowiek ten był postrachem Moszrodziei (Tak nazywano szlachtę) którym sumienie nie jedno wyrzucało; z ludzi bliżej go znających nikt mu szacunku odmówić nie może. Demokrata prawdziwy — ludowiec, pracujący dla dobra włościan. Zupełnie więc nie jest podobnym do Konrada p. Szumskiego!

Każda gmina liczyła po kilkuset członków, a jak należenie do Ogółu było zaszczytem, tak odłączenie od niego uważano za hańbę, i nie należącego do gminy w domach prywatnych nawet traktowano chłodnie, z ostrożnością.

Gminy miały posiedzenia: zwyczajne dwa razy do roku, i nadzwyczajne, gdy tego wymagała potrzeba.

Każda gmina obierała większością głosów swego reprezentanta; pięciu reprezentantów gmin stanowiło komitet reprezentacyjny, który rzeczy mniejszej wagi, dotyczące Ogółu, sam załatwiał, ważniejsze oddawał pod decyzję gmin. Gdy zdania różniły się, wybierała każda gmina posłów na Zebranie ogólne, które pod prezydencją wybranego z pomiędzy posłów prezesa, decydowało stanowczo; a wyższej instancji nad zebranie ogólne nie było.

Zebrania odbywały się w domach prywatnych, zwykle po kilkaset osób. — Policja udawała, że nic o tem

nie wie, i ani razu zebraniom nie przeszkodziła, pomimo, że mowcy nie krępowali się niczem, a wstęp na zebranie uzyskiwał każdy, kto został wprowadzonym przez członka Ogółu.

Oprócz reprezentacyjnego były jeszcze komitety: administracyjny (podatków), bibliotekarski i szkółkowy. Ponieważ ostatni zajmował się kwestją najważniejszą w kraju, bo oświatą ludową, więc członkowie jego byli przez cały Ogół wybieranymi, nie zaś przez pojedyncze gminy.

Z czasem odbywano posiedzenia w pomieszkaniu wynajętym, które się zwało *gospoda*. W *gospodzie* była biblioteka, czytelnia; tu również składano egzemplarze pism, tajemnie wydawanych, przeważnie treści humorystycznej.

Tak związany Ogół był potęgą, z którą liczyć się wypadało. Rząd nie uznając go *de jure*, uznawał *de facto*, i znosił się z nim w razie potrzeby; kraj cały oddał uniwersytetowi wyłącznie kierunek spraw ogólnych. Później Ogół doszedł do takiej potęgi, że obywatele nawet swe prywatne sprawy oddawali pod jego decyzję, a za zaszczyt nie mały poczytywano sobie chociażby tytułowe należenie do której bądź z gmin.

Członkowie gmin Podolskiej, Wołyńskiej i Ukrainskiej, uważając się za obywateli kraju, nie zrzekali się przewodztwa ziemiom, czyniąc wszystko, co krajowej czynić byli obowiązani. Więc najpierw: nie oddzielając się od ludu, nazywali się Rusinami i reprezentantami interesów Rusi; ponieważ zaś wieki dokonały przeobrażenia się ponadludowego żywiołu szlachty i uswoiły mu cywilizację ogólną, zwaną polską, a państwowo wzięte, ziemie te były składową częścią Rzeczypospolitej Polskiej — obywatele zatem trzech prowincyj, obok swej nazwy Rusinów, zatrzymali ogólne Polaków miano, i zwali się Polakami-Rusinami. Dowodem, że połączenie takie miało miejsce jest to, że młodzież uniwersytecka trzech prowincyj, obok pracy nad interesami ogólnymi Polski, podejmowała jeszcze z całą usilnością szczególne ziemie swej interesa: zajęła się oświatą ludu, zakładając dlań szkoły, w których na-

wet nie uczono języka polskiego; w Kijowie urządzono wzorową szkołę o trzech klasach, w której językiem wykładowym był język ukraiński; komitet szkółkowy wypracował elementarz ukraiński; rada pedagogiczna szkoły, pod zawiadownictwem komitetu zostająca, również wypracowała kilka podręcznych książek dla ludu, w ojczystej jego mowie; zawiązanem zostało Towarzystwo przyjaciół ludu, którego członkowie mówili po ukraińsku. Słowem czyniono wszystko, co przystało na obywateli państwa w ogóle i swej ziemi w szczególe.

Gdy Towarzystwo tak zwane „Szlachecko-katolickie“ w imieniu interesów kraju zapotrzebowało od Ogółu wyznania swej wiary politycznej — młodzież trzech prowincyj, najpierw na każdej z gmin, a następnie, na Ogólnem zgromadzeniu, wypowiedziała na piśmie: że z polskością nie zrywa, ale uważa się za obywateli ziem ruskich, i obrona interesów Rusi stoi u niej na planie pierwszym; na drugim zaś Polska, z którą łączą się federacyjnie, „jako wolni z wolnymi i równi z równymi.“ *Credo* to młodzieży postanowiono przesłać do gazet za granicą wychodzących, by tam ogłoszonym zostało.

Do wszystkich tych robót i wypowiedań się Polaków-Rusinów — gmina litewska i koronna miały się bierne, przyjmując udział w tem tylko, co dotyczyło ogółu całego, a nie jego części pojedynczych; a zawsze członkowie dwóch tych gmin uważali siebie za przybyszów na Ukrainie.

Polacy-Rusini tem się tylko różnili od członków Hromady, że ci ostatni nie chcieli nic wiedzieć o zespoleniach państwowych, i tylko pracę nad ludem uważali za cel swój ostateczny, resztę pozostawiając Opatrzności; gdy przeciwnie, pierwsi myśleli zawsze o wyswobodzeniu się z pod władzy moskiewskiej, i o federacji z Litwą i Koroną. Kto między dwoma tymi ogółami widzi różnicę inną — jest w błędzie. Hromada wyrzekła się przeszłości i o przyszłości wiedzieć nic nie chciała. Ogół z pierwszą nie zrywał, a ostatnią zawsze miał na celu.

Obywatele członków hromady nazywali wprost rzecznikami, nazwę chłopomanów chowając wyłącznie dla Polaków-Rusinów.

Być reprezentantem ogółu, który przywodził krajowi coś stanowiło; nie zabrakło więc i pomiędzy młodzieżą takich, którzy stój co stój przy raz objętej władzy utrzymać się pragnęli. To byli koryfeusze, o których mówi autor powieści. W ich interesie było wstrzymywać parlamentaryzm gmin, gdyż z wyrabianiem się ogółu ich wpływ malał. To dało powód do niechęci przeciw przywódzcom; ogół szemrał; a jako prawdziwy miłośnik swobody, na wzór starożytnych, wypędził z swego grona przywódców, którzy gwałtem chcieli mu oszczędzić trudów myślenia i rozrządzania sobą. Litwa pierwsza wyгнаła swych reprezentantów.

Koryfeusze chcieli upokorzyć szemrzący ogół. Na ogólnem zgromadzeniu rozkazali Litwie przyjąć napowrót do gminy swych reprezentantów. Litwa trwała przy swoim; wtedy koryfeusze, pomimo wyraźny zakaz swych gmin, udecydowali: za karę, gminę litewską rozwiązać, i przeprowadzić nowe wybory członków. Podobna samowola oburzyła wszystkich; gminy pociągnęły do odpowiedzialności reprezentację. Litwa zawiązała się w Ogół nowy. Nowy ogół tak szybko zapełniał się członkami, że do tygodnia liczył już przeszło 600 członków. Niezadowoleni z koryfeuszów członkowie gmin rozmaitych poczęli gromadami wstępować do Nowego ogółu, i byliby wszysey doń przeszli, gdyby nie kapitulacja koryfeuszów; zniesiono wyrok banicji, ciężący na Litwinach; ogół się połączył, ale koryfeusze wpływ swój utracili. Najbardziej uległa gmina podolska, w krótkim bardzo czasie przeprowadziła zrzucenie dotychczasowego reprezentanta, zaś poplecznicy jego otrzymali uwolnienie z gminy. Poczem Podole uorganizowało się wewnątrz odmiennie od gmin innych, a w statucie kładziono nacisk i dążono do tego, by rozwijać jednostki, eposobić je do życia samodzielnego.

W kwestjach całość uniwersytetu dotyczących, wstępowali studenci łącznie. Naturalnie, że w takich razach Ogół decydował, był bowiem najliczniejszy i zorganizowany najlepiej. W roku 1862. trzy tygodnie trwały w salach i audytorjach narady, gdyż rząd chciał wprowadzić prawa ubliżające uczniom uniwersytetu. Oburzenie doszło do tego stopnia, że porwano wszystkie rządowe papiery

znajdujące się w sali zbiorowej, i ogromna większość, na zapytanie profesorów, oświadczyła, że uniwersytet powinien kształcić nie tylko adeptów nauki, ale i obywateli kraju.

Nadeszły czasy manifestacyj. Ogół zgodził się na nie, i przed sądem nie kazał pojmanym zapierać się. Setta osadzono w fortecy, wszystkich czeka los podobny. Wreszcie trzeźwiej poczęto zapatrywać się na rzecz, przekonawszy się, że z dniem każdym ubywa ludzi do robót krajowych. Wbrew koroniarzom i Litwinom postanowiono, by pojmani nie przyznawali się do śpiewu hymnów, gdyż zapierających się wypuszczał rząd na wolność. Wtedy to jeden z deputowanych Korony, w mowie uniósł się tak daleko, że wypowiedział, iż Korona rządzi, a Ruś i Litwa słuchać jej mają. Na to oświadczenie wystąpił nieodżałowany Stefan Bobrowski, i w porywającej mowie zgromił zachcianki koroniarzy rządu Litwą i Rusią, dodawszy, że gdy na zdanie deputowanego godzą się patryjoci Korony, w takim razie Ruś nie chce mieć nic z nią wspólnego, i pomocnej ręki nie poda temu, który za wdzięczność chowa dla niej chęć panowania bezprawnego nad równymi sobie. Mowa ta podziałała tak stanowczo, że deputowani Litwy i Korony uchylili się raz na zawsze od decydowania w sprawach, które Rusi dotyczą; to było ostatnie ich wystąpienie; wkrótce bowiem wyjechali do swych ziem, w zamiarze wywołania powstania zbrojnego.

Zbliżał się pamiętny kwiecień. Wierni wypowiedzianemu wyznaniu wiary Polacy-Rusini powstałi w imię odzyskania wolności sfederowanych trzech ziem, a dowodem ich łączności z ludem jest „Złota hramota,” której wróg nawet nie zarzucić nie zdołał.

Młódź bohaterska, największa kraju nadzieja, własną krwią zapłaciła za zdróżności ojców. W miłości powstała, niosąc serce ludowi — zemsta za krzywdy wiekowe nóż w niem utopila.

Szczególne losu zrządzenie! Wrogowie ludu zostali — jego przyjaciele-bracia zginęli śmiercią męczeńską.

A jak to boli, gdy pamięci nikt nie uczci, a nierozmysł na mogiły ofiar ciska potępienia kamieniem!

P. S.

Zołotarenko w Warszawie *)

DUMKA.

Laszko! — w modrej toni oczu,
 W złotej włosów twych zawojce,
 Miga raj gdzieś w zaoblóczu, —
 Lśni samotrzask na mołojce;
 Śliczna Laszko! — toż ci trzeba
 Jasnych wód, jasnego nieba,
 Ukraińskich moich stron!

Trzeba tobie w stepu głuszy,
 Tam na bujnych traw kobiercu,
 Rozśpiewania w młodej duszy,
 Zakochania w młodem sercu.
 Nuże Laszko, w moje strony!
 W step bezludny a zielony;
 Nuże miła w dłoni dłoń!

Tam na Czarnomorzu w dali,
 Mam po ojcach dworzec stary;
 Mam na okoł, w szumie fali,
 Siedm mil stepu, — bałki, jary;
 W stepie, tabun niekielznany,
 Łańcuch mogił, dwa limany; —
 Laszko miła, czym nie pan?

---

*) Dziwne były koleje Zołotarenki; ale nie miejsce, ani czas pisać o nich, przy miłośnej dumce. Dość jest wiedzieć na dzisiaj, że atamański nasz potomek powiózł Laszkę swoją na Czarnomorze.

W szumie fali tych utoniem;
 Morza zbrodzim swe oboje, —
 Koń nam czajką, — czajka koniem,
 Łowy dzisiaj, — jutro boje; —
 W szumie fali — ty, na łęku,
 To przy sercu, — to na rękę, —
 Laszko podziel sławny los!

Więźnie z Krymu oto wiodę;
 Sto wielbłądów z państw Mohyły *)
 Z Tyflis branki hoże, młode,
 By ci przędły i nuciły....
 Czemuż Laszko, w białej wieży,
 Jak orlica śród bezbrzeży,
 Czemuż chmurno patrzysz w dal?

Szablę przecież raz odpaszę. —
 A gdy otrę, znój — na życie, —
 Sławiąc w pieśniach Ruś i Laszę,
 Sploniem w rajskim dusz zachwycie!..
 Chyżo-ć bieży długogrzywy, —
 Chyżej strzała mknie z cięciwy, —
 A najchyżej szczęsny dzień!..

Trzeba-ż tobie stepu głuszy, —
 I na kwietnym tam kobiercu
 Rozśpiewania w młodej duszy,
 Zakochania w młodem sercu.
 Nuże Laszko, w moje strony!
 W step bezludny a zielony;
 Nuże miła w dłoni dłoń!

Bohdan Zaleski.

*) Z Wołoszczyzny.

Korespondencje.

Z pod Lwowa.

(T. M.) Społeczeństwo nie rozwijające wrodzonych sobie materialnych i moralnych sił i zdolności nie zasługuje na miano społeczeństwa żywotnego. Ale ta beczynność może pochodzić z różnych przyczyn, i dlatego może też być i rozmaitej natury. I tak, jest to albo chwilowa tylko stagnacja życia narodowego, albo też zupełne zaprzestanie samoistnego ruchu żywotnego jakiegoś narodu — co się nazywa jego śmiercią. Takie czasowe ustanie żywotnego ruchu narodowego, wstrzymanie się w postępie, w dziejowym pochodzie, mogą spowodzić albo silne ciosy z zewnątrz, albo samowolna beczynność, mająca swe źródło w nedorzecznym fanatyzmie, nie dopuszczającym żadnych nowości, jak n. p. społeczność Likurgowa Spartiatów, chińska, muzułmańska i t. p. To jest jednak anormalnym stanem społeczeństwa, jego chorobą, która żadną miarą nie może trwać długo. Kończy się ona albo zupełną śmiercią zniedołężniałego narodu, albo po jakimś czasie wchodzi on na nowo w gwarną kolej powszechnego ruchu i postępu, bo to jest ogólnem prawidłem wszechistnienia. Bez ruchu — nie ma bytu.

Otóż i my Rusini, którzy z łona niemowlęcych, bezsamowiednych i beczynnych mas ludu wysnuć chcemy społeczność, która w zastępie bożych pracowników na niwie dziejów powszechnych samoistnie miałaby zająć stanowisko, powinniśmy się także zastosować do tego zasadniczego prawa wszelkiego bytu historycznego t. j. powinniśmy być postępowymi, a nie fanatykami polity-

cznymi jakimi niestety! jesteśmy. Dużoby to można zapisać o tem papieru... Tą razą powiem tu słów kilka o kalendarzu.

W miejsce rachuby na lata księżycowe Numy Pompiljusza zaprowadził Juljusz Cezar, na podstawie obra-
chowań aleksandryjskiego matematyka Sozygenesa, kalen-
darz słoneczny, którego rok wynosił 365 dni i 6 godzin.
Tego sposobu mierzenia czasu używał cały świat rzymski,
a potem chrześcijański aż do roku 1582, kiedy papież
Grzegorz XIII. zaprowadził w rzymsko-katolickim społec-
zeństwie ulepszony kalendarz, którego rok (tak zwany
tropikowy) wynosi 365 dni 5 godzin 48 minut, 45 se-
kund i 34 ter. Jest to tak doskonale obliczenie, że już
nikt nigdy nie będzie mógł tu co poprawić. Cała ludzkość
oświeceniowa (nawet protestanci po długim oporze) przy-
jęła kalendarz gregorjański — z wyjątkiem wyznawców
kościół wschodniego, do których i my należymy. Ci trzy-
mają się kalendarza starego.

Rok juljański różni się od tropikowego o 11 min.
14" i 30" przez co powstaje z biegiem czasu po 129
latach znaczna różnica, bo dnia całego. I tak ponieważ
przy zaprowadzaniu nowego kalendarza w r. 1582 papież
rozporządził, ażeby to wyrzucić, co przez mylność juljań-
skiego rachowania od czasu soboru nicejskiego (w r. 325)
narosło (10 dni) więc dotychczas wynosi już różnica mię-
dzy oboma kalendarzami 12 dni, a w r. 4300 przypadłby
nowy rok ruski na 1. Lutego now. kal. — w r. 7900
na 1. Marca, a w r. 47.439 jul. wypadnie 1. Stycznia
na nowy rok 47.440 roku nowego stylu. *)

Zmarły metropolita ks. Jachimowicz dowiódł w spe-
cjalnej broszurze niemieckiej, wydanej we Lwowie w r.

Abhandlung über die Regeln, nach welchen die Slaven des
griech. Ritus den Ostertag berechnen. Im staur. Inst. 1836.

Litrow: Calendariographie. Wien 1828.

1836, że kościół wschodni nie ma w swym kalendarzu z kal. jul. nic wspólnego, oprócz miary roku, bo zresztą wszystkie prawie zwroty kalendarzkie juljańskie różnią się od zwrotów kościoła greckiego. Grecki rok kościelny zaczyna się 1. Marca, a juljański 1. Stycznia. W greckim kalendarzu następują po sobie litery niedzielne w naturalnym porządku (tylko że w latach wstępnych wypuszcza się jedną) gdy w juljańskim następują one po sobie w odwrotnym porządku (G. F. E. D. C. B. A.) W greckim kalendarzu w latach wstępnych wkłada się 29ty Lutego, a w juljańskim 24ty (VI. Cal. Martii liczą się dwa razy) w greckim kalendarzu każdy pierwszy rok okręgu słonecznego (okres 28miu lat) jest rokiem zwyczajnym, a w juljańskim rokiem przestępnym. Różnica rocznego obiegu księżyca i ziemi (epakta) oblicza się w pierwszym roku każdego 19letniego okresu (okrąg księżyca) podług greckiego kalendarza (osnowanie) 14, a w juljańskim 11 itd. A rozumie się samo przez się, że święta ruchome obliczają się podług tego grecko kościelnego kalendarza.

Różnica między juljańskim kalendarzem, a grecko-kościelnym polega na tem, że gdy tamten zaczął okrąg słońca w r. 9. przed Chrystusem, to Byzantyńcy uważają rok stworzenia świata (5508 przed Chrystusem) za liczbę zasadniczą całej swojej kalendologii. I ztąd to pochodzi, że i najznakomitszym chronologom trudno dać rady z tym kalendarzem. Kto więc używa bizantyńskiego kalendarza, popelnia dwie nedorzeczności: najprzód utrzymuje on, że rachuje na lata słoneczne, a to nie jest prawdą, bo tylko ten jest rzetelny rok słoneczny, który ma 365 dni, 5 godzin, 45 minut, 48" i 34", a wszystkie inne lata słoneczne są tylko próżną fikcją, tak samo, tak n. p. że taka kwarta nie może się nazwać kwartą, która ma trzy kwaterki, nie zaś cztery, jak być powinno; a powtóre,

że opierać rachubę czasu na czemś tak problematycznym, jak na obrachowaniu, że Pan Bóg dnia 21. Marca 5508 roku przed Chrystusem wypowiedział to słowo: „Stać się!” i świat rzeczywiście w przeciągu dwudziestu czterech godzin stanął gotów jak z igły — to trochę technicznie — dziecinstwem. *Dlatego też, zapatrując się na rzecz ze stanowiska czysto racjonalnego, nie ma nic racjonalniejszego jak zarzucić stary kalendarz, a przyjąć gregorjański.*

Zwolennicy starego kalendarza zaargumentują pewnie przeciw temu, że taka zmiana nie byłaby niczem innym, jak jeszcze jednym krokiem więcej do zlatynizowania Rusi; że to byłoby zdradą pamięci przeszłości, ponieważ kalendarz jest jednym z najznacześniejszych jej zabytków; że to byłoby, krótko powiedziawszy, nie mniej nie więcej tylko *zdradą* naszej ruskiej sprawy! Ale pomimo to wszystko, ja obstaję przy swoim, a to z tej prostej przyczyny, że w mojem przekonaniu wszystkie te argumenta są najzupełniej mylnymi, co zaraz dowiodę.

Najprzód, stary kalendarz nie jest bynajmniej żadną naszą rodzimą pamiątką, bo wymyślili go bizantyńskie mnichy, i wraz z wiarą dostał się on do nas. A zresztą bardzo to smutno, jeśliśmy po *starym* Rusi tak mało odziedziczyli, że kalendarz potrzeba poczytywać za *znakomitą* spuściznę. Lepiej nic, jak taka lichota! Na drugi zarzut, że przyjęcie gregorjańskiego kalendarza byłoby nowym krokiem do zlatynizowania Rusi, a więc ewentualnie jej *zdradą* — odpowiadam, że obawy tego rodzaju płonne są i bezzasadne. Bo czyż podobna obawiać się zaguby plemienności naszej, gdy uznamy, że ziemia o kilkanaście minut prędzej przebywa swą drogę, jak w 365 dniach i 6ciu godzinach? kiedy zresztą musi to przyznać każdy rozumny człowiek.

Kalendarz sam przez się jest nawet czemś tak mało znaczącym, że pewnie nikomu wiele na jego zmianie nie zależy. A ponieważ w naszym kraju obchodzenie świąt podług dwóch różnych kalendarzów bardzo niekorzystny wywiera wpływ na handlowe i przemysłowe stosunki kraju, i że ta dwoistość świąt nawet w rodzinnem pożyciu jest przyczyną wielu niedogodności, więc nietylko ze stanowiska racjonalnego, (cośmy wyżej dowiedli), ale i gwoli naszego praktycznego interesu realnego, byłoby do życzenia, ażeby zaprowadzono zmianę kalendarza.

Urzędownie jest stary kalendarz używany tylko w Moskwie, Serbji i w królestwie nowogreckiem. Rumunja zeszłego roku przyjęła kalendarz gregorjański. O ile sądzić można także ze stopnia cywilizacji Greków, zdaje się, że niezadługo i oni zarzucą go, pomimo, że u nich jest kalendarz ten jeszcze najwięcej na miejscu, bo oni jedynie mają prawo uważać go za spuściznę po ojcach. Że Moskwa trzyma się starego stylu, to nic dziwnego, bo to przecież naturalnym jest interesem caratu państwo to o ile możności jak najostrzej i najdobitniej izolować od świata cywilizowanego. Ale w naszym interesie leży przeciwnie, ażebyśmy się jak najwięcej *izolowali od Moskwy*. Dla caratu jest oświata *śmiercią* — a dla nas jest ona *życiem*. Nie zasklepiajmyż się więc w odziedziczonych po ojcach wadach i przesądach! Raczej odrzućmy je jako niepotrzebną łuskę, i szczerze a wytrwale pracujmy nad rozwinięciem dobrych naszych przymiotów, które po przodkach odziedziczyliśmy. A wtedy jedynie słusznie będziemy mogli spodziewać się urzeczywistnienia naszych pragnień i nadziei.

List do redakcji „Sioła.“

Usiłowania postronne, nietolerancja, którą w stosunku do Rusinów odznaczają się dotychczas, wytworzyły pomiędzy obywatelami jednego kraju tak potężną niechęć, że ta pod pewnymi względami równać się może nienawiści.

Przypominamy sobie kawkę ludową o psie i kocie, których przyjaźń rozerwaną została z powodu nieogłębności ostatniego, któremu mysze zjadły dokument, dany przez Boga psu i kotu, świadczący, że dla nich włącznie pozostawia ostatni kłos żyta, gdyż rozgniewany za występki ludzi, chciał im chleb zabrać.

Lud nasz zwykle w szatę poezji przyobleka wiarę swą i przekonania. Może i ta kawka ma tłumaczyć stosunek wzajemny obywateli naszego kraju.

Czy się gryziemy jak para tych zwierząt — o tem wie każdy; a rzecz niezawodna, że mniej od nich ufamy sobie wzajemnie. Szczególniej zaś Rusini, z natury samej nieufni, zgoła niczemu nie wierzą, co tylko czynią dla nich Polacy, najmocniej przekonani, że na spodzie uczynku dobrego leżą sidła, zastawione na Ruś, i zguby jej pragnące.

Za dowód służą nam bezimienne listy, które otrzymaliśmy z kraju i ze Lwowa od Rusinów, niemogących pojąć: z jakich powodów, piszący po polsku, podejmują ich sprawę, dla ich dobra pracując. Jeden z takich listów wydał się nam najstosowniejszym do ogłoszenia go dru-

kiem, o ile że zawiera w sobie wskazówki; jakie kwestje ruskie poruszać mamy w piśmie naszym. Zasnuty na tle nieufności, list ten wszelako nie zaprzecza nam prawa przemawiania w interesie ludu i spraw jego. Najlepiej podobno okaże to treść listu, którego w dosłownem brzmieniu podajemy.

„Ne lubju lachiw i laszni bojusia; jakże ate potrochu perekonawjemsia, szo wasze „Sioto“ ne jest pohanoju lackoju robotoju, to i widzywajusia do was, choć tystu ne pidpyszu i mene wy ne uwydete i ne piznajete nikoty.

„Koty wy panowe wziałyśesie za ruske diło (Se persze za wsi czasy, szo wid lachiw wyjszto), to szczast' wam Boże i pomoży Boże! A na sam pered podumajte szo nam treba? Najskorsze mowte za oswitu. Podywitsia cy w cilim switi je de taki durni elementari, jak u nas? joj! ta wże na switi nema durnijszych; a z nych narid nasz maje rozumu nabiraty!... Dywjusia ja na szkoty naszi ne jeden hod, i dobre wydzu, szczo z takoho elementaria chłopcowi ne to nit chisna nijakoho, a taki durnota do hołowy prybuwaje; ta jakże, pytaju: nerozmunomu z durnoj knyżky rozumu uczyty? Możeb wy cy ne zrobyły, szob ti elementari na smitie wykienuty, a nowi napysaty. Ta naj ich ne wydajut u Widni i w Matyci, bo „wyjde szyte na probyte.“ Jest' u nas dosyt' ludej czesnych; ti napyszut lipsze za knyżnych, szo im Ruś hejby snih torisznyj!

Pysaty by wam w „Sioli“ szob lipsza płata buła silskim nauczycytelam; za taki hroszi bihme żyty ne można.

Ne znaju cy moż wam za hromadzku samosprawu py-saty? Łycho straszne, a pora skazaty za neho rozumne ta czesne słowo.

Teatr wi Lwowi marnije — i durnije. Wydadz dwa roky „Słowo“ pysze szo z Ukrainy jide nowyj dyrektor z dobrymy sztukamy i aktoramy.... Deś zapiznywsia!...

A ne popytałybyście koho: naszczo i proszczo w Wi-
dny peczatajūt „Wistnyk?“ Stare — ta durne! Nichto ho ne
czytaje, i do czoho hroszi zbawlaty! Cy hroszej tych tak mnoho,
szczob ich kiedaty w bołoto!

Abo wże takie malowane jak Matycia. Koty szo pu-
tnoho napeczutajūt — prysiahaj, szo russkoje; a hałycke, tak
wże takie durne, szo i myszi na składach ne chotiat toho
jisty. A toż za ludzki hroszi stoit Matycia, i hrich, szo nazy-
wajesia ruska.

A instytut Stauropyhyjskij — jehypecka mumia?... a
szkoty? suplentury? uriad? a to, a druhe, a desiate?...

Wydźu bahato napysawjem, a mihbym szcze bilsze; ta
ne znaju cy naszczo zdastsia. A prawdu mowlaczy, ja i
z „Siota“ chisna ne spodijusia.... Ta Boh znaje.... koty szo
zrobyte — spasybi; a ni, to my napered o tim znaty!...

List ten podobno nie wymaga zbytecznych komen-
tarzów; wysnucie zeń wniosków pozostawiamy czytelnikom.

Teatra ludowe

Jako dźwignia oświaty.

Rzadko kto więcej od nas mówił o ludzie, a mniej dla niego zrobił.. A przecież na nikim większe nie ciążyły obowiązki dla ludu, jak na nas. Myśmy nie byli Rzymianami, u których chęć panowania nad światem była wszystkiem; nie byliśmy zlewkiem ludów Zachodu, dla których nie było nic świętszego po nad miecz i siłę brutalną pięści. — Od początku i wyłącznie byliśmy *ludem* — chłopami, uprawiającymi swą rolę. Wyższych i niższych nie było między nami; powagę stanowił wiek doświadczeniem bogaty, związki krwi uprawniały władzę rodu. Tylko barbarzyństwo sąsiadów nauczyło nas lemieśz na miecz przekuwać. Z pomiędzy siebie stworzyliśmy ludzi orężnych, którym obronę naszą powierzyliśmy. Od chwili tej, pierwszej rozdziału w narodzie, rozdziału z musu, owego wysunięcia części ponad całość, datuje zniszczenie dotychczasowej harmonji. Chłopi, w wojowników przeistoczeni, zwiąawszy się później w towarzystwo orężne — kastę szlachecką, zerwali z swą całością ludem, a zapatrzeni na sąsiadów, poczęli hołdować sile, jarzmiąc tych właśnie, którzy ich z pomiędzy siebie wydali dla uchowania się od jarzma. Raz zbrodniczo nadużywszy ogólnego zaufania, nigdy odtąd drogi występku nie rzuciliśmy, uważając się

bie za panów ludu, właścicieli jego mienia i krwawej pracy. To charakter szlachetcyzmu, jednaki wszędzie: nad Dnieprem, Wisłą, czy Dniestrem.

W odstępie od zasad plemiennych, patrzyliśmy na Zachód — tu on był mistrzem naszym; ale jak skoro prawda rzeczy poczęła w nim zwyciężać — i my upadliśmy: ponadludowa wyłączość ginie, wszystko składa się na to, by część w całość swą wsiąkła, i dziś oto jesteśmy w przedgodzinie, gdy na grobie ostatniego szlachcica skruszą tarczę herbową; a skruszy ją *lud*, i zaklnie przewielmożnem swem słowem, że powstać nie zdoła na wieki!

Z każdą godziną mniej silni, widząc grób otwarty, w który wstępują setka z pomiędzy nas, bez sukcesora wyłącznie szlacheckich naszych przesądów, najmocniej przekonani, że wiek nasz przeżyliśmy — tak jeszcze zapamiętałe trwamy w grzechu naszego wyłączenia się z ludu, że w skonu godzinę nie chcemy nic dlań uczynić, żadnego ustępstwa, któreby ulżyło ciężarowi wyrzekań milionów, który zabieramy z sobą do mogiły. „Między ludem i nami — przepaść! do przebycia jej niech zostają mu te mosty, których zburzyć sił nie mamy! Żadnych dla niego ustępstw! My *wszystkiem*, on *niczem*!” Takie jest grzesznie zacofane *credo* naszej większości, tych z pośród nas, którzy skupieni pod przeszłości sztandarem nie mają siły spojrzeć przed siebie, iść z postępem. Ci dla nas i sami dla siebie straceni są na zawsze; do nich też nie mówimy, przekonani, że mają oczy i uszy, nie na to jednak, by niemi widzieli i słyszeli. Dla nich drogi mrok przeszłości, całuny i czaszki trupie — my idźmy witać dnia jutrzeńkę, kwiatów kobierzec i kolebkę dziecińcy!

Pomiędzy częścią naszą, mniej zacofaną słyszeć się dają głosy o potrzebie oświaty wiejskiego ludu, polepsze-

niu jego materialnego bytu. Przekonani, że za pierwszym drugim postępuje i rodzi to, co szczęściem milionów zwać zwykliśmy, zwrócimy się do oświaty.

A nie stajemy tu na wyłącznie odrębnem ukraińskoruskiem stanowisku, nie! stajemy na stanowisku *ludowem*, porówno pragnąc szczęścia milionów zamieszkujących obszary słowiańskiej ziemi naszej, z całości bowiem plemienia wyróżnić się nie możemy.

Rozszerzeniu oświaty między ludem posługują: szkółki ludowe i zakłady wyższe naukowe; książki i pisma temu celowi poświęcone; towarzystwa, oświatę na celu mające; wydawnictwa; usiłowania duchowieństwa i osób bezpośrednio czy pośrednio z ludem zetkniętych; teatr — widowiska sceniczne.

W szkołach ludowych, językiem wykładowym powinien być język ludowy, nawet miejscowa odmiana mowy, jakiej lud używa. Przemawiać do dziecka powinno się mową, którą z piersi matczynej wyssał, mową drogą mu i znaną najlepiej. Dlatego to potrzeba raz na zawsze zaniechać w szkołkach mowy książkowej, której lud nie zna dokładnie, a dzieci wiejskie najczęściej nie rozumieją.

Dla ludu potrzebni są nauczyciele — wykształcić ich należy. Nauczyciele ludu — przedewszystkiem powinni udzielać mu światło z miłością: lud ten kochać mają, i wszystko to, co dlań jest drogim — taki kierunek powinien być wytkniętym w kształceniu ludzi młodych, poświęcających się zawodowi nauczycielskiemu. Ich obowiązkiem i warunkiem niezbędnym: znać mowę ludu, i unieść się do niego zastosować, być z nim, a nigdy przeciw! by lud w nauczycielu widział tylko apostoła światła, sobie krewnego, nie zaś sługę celów ubocznych.

Dla ludu i dla jego nauczycieli potrzebnymi są książki i pisma ludowe. Tylko nie „Dzwonki,” nie „Pyśma do

hromady“ od niechęcia, ustępczo niejako posługujące się nielicznymi odmianami mowy ludowej, a ciężący do książkowości. Dążenie do uczenia ludu mowy piśmiennej, powinno być raz na zawsze wykluczonem z pism ludowych. Te niech światło niosą, komu innemu zostawiwszy propagandę piśmienną.

W szkołach ludowych wyższych, w szkole nauczycielskiej, również ma być język ludowy użyty. Posłuży to do przystępniejszego udzielenia nauki uczniowi, a zarazem przysłego nauczyciela ludu nauczy tej mowy, w której naukę udzielać mu wypadnie. Jeśli do nauk ścisłych odmiana mowy ludowa nie wystarczy — miejsce jej ma zająć wykład popularny przedmiotu. Dążeniem profesorów powinno być: przedmiot swój tak przystępnie wyłożyć, ażeby uniwersyteckiej prelekcji słuchaczem mógł być każdy zdrowymi zmysłami obdarzony.

Nad mową piśmienną ściśle sztuczną, odrywającą się od ludowej, niech pracują specjalnie temu poświęcający się: gramatykarze, lingwiści rozwoju mowy pilnujący, poeci, powieściopisarze, i ci wszyscy, którzy mają nadzieję, iż zdołają znaleźć dla się czytelników. Mowa ludowa, jako objaw myśli milionów ma prawo istnienia wszędzie, gdzie tylko istnieje; jeśli ją książkowa podporządkować sobie pragnie, niechże *sama* dowiedzie, iż ma potrzebne ku temu siły, a nie wzrasta w potęgę drogą przywileju niejako, który jej przysługuje obecnie u nas w szkołach, urzędach i w życiu publicznem.

Tylko na tę drogę skierowane usiłowania ku podniesieniu oświaty w narodzie mogą się uwieńczyć pomyślnym skutkiem; wszelkie inne zawsze tylko będą środkami połowicznymi, jak dotychczasowe — drobne płomyki, zaledwo słabo przyswiecające milionom.

Teatr ludowy uważamy za jedną z najpotężniejszych dźwigni oświaty, a to dla następujących przyczyn:

a) Teatra szczerze ludowe, używające miejscowych odmian mowy, takową w ogólności wyrabiają; a czynią to prędzej i lepiej, aniżeli wszystkie inne środki do tego celu wiodące; b) Teatr umoralnia, wyrabia masy; jest on najkrótszą drogą każdej godziwej propagandy; a na zmysły widza oddziałując, szybko i należycie zamiary przeprowadza do skutku.

Gdybyśmy nawet pominęli tak ważną okoliczność, którą wyradza teatr, jak: wzbogacenie literatury, wywołanie talentów na działań widownię, dumę narodową z posiadania sceny ojczystej i t. d., to już powyższych dwóch korzyści byłoby dość, ażeby teatrom przypisać znaczenie potężne, szczególnie u nas, gdzie tyle jest do zrobienia, a zrobiono tak mało.

Ważność teatrów ludowych tak jest wielką, że opiekę nad nimi, porówno ze szkołami, powinien objąć rząd krajowy, potężny ten środek propagandy nie pozwalając wyzyskiwać stronnictwom dla ich ubocznych celów. Powtarzamy: jak szkoły zakładać, obsadzać je nauczycielami,łożyć koszta na to, — tak samo kraj powinien poczynąć sobie z ludowymi teatrami; zawsze pomny, że nie ma w mocy jego innej bardziej potężnej dźwigni oświaty, nad teatr ludowy. Gdyby germanizacji na Szląsku, w Poznańskim przeciwstawili teatru ludowe — nie smucił by nas upadek, ale cieszył wzrost narodowy, bo teatr zdolnyby był to dokonać, co leżało po za możliwością innych środków przedsiębranych.

Teatra ludowe w całej Słowiańszczyźnie jednakie mają znaczenie i jednakowo są ważne. Lud mamy wszędzie, a szkołą dlań najlepszą — teatr. Z naszego jednak

stanowiska wypada nam tu podnieść potrzebę zakładania teatrów ludowych ukraińsko-ruskich.

Tylko ludzie zaślepieni mogą niepragnąć szczerze narodowego rozwoju Ukrainy-Rusi; tylko fanatycy szerzeniu się rusinizmu u nas mogą kłaść tamy; tylko występni w obec potrzeby popierania interesów kraju, mogą być neutralnymi; a prawdziwy obywatel nie uchyli się od pracy i poświęcenia celowi pewnej części swego mienia. Szerzeniu się Moskwy największą zaporę stawia Ukraina-Ruś narodowa; ona łamie jej panslawistyczną potęgę, zadaje fałsz, i niszczy ją w jej wpływach. O podobny stan rzeczy chodzi nam najbardziej — sprawę więc Ukrainy-Rusi uważamy za naszą, bo nas najżywiej dotycząca; a zatem wszystko uczynimy, co jej pomocnem będzie, bo pomyślność i na nas spłynie, a jej klęski o nas obijają się najpierw.

Powtarzamy zatem: teatra ludowe, jak szkoły, winny zostawać pod opieką rządu krajowego.

Jesteśmy przekonani, że prędzej czy później kraj zgodzi się ze zdaniem naszym, i ręki przyłoży do dzieła pełnego błogosławieństwa; wypowiadamy zatem dalej myśl naszą.

Teatra ludowe powinny być dwóch rodzajów: jedne, liczebniejsze wiejskie, drugie w miastach zostające, któreby oddziaływały na warstwy ponad ludowe. Obu rodzajów teatra są wozowe, i przebiegają kraj w rozmaitych kierunkach. Urządzenie ich, kosztów za sobą wielkich nie pociągnie: dyrektor i aktorowie z pewnością znajdą utrzymanie; a gdyby nawet wypadło takie towarzystwo wesprzeć, to wielkich na to sum nie będzie potrzeba.

Przed urządzeniem podobnych teatrów należy najpierw rozpisać konkursu: a) na dzieła dramatyczne ludowe, któreby za repertoarz teatrów służyły. Osobiste stosunki nasze pozwa-

lają nam zapewnić, że pomiędzy rzeczywistymi Rusinami w Galicji, nie mówiąc już o Ukrainie, znajdują się ludzie, którzy chętnie poświęcą się pracy dla ludu w tym kierunku, i w bardzo prędkim czasie do już napisanych, przybędą dziesiątki sztuk dramatycznych, ludowych — narodowych, a swojskich; pod tym więc względem nie ma najmniejszej obawy, by dobra wola rozbiła się o brak rzeczy potrzebnych. b) Konkursa na posady kierowników scenicznych w teatrach ludowych. Kompetenci, obok potrzebnego wykształcenia, powinni jeszcze odznaczać się miłością ludu i znajomością jego mowy, zwyczajów i obyczajów. O ludzi takich nie trudno w naszym kraju, i brak ich znowu nie stanie dobrym chęciom na przeszkodzie.

Pomniejsze te teatra powinny, jeżdżąc od wsi do wsi, dawać reprezentacje, miesiące robocze przesiadując w mniejszych miasteczkach. Wstęp powinien być jak najniższy, by ubóstwu nie utrudniać możliwości korzystania z dobrodziejstw, wypływających z moralnych widowisk scenicznych. Oczywiście, krajowi tu przysłuża jak najrozszelejsza kontrola, i każde przeniewierzenie się zasadzie, przez kraj stawianej, powinno być karaniem surowo.

Drugi rodzaj teatrów — teatra miejskie, odmienny mają zakres działania, w celu jednaki, różny w środkach. Zadaniem takiego teatru jest: oddziaływać na warstwy społeczeństwa nie ludowe, w kierunku szerszym, bo historyczno-narodowym, dążąc ku rozwojowi narodowej mowy, literatury, dramatycznego arcyzmu. Teatra miejskie mają równe prawo z wiejskimi do opieki krajowej, i kontrola nad nimi również krajowi tylko przysługuje. Najpierwszym obowiązkiem kraju jest: znowuż rozpisanie konkursu na dzieła dramatyczne, a raczej asygnowanie stałej sumy, z którejby odsetki szły na nagrody dla współubiegających się autorów; zawezwanie osób pragnących

objąć kierownictwo której ze scen miejskich; wreszcie urządzenie teatrów.

Gdy zaprojektowaniu naszemu przeciwstawią mnogość kosztów, które z urządzeniem teatrów są połączone, tedy odpowiemy, że przy chęciach dobrych, koszta ani się tak wielkie wydadzą, ani tyle znaczące dla kraju, by się miał zrzec tych pomyślnych rezultatów, które wypłyną z właściwego pojęcia i przeprowadzenia rzeczy, tak wielce kraj obchodzącej. Korzyści wypłynąć mogące z urzędzenia teatrów ludowych obliczyć się nie dadzą, a połączone z tem koszta tylko dla ludzi złej woli wydawać się mogą nie do pokrycia.

Usiłowaniem ludzi prywatnych, nieustającą dobrowolną składką patriotów stanął i stoi do dziś teatr ruski we Lwowie.

Niewątpliwie, przyczynił się on wielce do rozbudzenia życia narodowego Rusinów, i jemu przypisać musimy zasługę, iż moskalofilstwo z trudnością tylko przeciskać się mogło przez masy, które poczucie wyłączności narodowej natchnęło nowem, swojskiem życiem; mimo to instytucja ta, jak obecnie istnieje, nikogo zadowolić nie jest w stanie.

„Od głowy ryba trąci“ powiada przysłowie; a ruski teatr we Lwowie nie świeżą ma głowę.

Cześć oddajemy p. Ławrowskiemu, za którego staraniem wyłącznie stanął teatr we Lwowie; ruski ten jednak patriota sam przyćmił blask swej zasługi wycofaniem teatru z pod wpływu stronnictwa Rusi szczerze narodowego, do którego i sam czas jakiś należał, i oddaniem go pod zwierzchnictwo ludzi, przeważnie hołdujących nie narodowemu kierunkowi; co ma miejsce do dzisiaj.

Przy odkryciu teatru, założyciel postawił tę instytucję na gruncie narodowym ukraińsko-ruskim. Teatr przed-

stawienia rozpoczął utworem jednego z koryfeuszów piśmiennictwa ukraińskiego; zapowiedziano, że język ludowy tylko będzie na scenie, sztuki ludowe, aktorowie mówią po ukraińsku-rusku, dyrekcja w korespondencjach używa tejże mowy; nawet pisownia afiszów była ukraińska, nie zaś galicyjska do moskiewskiej zbliżona; w Komitecie teatralnym zasiedli ludzie stronnictwa narodowego, jak pp. Towarnicki, Polański profesor; Klimkowicz, redaktor Mety. Rozpisano konkurs na dramat i komedię, wyznaczając cztery nagrody; a zastrzeżono, że ubiegający się powinni nadsyłać utwory tak z ducha jak i mowy szczerze ukraińsko-ruskie. Początek był piękny — koniec wcale inny.

W krótkim bardzo czasie wiatr zwrócił chorągiew w inną stronę. Z afiszów znikła pisownia ukraińska, zastąpiona pseudo-moskiewską, aż do przemiany słów na afiszu pan, pani, panna, przez lud używanych, na moskiewskie *gaspadin*, *gaspaza*, *diewica*; na scenie zaczęto przedstawiać liche ramoty, które *Słowo* w myśl własną, okrzyknęło arcydziełami; rzeczy narodowe traktowano *per baguabelle*, język narodowy wypartym został przez dziki moskiewsko-cerkiewny żargon, teatr stał się tylko miejscem propagandy popowsko-moskiewsko-cerkiewnej; miejsce p. Klimkowicza w Komitecie zajął p. Dziedzicki, — co nadto wymownie przemawia, byśmy potrzebowali dodawać do tego jakiegokolwiek komentarze.

Wiemy o tem, że na p. Ławrowskiego napierano silnie, że nawet zagrożono odebraniem teatrowi sali, gdy się będzie trzymał narodowego kierunku... to go jednak nie uprawniało do oddania teatru na pastwę ludziom złej woli, teatru, który, pominiawszy całą jego ważność, powstał i do dzisiaj jest wspierany przez składkę narodową; a więc rozporządzać nim wbrew tej ogólnej woli jest występkiem.

Drugim błędem p. Ł. jest to, że za artystycznego kierownika teatrowi dał człowieka nie mającego potrzebnych do tego zdolności. Pan Baczyński ani jest dobrym artystą, ani ma wykształcenie wyższe; nie zna nawet mowy szczerze ludowej, i w życiu swym najmniej myślał o staniu na czele instytucji tak wielkiej wagi w społeczeństwie, podkopywanem przez agitacje moskiewskie. Okazał się też p. B. od pierwszej chwili nie zdolnym do kierowania sceną. Mogąc z ochotników uorganizować scenę, odznaczającą się talentami młodymi, wybór bowiem był wielki, a do sceny garnęła się wyłącznie młodzież akademicka — p. B. zgrupował w około siebie ludzi, uważających za jedyny swój obowiązek nie mieć własnego zdania w obec dyrektora; zdolniejszych jak pp. Sankowski, Łozowski odstręczył, że się od sceny usunęli; na wszelkie przekładanie publiczności, domagającej się zmian w imię postępu, trwał w swym uporze — i zabił młodą scenę przy jej zaczątku, szczęśliwy, że obecnie nie ma lepszego nadeń aktora i aktorki lepszej od jego żony. Opinia niejednokrotnie konstatowała nieudolność kierownika, p. Ławr. sam to nawet przyznawał poufnie — pna Bacz. jednak nie usunął, i wpływem swym zasłania go od pocisków krytyki. Jakiż cel podobnego postępowania? Przecież o dyrekcję lwowskiego teatru kompetowali ludzie zdolni, patrijoci, nie aferzyści — odmówiono im; z jakich powodów?

Ogłoszony konkurs przysporzył teatrowi blisko 20 oryginalnych utworów dramatycznych. — Czem się jednak skończył? Po dwóch latach oczekiwania, z czterech, przyznano jedną tylko nagrodę, i to utworowi, o którym *Słowo* nawet nie mogło odezwać się korzystnie — inne pominięto milczeniem... bo zostały napisane w myśl ogłoszenia konkursu, z którym nie sympatyzował obecny sędzia konkursowy p. Dziedzicki, protegujący to wszystko,

cokolwiek narodowem nie jest, a prosto lub ubocznie dąży do moskwicyzmu.

Gdy teatr jeszcze trzymał się kierunku narodowego p. Ł., zobligował p. Łozowskiego, (którego komedję zamieściliśmy w „Siole“) jako najlepiej władającego mową ukraińską, by zajął się tłumaczeniem i przerabianiem sztuk dla teatru we Lwowie. Pan Łozowski przyswoił ruskiej scenie blisko dwadzieścia rozmaitych większych i mniejszych utworów Moljera, Fredry, Korzeniowskiego i innych; praca jednak jego przeciągnęła się po za kres narodowej gorączki... Dziś komitet teatralny nie potrzebuje utworów narodowych — pracownik wynagrodzonym nie został. A przecież p. Ł. na żądanie p. Ławrowskiego pracę rozpoczął...

Obecny teatr ruski we Lwowie, żaden pod względem artystycznym, jest jeszcze antynarodowym, i jako taki potrzebuje koniecznie reformy, która wszelako, bez wdania się w to krajowych ludzi wpływu, przeprowadzić się nie da.

Reformę rozpocząć należy od usunięcia z zarządu teatru jednostek, dla których rozwój narodowy nie jest rzeczą sympatyczną, a zastąpić ich ludźmi ze stronnictwa młodzieży ukraińsko-ruskiej. Z repertoarza należy wykluczyć lichoty, wprowadzone na scenę przez ludzi o tendencjach antynarodowych, a więc Roksolana, Obman oczej, Hołoden i wlubłen i t. p. Od kierownictwa sceną usunąć obecnego dyrektora, artystyczną koterję jego zastąpiwszy ludźmi, chcącymi poświęcić się scenie ojczystej, i mającymi siły potemu.

Podobna radykalna reforma jedynie zdolną by była posłużyć do zmiany w teatrze, korzystnej dla interesów Rusi narodowej; o co krajowi chodzić powinno. Opór niechaj nikogo nie zraża; stronnictwo nienarodowe będzie walczyć w obronie instytucji, zagarniętej pod swą opiekę, i silnie

sprzeciwi się, by takowa na drogę narodową ponownie nie weszła — na to przygotowanym być należy. Najpierwszem jednak co zrobią obecni opiekunowie teatru będzie to, że odmówią teatrowi sali narodnego domu; koszt zatem przypadłby znaczny... Ale pocieszamy się myślą, że przy obecnym kierunku, scena niemiecka w teatrze Skarbka, a z nią i zabójczy przywilej, ustąpi miejsca scenie ruskiej, jako scena cudzoziemska, krajowej. Prawie pewni jesteśmy, że to wkrótce nastąpi, i z góry już winszujemy krajowi korzyści, jakie odniesie z teatrów ludowych, należycie urządzonych, a pod kierownictwem właściwem.

R. N.

Rozmaitości.

Pan Patrycki pracuje obecnie nad Słownikiem niemiecko-ruskim. Arkusze pierwsze pozwalają orzec, że praca to będzie sumienna, kierunkowi szczerze-narodowemu w niczem nie uwłaczająca.

Bardziej potrzebnym jest słownik rusko-niemiecki lub polski, ale i sił do tego większych potrzeba. O ile wiemy, znakomity uczony ks. Pietrusiewicz od lat wielu pracuje nad słownikiem porównawczym ruskim. Praca to pomnikowej wartości; obawiać się tylko należy, by autor nie przesiał takowej do Petersburgskiej akademii nauk, gdyż w takim razie jesteśmy pewni fałszerstwa, którem odznaczają się Moskale, przy wydawaniu dzieł dotyczących sprawy ruskiej.

Wiemy również, że obszerny słownik rusko-niemiecki wypracowała młodzież ruska we Lwowie, który miał być wydany staraniem p. Ławrowskiego. Ukraińcy kijowscy w kilkaset osób pracowali nad słownikiem ukraińskim. P. Szejkowski w Kijowie wydał nawet kilka zeszytów swego słownika ukraińskiego, a pan Kulisz zapowiadał kilkakrotnie, że ma w rękopiśmie słownik ukraiński. Jeśli do tego dodamy, że po śp. Wagilewiczu został również słownik w rękopisie — przekonamy się, iż zebranych zostało materiały bogate niezmiernie, potrzeba tylko zebrać je i umiejętnie zestawzić, a niewątpliwie żaden z języków słowiańskich nie miałby słownika tak dokładnego, jak ukraińsko-ruski.

W Kijowie zmarł w tych czasach Antoni Kocipiński, muzyk z profesji, zbieracz melodyj i pieśni ludowych.

Pracą zmarłego najważniejszą jest publikacja rzeczy muzycznych ukraińsko-ruskich p. t. Persza sotnia dum.

Kocipiński, jak wielu innych, którzy ogłaszali drukiem melodie ludowe, grzeszy w swym zbiorze tymi dodatkami, które jeśli i mają sztucznie artystyczną wartość — ostatecznie zacierają charakterystyczne cechy melodji. Ten zarzut czynili jego dumom ludzie ukraińscy, znający się na potędze stepowej pieśni. Co do tekstu zaś spotkać go musi zarzut, że wydawca nie zadał sobie pracy i nie zasięgnął zdania innych, czy słowa, które ogłasza drukiem, są w rzeczy samej takimi, jakie lud ma i podaje w pieśni. Przytem pisownia hraždanką, grzeszy niezwykłą swą monstrualnością. Również wiele z rzeczy zamieszczonych w zbiorze, nie powinno było znaleźć tam miejsca. Wiadomo powszechnie, że po dworach szlacheckich, za i przed Dnieprem, bywali dworscy śpiewacy, którzy ku ucieście panów, wiele własnych lichot wyśpiewywali przy dźwięku teorbenu; a niekiedy i szlachcic, gdy mu żywiej jeszcze krew obiegła żyły, zdobywał się na utwór, który pochwycony z ust do ust, przebiegał dwory, aż wpadł pod niedyskretne pióro zapisywacza pieśni ludowych, i oparł się w zbiorze! Na takich intruzach nie zbywa i pracy zmarłego, którego pamięci zawsze cześć należną oddajemy, żegnając słowami: Wicznaja pamiat'!

„Słowo“ dotychczas niezgrabnie maskujące moskiewskie swe tendencje, niedawno wystąpiło otwarcie jako organ moskiewski. Postępu tego winszujemy „Słowu“ bo teraz wszystkim już wiadomo, czego pragnie pismo, dotychczas balamucące opinię publiczną. „Słowo“ powiada, że dotychczas oszukiwało wszystkich, przyznając się do jakiegoś rusinizmu, ale że teraz mówi prawdę, iż w Moskwie widzi swą ojczyznę — O pierwszym nie wąpiliśmy nigdy; co do ostatniego zaś mamy to przekonanie, że p. Dziedzicki et comp. w rzeczy samej wyruszą do Moskwy... albo będą zmuszeni organ swój zwinąć, bo wąpimy, ażeby krajowe rządy zadowolily się czczym frazesem lojalności „Moskali, pragnących jedności z Austryją;“ tembardziej, że nie mamy prawa powątpiewać, iż to oświadczenie „Słowa“ innej jest natury, aniżeli tamto o rusinizmie, które przez lat pięć głośilo...

Dowiadujemy się, że z powodu zdemaskowania się „Słowa“, Rusini w Galicji mają podać do rządu memorandum, wyrzekające się wszelkiej ze „Słowem“ i z Moskwą solidarności. Za wielki to zaszczyt dla „Słowa.“ Cieszymy się jednak, że o jeden więcej będzie dowodów, iż Rusini a Moskale nie są jednym i tym samym narodem; a powtarzamy, że od uswojenia sobie tej prawdy przez Europę wiele, bardzo wiele zawisło!

Toż samo „Słowo“ w jednym z późniejszych swych numerów donosząc, że ministerjum uznawszy za odpowiednią do szkolnego użytku książkę historii opracowaną przez p. Ilnickiego — odrzuciło geografję wypracowaną przez p. Szaraniewicza, z powodu, że język tej książki nie jest ruskim — „Słowo“ gorszy się tem mocno i za-pytuje ministerjum, na mocy jakich to danych poważyło się ono za-wyrokować, że język książki p. Szar. nie jest ruskim, kiedy obie książki przeszły językową kontrolę jednej i tej samej osoby?

Wyřęcymy ministerjum, odpowiadając w przyszłym zeszytacie obszerniej „Słowu;“ teraz ograniczymy się na króciuchnem zanotowaniu. Ze narodowe credo p. Ilnickiego nie jest podejrzanego wartości, wiedzą o tem wszyscy z tych licznych dowodów, które złożył p. I. bądź w życiu, bądź na piśmie (Meta, Niwa). — Język historii p. Szaraniewicza znamy dość dobrze... a na posiedzeniu „Maticy“ slyszeliśmy go mówiącego w sposób tak dogodny, że ani ks. Gołowacki, ani p. Liwczak nie widzieli potrzeby zanoszenia przeciw słowom jego protestu. Otóż wytłumaczenie kroku ministerjum! Co zaś do tego, że obie książki przeszły korektę p. Dziedzickiego — nie to nie stanowi: p. D. wiele rzeczy zmoskwicil w książce pana Ilnickiego, ale nie uznał za stosowne zruszczyć odpowiedniej ilości moskwicyzmów w książce p. Szaraniewicza... Czyżli nie tak?...

Słowniczek.

- A**dze — *przecież.*
 Ady (a dywy) — *patrz.*
 A wżeż — *juścić.*
Bisnowatyj — *zły djabelsko.*
 Berezil — *miesiąc Marzec.*
 Brechaty — *kłamać, tgać.*
 Bucim — *niby, jak gdyby.*
 Babij — *babiarz.*
 Bihcem — *biegnąc, co tchu.*
 Budnyj deń — *dzień powszedni.*
 Bodnar — *bednarz.*
Chyba — *alboż, chyba.*
 Choziajin — *gospodarz.*
 Czym — *niżeli, czym.*
 Czaban — *pastuch od owiec.*
 Czahari — *chaszczę.*
 Cidułka — *karteczka.*
Drantyhuz — *ohszarpaniec.*
 Dalebi — *dalipan.*
 Durij — *szaleniec.*
 Dohlad — *dozór.*
 Darma — *daremnie, napróżno.*
 Dekudy — *gdzieniegdzie.*
Fila — *fala.*
 Fana — *chorągiew.*
 Fajno — *pięknie.*
Gazda — *gospodarz.*
Haplyczka — *haftka.*
 Harnyj — *ładny.*
 Haj — *gaj.*
 Horod — *miasto.*
 Hylle — *gałęzie.*

Mirosznyk — *mtynarz.*

Myto — *cto.*

Nezdużaty — *być niezdrowym.*

Nisenitnycia — *banialuki.*

Nemaje — *nie ma.*

Nadohad — *na domysł.*

Nazyrцем — *w ślad.*

Neobacznyj — *nieogłędny.*

Nechrest — *niechrzczeniec.*

Nutro — *wnątrz.*

Oddychaty — *spoczywać.*

Orendar — *arendarz.*

Osistys — *zasiedlić, zamieszkać.*

Oseń — *jesień.*

Oczeret — *trzcina wodna.*

Ot tak bak! — *oteż masz!*

Projdyświt — *wszędobylski.*

Proszczawaj — *żegnaj.*

Pryhołubytys — *paść w objęcia.*

Poworoczuwaty — *obracać.*

Paj — *część.*

Potupyty — *opuścić.*

Pił — *podłoga.*

Piw — *pół.*

Patku mij — *nieszczęście moje.*

Ratni — *ludzie orężni.*

Ripak — *rzepak.*

Ramnia — *ramie.*

Reczyneć — *termin.*

Sumowaty — *smucić się.*

Spyna — *grzbiet.*

Smuta — *smutek.*

Strepenutys — *porwać się.*

Sipaty — *targać.*

Sokyra — *siekiera.*

Harasiwka — *wstążka czerwona.*
 Halawa — *miejsce wolne wśród lasu.*
 Hostryj — *ostry.*
 Hłeczyk — *kufelek.*
 Honyty — *gnać, pędzić.*

Jater — *więcierz.*
 Jmia — *imie.*
 Joho — *jego.*
 Jurba — *kupa.*
 Jarmo — *jarzmo.*
 Jało (ne) — *nie przystało.*

Kysłyci — *jabłka kwaśne.*
 Koryty — *robić wyrzuty.*
 Katria — *Katarzyna.*
 Kaminec — *kamyczek.*
 Kapotity — *kapać.*
 Koncze — *koniecznie.*
 Kwapytyś — *spieszyć się.*
 Kresania — *kapelusz górala.*
 Kresało — *krzesiwo.*
 Kramnycia — *sklep.*

Lacznij — *łękliwy.*
 Lito — *lato.*

Lahodyty — *sposobić, przygotować.*
 Łyst — *list.*
 Ławka — *ławka, sklep.*
 Łomit — *łomot, trzask.*
 Łasyj — *łakomy.*

Mow — *niby, jakby,*
 Mużskyj — *mężki.*
 Mramor — *marmur.*
 Mrije — *szarzeje, ledwie widać.*
 Mynaje — *mija.*
 Masne — *skrumne.*

Sirak — *odzienie wierzchnie.*
 Siahaty — *siegać.*
 Siah — *sąg.*
 Samochit' — *samochoqc.*
 Szmatia — *bielizna.*

Tanciura — *tancerz.*
 Towkmaczyty — *tluc.*
 Trejczy — *trzy razy.*
 Tiahom — *ciągiem.*
 Tohdi — *wtedy.*
 Tomu — *dla tego, temu.*
 Tym to — *otóż dla tego.*

Uże — *już.*
 Useńke — *wszystko.*
 Uzke — *wązkie.*
 U nutro — *wewnątrz.*

Wdawytys — *udławić się.*
 Widkila — *zład.*
 Wtomytys — *zmęczyć się.*
 Wtoropaty — *zrozumieć.*
 Wkupi — *razem*
 Widtila — *ztamtąd.*
 Widsila — *zład.*
 Welyczezniy — *ogromny.*

Zajmaty — *zaczepiać.*
 Zowsim — *zupetnie, całkowicie.*
 Znaroszne — *umyślnie.*
 Zabriw — *zaszedł, przywędrował.*

Żdaty — *czekać.*
 Żalko — *żał.*
 Żality — *żałować.*
 Żywło — *żywiół.*

ARN

N.

P.T. 1231